

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Historiae Societatis Iesv Pars ...

Pars Prima Sive Ignativs

Orlandini, Nicola

Antverpiae, 1620

Historiae Societatis Iesv Liber Decimvsqvintvs.

urn:nbn:de:hbz:466:1-13935

155
Vis signi
crucis: &
alia mira-
cula.

faucibus arctè pressis esculentis omnibus ac poculentis iter obstructum. longam inediam, & ademptam vescendi facultatem certus sequebatur interitus, cum porrectam à Christianis aquam crucis signo lustratam, vnà cum pronuntiatione Dominicæ precis Ethnicus hausit, & malum continuò dæmonem, qui eius se faucibus insinuarat, abegit. Tum demum patefactum est iter escis, & sumpto pabulo recreatus ægrotus. Paralyticus qui valerudinis causa multa prodegerat, variisque ad eam recuperandam superstitionibus erat vsus, sacra epota aqua momento conualuit. Eodem morbo confictatus alius, eadem adhibita curatione leuari protinus cæptus est. Quidam autem diuturna lippitudine penè cæcus de sacro fonte susceptus, vnà cū peccatorum tenebris oculorum caliginem dispulit, & pituitæ cohibito cursu pristinam aciem recuperauit. Alium verò quem nefarius spiritus afflictabat, & iam elinguem mutumque reddiderat, cum res suas omnes atque fortunas in pla-

cādā idolorum iram temere profudisset, signo crucis Balthasar admoto, protinus ab infesto dæmone liberauit, loquentem reddidit, & sibi vndique restitutum sacris vndis intinxit. Illud etiam admirabilius, quòd, cū magnis ex febribus laboraret, iussus à Balthasare crucis se aliquoties signo expiare, sanus illico discessit. Postea cum preces idolo praua consuetudine ductus, ne febrium rediret ardor, adhibuisset, denuo iacta: febribus cæptus est. Qui cum se cum tacitus reputaret, piaculum sensit, & iusto dolore suscepto, occurrit ad Patres. Ab his eodem signo crucis se iterum expiare iussus, iterum conualuit. Quid illustrius ad commedandam Christi fidem, veramque religionem? Sed longum sit omnia persequi, & varia morborum genera diuinitus perfanata, seu febrium restinctos ardore, seu parturientium propulsata pericula sacra dumtaxat aqua, vel venerande crucis obiectu. Constat vno tantum beneficio salutis adductos Ethnicos ad trecentos suscepisse baptismum.

HISTORIÆ SOCIETATIS IESV LIBER DECIMVS QVINTVS.

1555
I
Primi honores in Societate Patriarchæ, & duorum Episcoporum ad Ethiopiam expeditionem.

Rat in occasu iam annus, ac nouus oriebatur, cum quæ de legatione Æthiopica supra memorauimus, perfecta in Vrbe sunt. Pontifex Iulius non sine Societatis laude præfatus eam, quanquam honores ab Apostolica Sede recusaret, eas tamen Cathedras, quæ recens offerebantur, plenas laborum atque discriminum non subterfugere; summo Patrum Purpuratorum cōsen su Nunnium Patriarcham, Ouiedum, & Carnerium olim Patriarchæ successuros, hunc Nicenum, illum Hierapolitanum Episcopos renunciauit, coactos pro imperio delatas infulas admittere. Patriarchæ non in Æthiopiam modò, verum etiam finitimas in prouincias summū ius & potestatem dedit, & sacrum pallium misit. His in Societate principibus apertus est aditus ad honores: sed eos honores, in quibus plus inesset curarum atque laborum, quam splendoris ac pompæ, si tamen est dicendus apertus, qui postea quadraginta propè annis præter eos nemini patuit. Adeò constanter honoribus se Societas semper opposuit: & eos ipsos, quos refertos crucibus periculisque dicimus, tamen quia honores erant, nisi admodum repugnanter ac inuitissima non admisit.

2
Mors Iulij Pontificis magno Societatis incommodo.

Idem sub tempus Lainius & Natalis in Germaniam cum Legato Sedis Apostolicæ Ioanne Morono Cardinali ad comitia Augustana mittuntur, ob mortem Pontificis successu non magno. Lainius statim in Italiam redijt: de Natali infra narrabo. Decimo Kal. Aprilis moritur Iulius anno Pontificatus sui quinto: quanto cum Socie-

tatis incommodo, quam alieno tempore, sensit Sociorū in Vrbe Collegium, cui annum veltigal assignarat, sed testimonium publici diplomatis nondum dederat: sensit & Collegium Germanorum, cui certa pecuniarum subministrabat ex intervallo subsidia. quæ cum eius obitu deficerent, tota scilicet eius curationis moles Societatis super humeros ruit: cuius erat expresso are precario cum Alumnorum tueti vitas, tum locatarum adimere penitente mercedem. Quo tempore tanta erat in Vrbe caritas, tantus numerus Sociorum (centum enim amplius & sexaginta censebantur) vt ne quartæ quidem alendæ parti sedulo corrogata collataue subsidia satis essent. Itaque ne tantæ pietatis opus vna penuria victus intercederet, faciendum Ignatio fuit, magnum vt alumnorum numerum per varias Societatis in Italia se des ac domicilia dispertiret: reliquos apud se Romæ conquisitis elemosynis sustentaret. Sensit denique immaturam Pontificis mortem Societas omnis, quæ Iulium agnoscebat vt patrem, à quo amplissimo diplomate confirmata, immunitatibus aucta, munita priuilegijs, ornata iudicijs & beneficijs erat. Non his modò potuisset incommodis Marcellus Cerrinus Politianus Iulij successor occurrere: sed longè maiora pollicebatur, si vita suppeditasset. Verum spem totius Christianæ gentis, quæ quidem vix Pontificem prius eum creatum, quam mortuum potuit audire; breui fuitulit communis moriendi necessitas. Erat hic cum bonis omnibus, tum Societati Ignatio que peramicus, vir integerrimus, & omni laude cumularus, munerique tanto omnium cōtatum.

3
Marcelli Pontificis virtus, & pietas in Societatem.

nium opinione par. Cuius ob electionem cum è comitijs redeuntes amplissimi Patres sibi ipsi plauderent, exaudiebantur huiusmodi voces per aures Pontificias passim mittere, Equis audeat hanc Pontificis improbare lectionem? Inijt Pontificatum Marcellus (noluit enim mutare nomē) v. Idus Aprilis ingenti bonorum omnium gratulatione gaudioque. Quem cum adorandi gratulandi que causa noster quoque adijisset Ignatius; Pontifex hominem arcè complexus, & suauiter osculatus, cum eo inambulans de re componenda Christiana, de propaganda Christi fide, de veteri disciplina resituenda, de sanandis denique affectis Christianæ republicæ partibus multa contulit. Deinde comiter ab se dimisso mandauit, suo vt nomine benedictionem cunctis Patribus impertiret, quos singulos aueret inspicere, & quasi suas copias ac milites recensere: proinde curaret eos, vbi primus ille salutationum æstus deseruisset, ad se adduci: cohortatusque ad augendam religiosæ militiae auctoritatem, Tu milites, inquit, collige, & bellatores instrue, nos vtemur. Duos etiam, quos apud se haberet Theologos postulauit, ea mo destina, vt adderet, Nisi forte vitulos putes operam alibi nauaturos. Quid multa: latissimus ab eo congressu B. Pater, & optima spe plenus abscessit: parque Theologorum, quod Pontifex postularat, Lanium & Olanium assignauit. Sed, quæ rerum humanarum est inconstantia, diuturna illa lætitia non fuit. Marcellus (vt erat tenuissima valetudinis) paucos intra dies in febrem incidit, & altero ac vigesimo Pontificatus sui die communi omnium luctu mœroreque deceffit. Ei suffectus est x. Kal. Iunij, qui Paulus eo nomine Quartus vocatus est, Ioannes Petrus Carrassa Cardinalis Theatinus propè octogenarius, vnus è primis, qui sacrum Clericorum Regulariū fundarunt Ordinem: ex quo etiam Theatinos vulgus appellat. Curam à principio nonnullam Societati iniecit hic nuncius. Erat enim opinio Carrassam & olim offensum, quòd, cum is peroptaret vnum eundemque ex hoc nostro ac Theatinorum constari Ordinem, noluisse Ignatius; ac nuper, quòd, Ignatio eodem monente, in causa Neapolitani adolescentis, de quo supra narrauimus, acta eius Pontifex Iulius rescidisset. Verum B. Pater, cum in sacellum se tacitus recepisset, totamque rem commendasset sapientia bonitati que Numialis sempiternæ; mox placido vultu & animo perquam sedato egressus sperare se dixit fore, vt qui memebatur infensus, eum Societas experiretur propitium, nec diuina desideraret præsidia, si desitueretur humanis. Spem confirmauit euentus. Nam cum ad pedis osculum renunciati Pontificis cum suis aliquot accessisset Ignatius, mirum quam amanter ab eo, quæque honorificè sit exceptus. Eademque benignitate, honorisque significatione paucis post diebus Ignatium Pontifex accessit, multa de suis, multa de Regis Ferdinandi rebus colloquente, non in genua prouolutum, vt mos est (neque enim passus est vnquam ab Ignatio se de genibus, ac ne aperto quidem capite, compellari) sed secum per cubiculum inambulans, multis inspectantibus & admirantibus audiuit: suppliciter concessit omnia, & quicquid pro Ferdinando

Hist. Societ. Iesu Tom. 1.

postulauerat largè dedit. Quin etiam Cardinalis Ioannes Michael Saracenus, qui gratia plurimum apud Paulum & auctoritate valebat, quique eius Pontificatus initio vnus omnia gerere dicebatur, cum quadam & ipse à Pontifice postulasset, eius postulata Paulus ad Ignatium remisit. Narrabatque Cardinalis Augustanus Otho Truchses se ex ore Pontificis Ignatium admiratum, cum ea in sermone de eo diceret Societateque; vt, si sibi quippiam esset cum Pontifice transigendum, negaret se alium ad id conficiendum præter Ignatium, cuius tanta esset apud illum auctoritas, adhibiturum. Haud illa minor in Societatem benignitas, existimationisque significatio, quòd, cum rescisisset Paulus prioris Pontificis voluntatem de fundando & suis ornando fortunis Romano Collegio, negauit decretum à Iulio vestigal auroreorum bis mille quotannis satis esse ad eius alimenta Collegij, & de maiore fetidè cogitandum. Erat enim referissimum illud, & magna in egestate Collegium. Ex quo quanquam paulò antè centum, alij aliò per orbem terrarum sparsierant vt suos de more fructus ferrent; in Vrbe tamen alijs ibidem receptis, vel aliunde accitis ad studia litterarum, centum adhuc & quinquaginta, eoque amplius versabantur: & aliquot anni mensibus propè ducentos Collegium numerauit. Quibus alendis assignatio illa pecuniæ, quam decreuerat Iulius, longo interuallo satis esse non poterat. Itaque Paulus ad maiorem adiecit animum. Sed quo minùs cogitata perficeret exortum repente bellum inter eum, Regemque Catholicum impedimento fuit. Quod quanquam breui deinde compositum est; ipse tamen bellicus apparatus, qui plerumque exhaurit omnia, & tumultus ipse domesticus à destinata benignitate Pontificis animum auocauit. Nec tamen in tanta temporum iniquitate, tanta annonæ caritate, tanta inopia Collegij, cui nulli erat vestigal annuum, indigentibus quidquam defuit. Nimirum grande vestigal spes flagrans in Deum, & accensa fiducia: qua nixus & sustentatus Ignatius nullam expauescebat inopiam: sed perinde suæ familiæ consulebat, ac si plenas arcas & refertas cellas haberet. Sar diues, qui Deum possidet. Cuius è thesauris B. Pater tanquam suis, suæque domi conditis, ausus est in Vrbe villam à fundamentis extruere: & ob eam rem ad Thermas Antonianas, haud ab æde S. Balbinæ procul, edificium non inelegans inchoare, vt esset etiam aliquis recessus agris & valetudinarijs apticus ac liber: vbi & Collegij iuuentus studijs intenta perennibus interdum animos relaxaret. Et absolutum vix erat opus suis omnibus expletum numeris, cum die ipso, quo pretium operis operæ reposebant, largè mittitur à beneficiis, vnde sua merces fabricis ac structoribus reddi posset. Tam tempestiuè suorum indigentia paterna Dei benignitas prouidet: tam ex suo pacto fideliter in rebus cunctis occurrit. Nihil igitur rei familiaris egestas, nihil aspera domires animum sollicitabat Ignatij, cum ei Domino deseruiret, qui quærentibus regnum eius atque iustitiam, quærendi victus sollicitudinem eximit: & ea, quæ natura desiderat, adijcit vniuersa. Quin etiam inter clarissimas eius prædicationes præcipui Patres illam notarunt, cum

H h 3 iustie

4
Succedit
Marcello
Paulus 17.5
Benignitas
eius in
Ignatium,
& in Societatem
documenta.6
Fiducia in
Deo Beni
Ignatij.

iussit Polancum ad quinque menses sustentare quoquo modo posset Collegij inopiam, postea res laxiores futuras, vt omnino, & quidem in summa totius Urbis penuria euenit.

7
Agitur de
creando
Lainio Car-
dinali.

Illud igitur magis sollicitum ac suspensum habebat Ignatium, quod Lainium de crearet Pontifex, cuius iam antè virtutem exquisitamq; doctrinam cum admiratione perspexerat, ornare galero, & sacra purpura decorare. Auditusque Beatus est Pater à suis cum diceret, nisi se Dei dextera interponeret, citò se Lainium in purpura conspecturos. Sed hanc curam atque metum ea vicissim spes ac consolatio leuabat, quòd, si Lainius ad eum vocaretur honorem, futurum esset planè, vt intelligeret vniversi, quàm non galeros atque tiaras Societas consecratur & ambiat, imò verò quàm ferat agrè, quàmque refugiat; cum acerrimè sese ille vir ijs vltro delatis & imperatis opponeret. Qui, vbi suam rem agi sentit, & in tanto discrimine se versari, non dies, non noctes à placando Deo obsecrandoque desistere, suis vt ab humeris crucem illam honoris auerteret, ne sese à suscepta pareretur humilitate, vitaque illa quieta, & ab ambitione remota distanti ad strepitum tumentis curiæ, & insanos fluctus euriposque rerum humanarum. His precibus precipuum quoddam studium curamque iungebat, ne res ad exitum perueniret, & quod timebat, euaderet. Eaque de causa nouo ambitus genere conueniebat ex amicis Cardinalibus vnumqueque, & cuiusque confugiebat ad opem; vt si quid decerneretur in se suæ quieti aduersarium humilitatiq; id ipsi auctoritate sua consilioque discutere. Is deinde iussus in Vaticanum diuersandi causa se transferre (significauit enim Pontifex velle hominem apud se consilij causa meditante quemadmodum res Datarie rectè componeret, melioremq; ad formam munus illud redigeret) ne Pontificis mandata negligere nutusque videretur, eò se transtulit. Vbi cum diem dumtaxat mansisset vnum, post die reuertit ad suos, quòd diceret sibi esse necesse super negotia Pontificis & libros varios & viros doctos consulere, vt per eam occasionem curia oculos declinaret, & paratis honoribus se subduceret. Idemque vt hac in re animi sui sensum toti Societati testatum faceret, in schedula conscripsit hæc verba, suoque chirographo obsignauit: Quoniam idoneis aucto-

8
Lainius
quantopere
honores
refugerit.

toribus, virisque grauib; comperi Pontificem Maximum nescio quid agitare de me; Testor ego Deum, & in eius conspectu candido pectore sinceroque profiteor, minimè me esse ad id idoneum, quod in mentem Pontifici venit; ab eaque re toto animo abhortere. Nam cum me ipse tentauit, & quæ mihi ad id desiderantur, inspexi, ridiculum duco tale aliquid de me statui, & alienum profus ab ea, cui me dicauit, familia: in qua plus arbitrator Ecclesiæ Dei me meis laboribus profuturum, id quod ei Societatis ex instituto sponendi, votoque firmari, quàm si commutato vitæ genere celliorem in gradu collocer: quod ipsum vt Pontifici persuadeam multis adductis rationibus contendam. In summa, si vrgerem rem Pontificem cerneret, planè statuerat se fuga & latebris sanctorum virorum exemplo præsentem necessitati subducere. Sed non inanis, quam adhuc adhibuerat

sedulitas fuit, nec frustra cum ab eo, tum à cæteris Patribus suscipere preces; quantum ardor ac vis, vt etiam repentinus ille Patris & curia discessus, pronos Pauliad conferendum honorem impetus ardoreque restinxit, & mentem mutare coegit. Quo depulso periculo Lainius incredibili pertulit gaudium, nullum vt gratulandi Deo finem faceret. Cuius inter insignia munera ac beneficia superioris omnis ætatis hoc videlicet numerabat. Non id vnum hoc anno Societas discrimen euasit. Ferdinandus Rex Romanorum nullum faciebat tenendi finem, si posset suis ciuitatibus adeò laborantibus nostrorum Patrum aliquos imperare Pastores. Ergo cum frustra rem ex Pontificibus Paulo Tertio, Iulioque contendisset, meliora sperans ex recenti Pontifice per suum legatum Marcum Comitem ab Arcu machinas nouas ad mouit, instititque vt duobus tribus de Societate viris mandaret Episcopatus, & regionum illarum greges committeret. Sed Deo suam gubernante familiam nihil est à legato profectum, nihil à Paulo exoratum. Extremum sub annum inchoatis iam in Vrbe tumultibus Neapolitanum bellum Pontifice apparante maleuoli dissiparunt nostris in edibus, quippe magnam partem Hispanorum, magnam vim telorum tormentorumque clam reconditam. Pontifex autem, quanquam nullam his fidem sermonibus adiungebat Patrum integritate persepta; tamen quo tutiora essent omnia, & in tanto armorum strepitu suspitionibus obuiam iret, Urbis Præfecto dedit negotium, vt suis cum ministris ac satellitibus Professorum ingressi domum specularentur omnia diligenter & scrutarentur. Qui cum venissent, & sui aduentus causam exposuissent Ignatio, nullo perturbationis signo prodito, sed animo perquam sedato Pater iussit eos per domum duci; & quidquid erat clausum reterari, vt, si quid telorum armorumque deprehensum esset, sanè arripere & auferrent. Illi verò cum omnes angulos scrutati essent, omnes latebras explorassent, ne gladium quidem totis in ædibus deprehenderunt: admiratiq; modestiam Patrum, ac domesticam paupertatem, inde digressi, non sine Societatis commendatione Pontifici quidquid viderant renunciarunt.

Hic erat Societatis in Vrbe cursus: foris autem ad ædem Lauretanam aucto nostrorum numero sacerdotum, cum fortunis ac copijs sacre cellæ augebantur etiam animarum quotidiani prouentus, ingenti vndique peregrinorum vi conflante, nouorum, vt supra demonstratum est, fama sacerdotum excita, qui varijs permisti nationibus & linguis instructi, omni hominum generi suam in audienda homologue operam impertirent. Ea res toto ex orbe Christiano innumerabilem peregrinorum multitudinem aduocabat; vt augenda prorsus operarum copia fuerit de sententia Cardinalis Carpenfis, & Collegij numerus ad quadraginta capita producendus. Et quoniam Lauretanum celum corporum saluti noxium putatur æstate, domicilium Recineri, vbi saluberrimum celum est, eiusdem Cardinalis liberalitas Patribus assignauit, vt illuc per æstiuos calores, cum iam rarior ad sacra Deiparæ tecta peregrinorum accessus

9
Episcopatus
à Societate
recusatur.

10
Ingruens
bella domum
Societatis
exploratur,
num in ea
lateant arma.

11
Lauretanam
Collegij
statum.

12
Molestia ab
demonibus.

cessus est, modò hi, modò illi alterna vicissitudine se transferrent. Sed dum acriter diuinum vrgetur opus, & peregrinorum animis reparandis insistitur, malus daemon iactura dolens furensque, varijs orsus est modis Collegij perturbare tranquillitatem, Deo id permittente, vt inde, sicut olim Antonio, alijsque viris sanctis, maioris adesset coronæ facultas. Offerebat se quorundam aspectibus, vt eos ab institutis abduceret. Commutabat personas, & alios palam, & apertè; alios ex insidijs & cuniculis oppugnabat. Cuius generis hoc ego loco pauca quædam ex Olinerij Manaræi litteris ac fide subijciam, quæ se Rectore in eo Collegio accidisse commemorat. Flander erat in Societatem nuper adscitus, seorsimque ab alijs, vt mos est, in orationis exercitatione se continens. Huic daemon per licentiam solitudinis spectandum Æthiopsis specie viridi in veste se præbuit, hortans verbis, vt iuenditati se dederet, remitteret animos, & ab ea vitæ seueritate discederet. Reuocabat in mentem antea vitæ commodas ponebat ante oculos præsentis incommoda, truculentos hominum vultus, & ora tristia, quibuscum viuendum & continenter agendum esset. At ille cum hortatorem suum, intellecta fraude, cõstanter repulit; Æthiops repulsam indignè ferens, & ore fœtido terribilium ei odorem inhalans, Quoniam meum, inquit, consilium abijcis, hæc tunc tuæ deliciae voluptatesque. Cuius odoris intolerabilis fœditas toto eius dispersa cubiculo, aulaque proxima in diem postero etiam tenuit. Non eadem consilia Satanam repulit alius quidam natione Sardus, qui cum Humanitatis se litteris perpoliret, & præsidia sibi compararet benemerendi de proximis, nouum ei genus insidiarum callido ab hoste præparatum est. Pauli Apostoli specie visus est ei daemon, hortans, vt ab Ethnicorum lectione desistat, & suas potius euoluat epistolas, Dei numine, & cælesti doctrina refertas. Quis consilium non probaret tam ad speciem salutare? Sed in exercitibus athleta, quò specie recti veterator ille duceret non attendit, consilio paruit, & studium Tullianæ lectionis ad diuinas Pauli Epistolas transiit. Ita præpostero ordine, contra præscriptum nutumque Rectorem, quæ præstigiaria est nota certissima, tractare eas litteras cum voluptate cepit, vnde plus sibi procreabat exitij, quam commoditatis. Celabat hæc Patres suos atque Magistros, à quibus doceri & dedoceri poterat, noto inuento magistro: cuius alijs etiam præstigijs atque ludibrijs demum eò adductus est, vt prima sua vocatione deserta solitudinis (vt antè significat) studio, clanculum sese proiperet. Hoc iam insolentius aërij demones erant infesti, perque licentiam tenebrarum, quarum perhibentur esse rectores, in omnem effusi perulantiam insidiabantur somno sanctorum, nocturnisque turbis atque fragoribus interpellabant nonnullos quietè præcipue quorum erat virtus maxime nota: vt suum de ortum miscere omnia, & cunctam domus supellectilem viderentur euertere. Audiebantur interdum super cubricula turbulētis etate vestigijs, & felum murmure imitando perstrepere. Nonnunquam insilire tanquam catuli super lectulos, & gressu

horrifico cubantibus insidere, aut stragula de cubili detrudere. Interdum etiam orantibus genicularium scabellum derepentè subducere, atque alijs obrubare ludibrijs. Quibus lemurum dæmonumue terculamentis ne vani quoque timores, vt fit, accederet, dabat operam Rector, ne res passim per Collegium vulgaretur. Sed ne ipsi quidem Rectori agrotanti nequam spiritus pepercere. Nam cum ille fratribus qui lacelebantur edixisset, vt, si quis eis noctu molestiam incuteret, adiuratum Dei nomine ad sese mitteret, idque ab aliquibus factum esset; daemon ad cubiculum decumbentis Rectoris accessit tum, cum superiorum noctium vigilijs fessus sopori se dederat: pulsatoque semel atque iterum ostio iussus ingredi, cunctabatur. Quod admiratus Rector, suspicatusque quod erat, Aperi, inquit, in nomine Domini. Et, quod à beato Antonio isdem hostibus dictum legimus, audacter & ipse iussit omnem in se potestatem, quam Deus permitteret, exercere. Tum ille tanto impetu irruit, tanto & ostium & fenestras fragore reclusit, vt putaretur eas funditus contregisse. Nec semel dumtaxat in Patrem procaz spiritus nequam fuit; sed rediit iterum, cum is iaceret in lectulo, præcipiti que lapsu per vaporarium ruit, vt obstreperet quiescenti. Nec molestiarum hic finis. Vigilabat Rector ad multam noctem in Bibliotheca, quæ ab ambulacri latere sita erat, cum in extrema Collegij parte quemdam quasi terræ motum exaudiit; egressus in ambulacrum, & spatis aliquot factis animaduertit motum illum strepitumque nocturnum ad se propius accedere: qui cum ex cœnaculo videretur existere, signo sibi crucis indito, eò vertit intrepidus. Hic cum se fragor semper intenderet, & magis ac magis appropinquaret, & iam proximus fieret; tandem canis ater apparuit, tremefaciens pedum nisu & vastamole corporis terræ solum: qui minacibus oculis Rectori occurrens vt in eum irrueret, subito crucis obiectu repulsus, eo intacto præterijt, timenda voce semel, iterum ac sæpius allarrans, ad eò tamen profunda atque recondita, vt intra vastum vas quoddam obscure resonans latratus illi fundi viderentur. Hanc ab Collegio pestem Oliuerius vt auerteret, de Ignatii sententia, ad quem rem totam scripserat, vitatis exorcismorum rationibus instrumentisque vsus; cum nihilo mitiores modestioresque proterui spiritus redderentur, iterum per litteras ad Ignatium communi consensu Patrum, cum quibus rem communicarat, confugit: & sacras reliquias ex vndecim Virginum millibus, fratribus, quos spiritus insectabantur, tradidit. Ignatius recognita Deum attentè precatus, se cunctis eos litteris ad spem celeris liberationis erexit, pollicitus se pro eis diuinæ Maiestati supplicem fore. Quibus in conuentu confessorum rei Patrum litteris recitatis, iussit ceteros Rector bono animo esse, & spem in B. Patris precibus meritisque reponere. Et earum vis precum, iuuante sacrarum Virginum patrocinio, consecuta protinus epistolam est. Namque ex eo tempore silentium demonibus est impositum, & fugata spectra, sua Collegio quies reddita. Tanti apud Deum Beati viri supplicatio roboris ac virium habuit.

15
Ipsi quoque
Rectori mo-
lesti demoni-
bus.

16

Quoniam
modo ab-
ta molestia
demonum
Lanreti.

Iam reliquam per Italiam alia alibi pro animorum tutela sunt gesta: ac Florentiæ domus excitata consimilis ei, quam in Vrbe nondam sanctæ Marthæ nomine excitauit. Excitauit Ignatius: in eamque semine circiter octoginta receptæ iam erant.

17
Concilium
quoddam
nondum in
Sicilia con-
ditum, quod
vocatam
Officium
caritatis.

At in Sicilia nouum est genus pij operis auctoritate Proregis institutum: quod Concilium, vel Officium caritatis placuit appellare, cuius essent partes, cognoscere & curare quidquid in eo regno ad misericordiæ pietatisque spectaret officium: quale esset vt pauperibus redderentur ablata, vt in iudicijs ac ciuilibus controuersijs confuleretur solitudini viduarum ac pupillorum: vt templa atque cænobîa, & aedes hospitales, quæ vetustate iam corruerent, sarcirentur: vt pia testamentorum legata, quæ priuati causa emolumentum heredes supprimerent, ab actuarijs & tabellionibus ederentur. Cuius generis legatorum pecuniæque vis ingens regium per edictum ab his Sodalibus impetrarum, paucis diebus indicata est. Id consilium Messanæ primò cæptum est duobus Mamertinis ciuibus, totidemq; Theologis, altero è S. Dominici familia, altero de Societate, qui fuit Prouincialis ipse Domenecus, ac duobus Proregis administris. Hi sex numero quaque hebdomada vnum in locum conuenientes, consultationem de ijs, quæ decernenda viderentur in rem communem, habebant; & ad Proregem deinde quidquid statutum ac decretum esset, decimo quinto quoq; die referrebant. Cuius etiam auctoritate ac sapientia comparatum erat, vt in singulis Sicilia vrbibus probi homines duo, alter ex Cleri corpore, alter ex populo designarentur, qui mensura per interualla Concilio suggererent, si quid sanandum vsquam & corrigendum esset. Cæterus in Mamertino Collegio habebantur: eodemque modò è Panormitanis ciuibus, dum in ea Prorex vrbe versaretur, Concilij numerus supplebatur: quoad aliquot post annis, cum ad hos nimis multe cause viderentur deferri, totum opus regio in flu sublatum est.

18

Panormi prouincia Præpositus Domenecus communicato cum Prorege Nobilibusque consilio, magnopere auctor fuit, vt puellarum orbitas proprijs excepta sedibus, & priuatorum benignitate suis instructa retribus piè sancteque custodiretur ad nuptias, aut, si ita mallet, ad monasterium. Perueneratque vèctigal illud ad aureos iam septingentos, & sperabatur optimus. Quoniam verò non continebat insula finibus sua Christiana: rei studia Prorex, sed expeditionem Africanam moliebatur, cum spe successus optima, suos interim etiam Domenecus milites adornans, in Monte Regali Sociorū certum constituit numerū, qui Arabum ediscerent linguam ad Euangelium, vt primū daretur aditus, in Africa promulgandum.

19
Syracusani
Collegium
inchoantur.

Syracusis cum Ioan. Philippi concionibus excitata ciuitas pati moras non posset, missis eò tribus Magistris mense Septembri, quo paulò antè præcurrerat etiam Michaël à Leraualle Allobrox notæ sanctitatis, & ciuibus admodum gratus sacerdos, inchoatum est Collegium. Ac ne sine pompa aliqua splendoreue vilitato scholarum Collegijue primordia ducerentur, dum XIII. Ka-

lend. Nouembris in templo principe vnus è Magistris Georgius Mercatus ad nobilem coronam præfatur, festo ciuitas campanarum plausu, & perhonorifica bombardarum displotione primum illum introitum excipien dum & celebrandum duxit.

Extra Italiam porro Viennæ Petrus Canisius impositū sibi curationis Episcopalis onus, quod inuitus coactusque subierat, vt supra demonstrauimus, molestissimè sustinebat: proponere sibi ante oculos pericula in eo ferendo non leuia, fructum nullum. Et quidem in ea vrbe, vbi nec concionatores suspecti dogmatis atque doctrinæ, quos ob Dynastæ fauorem, qui secundum Regem Romanorum primas tenebat, suggestu prohibere non poterat: nec sacerdotes imperitissimi deerant, qui facis erant confessionibus, & rerum diuinarum procuratori præpositi, vix vt vnus aliquis in tanto numero ferri posset: & reperiebantur admodum pauci, qui Sedis Apostolicæ auctoritatem verè & ex animo sequi vellent. Quibus causis Canisius impulsus existimabat, vberiorum se alibi capturum è suis laboribus fructum. Illud tamen, si non aliud, in ea administratione curauit, vt Societatem in suo robore conseruaret propagaretque, & quod ipse temporum iniquitate non posset, id illa die progrediente perficeret, compensaretque tarditatem frugum vbertate latissimæ messis. Ergo Pragam ab Romanorum Rege, qui Societatis in ea vrbe Collegium meditabatur, accitus, operæ eius, ac studio Ferdinandi eiusdem filij Societatis amantissimi Archiducis Austria, Boëmiciæque Proregis, bona Dominicanorum venia cænobium S. Clementis, quod erat scholis peropportunum, accepit. Aliud enim Rex eis cænobium, cui ab S. Agnetæ nomen erat, & à monialibus derelictum, annuente Pontifice, dedit, amæno loco situm, & cum amplificatione redditum, curante Canisio vt etiam ad vfus & ad elegantiam aptius, quàm vnde migrabant, concinnaretur: vt, quantum fieri posset, ex eorum caritate Patrum, nulla (vt æquum erat) ipsorum iactura, & Societati commoditas crearetur & ciuitati.

Ponebat suam Canisius operam Pragæ iucundius, multoque lætius quàm Viennæ, maioris spe fructus allectus. Quamquam enim Pragensis populus sub vtraque specie libabat diuina ac sacrosancta mysteria, cæteros tamen Catholicos ritus ac cerimonias etiam tum retinebat: eratque ad honestum ac rectum suo propensus ingenio. Cleri porro duces atque primarij nihil tam optabant, quàm vt ad suum aliquando candorem integritatemque religionis cultus reuocaretur. Et qui in ea vrbe versabantur heretici, ij nec in suo numero viros doctos habebant, nec satis inter se de religione consentiebant: &, quod caput est, ipsum suum ducem caputque Ioannem Hus, à quo pestem hauserant & nomen, nullo iam loco numeroque ducebant. Eorum est hæresis sacrosanctam Eucharistiam sub vtraque specie cum populo communicandam, eamque vel infantibus porrigendam: nec Apostolicæ Sedis auctoritatem Ecclesiæque Romanæ sequendam. Sed si eò concionatores mitteretur idonei, qui Boëmiciè nosserent, spes

19
Rois G.
mania21
Pragensi
Collegij
excitatus

22

23
Ferdinandi
Regis & in
rem Catho-
licam & in
Societatem
piam.

spes erat aliquando fore, vt pestis illa depelleretur ab vrbe, & res Catholica reuinceretur. Quibus & Regis & Canisij votis obsecundare quodammodo vitus est Deus, duodecim ferè hoc anno missis ad Societatem, præstantis indolis Boëmis adolescentibus. Miserat hos in Vrbe Ferdinandus Rex in Collegio Germanico constituendos; sed cum per inopiam eo recipi non possent, Societas se vniuersi penitus tradidere. Quod Ferdinandus ita probauit, vt ex eo tempore, quamdiu vixit, Romano Collegio quadringenos singulis annis aureos nummos perbenigne donarit. Nec pia Regis in commendanda suis & Ignatio & Pontifici litteris re Boëmica desiderata se dulcitas est: ne prouinciam tam indigam opis, ac propè depositam desertam profusus paterentur: sed paternam caritatem complexi per Societatis homines subleuaret. Canisius verò dum accuratas in aede maxima conciones frequenti conuentu per dies festos habet, Huiusmodi timor inualuit, ne aduocaretur idcirco Collegium, vt ipsos disputando reuinceret: eoque cunctis opibus remorari cæta conabantur. Quo metu animaduerso Canisius significandum eis censuit non eo consilio Societatem Pragam in ferre vestigia, vt quemquam disputationis pugna laceraret; sed vt iuuentutem non modò Catholicam, sed reliquam etiam, & omne genus ciuium ingenuas artes, optimasque litteras mercede nulla doceret. Sperabat his Huiusmodi allectis inuitatosque promissis, cum se ad nouos Catholicosque doctores applicuissent, inducendos etiam vt ad autam religionè paulatim animos applicarent, & reiectis dogmatibus noxijs ad Catholicorum sensum, sanamque doctrinam nullo negotio laberentur.

25
Canisius in
Bauariam
euentus a-
git de Colle-
gio Ingolsta-
diensi exci-
tatio.

Inchoatis his Prage rebus Canisius, Duce rogante Bauaria, profectus est Monachiù. Hic Dux Albertus additis ei tribus numero consiliarijs è suis, qui dignitate eòsilioque præstaret, iussit vnà omnes Ingolstadtij coactos de Societatis fundando Collegio, de instituendo pauperum contubernio, qui Theologiæ litteris operam darent, de loco vbi ea collocanda, de vectigalibus quibus instruenda, denique quemadmodum administranda & regenda viderentur, consilium inter se capere. Ita optimi Principes Ferdinandus & Albertus toti erant in arcendis erroribus; ob eamque rem in iuuentute formanda, educandisque idoneis Ecclesiæ administris, quorum maxima laborabatur inopia.

26
Natalis res
in Germa-
nia.

Cæterum cum Societatis, tum publicas res non mediocriter inuit sagax Natalis caritas, efficaxque sapientia. Is Lainio (vti supra ostendi) in Italiam reuerso, Moroni Cardinalis, & Ignatij mandatis in Germania cõsedit, & Auguste dierum aliquot mora ducta Cardinalis Augustani rogatu Dilingam transijt. Hic cum Academiã illam, vt Augustanus ipse mandauerat, inspexisset, Viennam denique se recepit, vbi & scholas ex præscripto Constitutionum, & rem domesticam ordinauit, ad quinque discipulorum classes addita sexta: in qua vel prima litterarum rudimenta traderentur, vt simplices puerorum aetates ab hæreticorum venenis salubri institutione defenderet. Cumque alia multa è re diuina sapienter excogitauit, tum Regis nomine aduocandum curauit typographum, qui pijs edendis libris insisteret. Quippe

27

cum hæretici nullum facerent finem pestilentes spargendi codices; auctoresque etiam integros inquinarent; vix restabat locus Catholicis, quo manus tuto porrigerent. Eam ob rem vehementer optabat Natalis vt Lainius stylium contra hæreses stringeret: & Canisio Gaudanoque opera multa proposuit, quæ in vsum rei Catholice vel de nouo cuderent, vel expurgata ab hæreticorum maculis ederent; interque alia (quod postea Canisius alijque fecere) vt Euangelia publicaret, & quotquot per annum in sacra Liturgia recitantur, Epistolas ex editione Vulgata, notis adiectis illustribus, & obseruationibus tempestiuis ad reuincendos hæreticos. Hanc Natalis fabricam ad eas sanandas regiones perditas, ac penè depositas apparauit. Qui quo die Viennam attigit, eo die nobilis quidam concionator abcessit, qui & suis & alienis sultis opibus praua dogmata liberè impuneque disseminabat.

28
Consilia de
Neomagensi
Collegio
disputaban-
tur.

Superiore libro narraui Neomagensis populus quanto studio Collegium Societatis expetere, & à pia virgine, quæ suos Canisios Petrum & Theodoricum sororis filios in Societate habebat, aedes in eum vsum, & arcem quamdam fuisse delatam. Hæc sub initium anni, cum sibi ex graui morbo supremum vitæ diem adesse sentiret, fratrem, qui grauissimè repugnabat, aduocat, & aureis octingentis eius mercata consensum, suoque vti iure permittit; tandem coram Scabinis (id magistratus genus est) & arbitris, vt ea donatio rata esset, possessiones illas in usitata quadam animi iucunditate Societati legat. Ea re celebrata ac peruulgata, quadam è primariis, qui consilia prauis dogmatis aduersariam sibi Societatem fore intelligebant: ac Religiosorum nonnemo, qui rationibus suis suspicabantur incommo- dam, Senatui adeunt, & hæc criminationibus varijsque modis in eam commouent. Inde Senatus turbas aliquas maiores veritus, continuo renunciarum Leonardo Kesselio iussit, vrbe facesseret. Aderat tum ipsi illi virgini moribundæ Leonardus, vt migrantem animam consueta Deo precibus commendaret: quæ uersantem in munere familiares interpellari non sunt passi. Dein accepto nuncio Pater ipse nobilium in comitatu consulares ad aedes adit, quò cunctus Senatus conuenerat, Expostulat iniuriam, causam sciscitatur edicti, litteras Apostolicas exhibet confirmatæ Societatis testes. At Senatus Pontificis litteris non inspectis Leonardo causas de scripto profert, cur ab vrbe iuberetur abesse: quarum eæ præcipue erant, quòd sub noctem vrbe inisset: quòd priuatos quosdam occultosque commentus egisset: quòd excitasset tumultum. Quæ cum essent inanissimæ, non difficile fuit eas Leonardo refellere: sed cum in recenti timore non audiretur, nec commotos apud animos disceptando proficeret, fatius esse duxit inde migrare, quam nona repulsæ contumelia cursus abigi. Nec tamen exaucto Parte languidiora ceterorum ciuium in Societatem facta sunt studia: quorum multi, tanquam sibi certum & exploratum esset de eius aduentu, sacra iam tum vasa, cunctamque templi suppellectilem ad conuestiendas aras, cultumque sacrificantium compararunt. Qui verò refragari aduersariique sunt auli, ij Deo vindicti dignas hæresesque

29
Vltio diuina
in aduer-
sariis.

heresque dedere potnas. Nam & Consul, qui Senatui fuerat auctor exigendi præstantissimi sacerdotis, gemina proles in rixa atque altercatione mutua se eade necavit: liberorum necem cita parentis subsecuta mors est: & qui sententiam audax pronunciarat edicti, lenta febre correptus in diurnæ tabis ærumnas atque languorem sensum decidit summa cum desperatione salutis. Sed quod Principum indignitate prohibitus Dei sacerdos Neomagi non potuit, ut pro ardore animi sui, voluntateque proximorum salutem serviret, id Coloniam revertens, audiendis rite confitentibus asscucus est. Quo ex numero subinde non pauci, cum morbo tenerentur impliciti, recisis Sacramento caulis atque radicibus sani vndique facti sunt. Nec deerat pijs Sociorū laboribus vtitata Carthusianorum benignitas, qui non de bonis externis modò commodique Societatis, sed de fama quoque atque existimatione solliciti, tam Euangelij præconibus necessaria, cum celebris Doctoris Henrici Harphij mylticam Theologiam vulgo edendam, typisque vulgandam curarent, in Ignatij Societatisque apparere nomine voluerunt, adeoque multas in operis præfatione inseruere huius Ordinis laudes, ut ijs Societas potius eorum caritatem Patrum, quam sua aestimet.

30
Carthusianorum in Societatem caritas.

31 Satis feliciter Tornaci gesta resest: vbi Bernardus Oliuerius suis concionibus commouebat omnia, non in vrbe modò, verum etiam foris, quacunque docendi causa vagabatur. Cui tam densus vbique dabat operam auditor, ut inter mortui sæpè complures è concione propter confertissimam hominum multitudinem ac semianimes efferrentur. Ad eius vocem multa facinora ponebantur, abijciebantur hæreses, inijciebatur Sacramentorum ardor, studium benefactorum; tantaque auiditate currebatur ad indicanda peccata, ut per dies sæpè aliquot obsiderentur aures Patris; nec discederetur è templis, dum copia fieret rite pectoris expiandi. Fructus fuit illustris, & ad conciliandam ciuium beneuolentiam efficax. Cumque variis in Belgio locis offerrentur ædes ad inchoanda Collegia, & ei pietati ciuitatum se Magistratus opponerent, faciendū Ignatio fuit, ut eò Ribadenciram destinaret, qui & Constitutiones interim suis quas ferebat, explanaret; & Philippo Regi ibidem agenti, in quem Carolus regnorum suorum dominatum per id tempus transfudit, supplex esset, ut per eum Societati liceret certas sibi quarere in Belgio sedes, & suas liberè functiones obire, necessariisque firmari bonis, quæ stabilium, vel immobilium nomine continentur: id quod non licebat nisi Regis prouinciarumque consensu, quarum edicto Cæsaris subsignato chirographo iam inde ab anno M. D. xxxvi. cautum erat, ne cuiquam liceret ex Clero possessionibus augeti, & ea, quæ dixi, bona sibi tanquam domino vindicare. Sed quid quoque modo impetratum sit, volumen proximum in loco narrabit.

32
33
Res Gallia.

Plurimum in Gallia regno negotij ac molestia fuit. Expectabatur Lutetia Sorbonicorum Theologorum sententia, quibus cognitionem causæ demandatam supra docuimus, ut esse in eo regno Societati, & beneficijs potiri indigenatum,

versarique ex instituto in animarum causis, quæ Rex Henricus benignè concesserat, per Senatum quoque liceret. Ineunte tandem anno Decretum Paschasio traditur sanè vehemens & acre. Quod quia mirum plerisque videbitur: ex vitis tantæ sapientiæ existere potuisse, opportunum reor causas eius singillarim exponere: eademque operâ cæterarum, quas propè vbique locorum excitatas in hunc Ordinem procellas antè narrauimus, narraturi que deinceps sumus, causæ & origines illustrabuntur. Necessè non est turbarum huiusmodi caput ab Satana auctore reperere: qui suum dominatum exercens in regno vitiorum, quidquid honesti sanctique inter mortales apparet, in ipso statim exortu conatur opprimere. Nota sunt in sanctam Christi Ecclesiam nascentem ac teneram, nota in peculiaries cætus commota bella, siue olim Monachorum, siue postea Mendicantium: contra quos non alieni modò à fide Catholica; sed qui huius defensionem, sinceramque custodiam maximè profitebantur, acerrimè exarserunt. Itaque in eadem Parisiorum vrbe ab Collegio Theologorum eodem decretum iam diu extitit de venerando Prædicatorum Ordine simillimum ei, quod hoc tempore de Societate fecere. Igitur Satan, cum tantum odent bonos, & ad elidenda honesti semina tam vigil excubet, tam violentus assurgat, mirum non est, si in Societatem immani quadam & inexplebili rabie sese infert, nempe in eum Ordine, qui bellum aduersus eum ad eò fufum & graue suscepit, inter Ethnicos, inter hæreticos, inter Catholicos tanto conatu, tot machinis, tamque aptis ad euertendam diri monstrum tyrannidem. Hominum porro (ut missos faciam profus ab Christiano nomine alienos) genera duo potissimum sese aduersaria præbuerunt: hæretici, vitiosique Catholici. Quorum item in aperto est causa. Quippe virtuti cum vitio nunquam magis conueniet, quam calori cum frigore: & quemadmodum hæc, si propè admoueas, pugna cooritur; ita, nisi remoueas te ac seiungas, sed prodeas in aciem, & vitium aggrediaris, existet pugna stabilita, donec altera pars alteram ad sui similitudinem commuret, ac victoriam ferat. Quod cum ita sit, si quado tempus incideret, quo tempore Societati pax esset, pro deterrimo equidem interpretaretur indicio. Nam quam diu quidem instituta sua retinet, argumentare, si pugnam non vides, vel iam debellatam cum mundo, eique simile factum, quod optandum potius, quam sperandum est, vel eam suo loco motam, & factam similem mundo, quod Deus auertat. Præter hæc duo genera, certos quoque homines interdum aduersarios habuit hic Ordo ex alijs Religiosorum Ordinibus. Ac ne id quidem prudentibus potest mirum ac præter opinionem videri. Non enim protinus cum profano vestitu perturbationes animi exuuntur, numerosisque in cæteribus hac procliuare & infirmitate naturæ, illa impugnatione Satana, quis bonos & a quos præstet omnes, & concordia studiosos? Ad hæc hominum ingenia pro institutione vsuque, atque ad eò habitu corporum ad eò diuersa sunt, ut non minor sit in animi vultu, quam in faciei figura varietas. Hæc illos studia, alios delectant alia: nec pro-

34
Societatis
sæpè exortu
tenetur.

35

nus quidquam est factu, quam ut quisque qua iudicio ac sententia improbat, etiam voce ac sermone condemner. Igitur assueti suis institutis viti, cum quaedam noua caput extulere, consequens videbatur, ut, cum sua amarent probarentque maximè, ab ijs discrepantia refutarent. Nani quotus quisque est tanta vel caritatis amplitudine, qui alienos complectatur, ut suos; vel æquitate sapientiæ, qui res uti sunt, in suo quamque genere, neutram in partem præiudicij inclinatus ponderibus iusto libere examine? Accedit, quòd Societas non solum à veteri Religiosorum forma habebat multa diuersa, sed, ut instituti posecebat ratio, exteriora quædam insignia, & stata seueritatis experimenta non assumpserat: cõmouetque nescio quem sensum, si quem videas eadem tecum profitentem conditionibus non ipsidem implicitum, & quasi stadium idem decurrentem non pondere pari grauarum. Docet quidem prudentia, non idem à quouis petendum. Sed tamen ipsi Baptista magni discipuli peragrè ferebant, quæ ipsi assumebant ieiunia, non item ab Apostolis suscipi. Hæc autem in exoriente Societate conspecta multò poterant vehementius commouere, quòd vitæ genus ab ipsa susceptum etiam probabatur in vulgus. Super hæc recentis huius asselæ disciplinæ cū totos se in proximorum dedidissent utilitates, nullumque præmitterent pietatis ministetium, quorum multa Religiosorum veterum multi tractabant; nisi egregia quædam pietas penè obstupescisset sensum, necesse erat eos compungi. Paucorum est enim illa Apostolici pectoris generositas, *Dum omni modo, siue per occasionem, siue per veritatem Christus annuncietur; & in hoc gaudeo, sed & gaudebo.* Quin potiùs ex intima erat schola Christi qui dicebat, *Vidimus quemdam in nomine tuo eicientem demonia, & prohibemus eum, quia non sequitur nobiscum.* Amat plus nimio naturæ cõtumacia, quod singulare existimetur ac propriū. Ex hoc autem capite oriebatur duplex præterea metus, ne & studijs Religiosos ad Ordines aspirantiū, & liberalitate benignè faciendi aliò auersa, ipsi aliquando cū disciplina, tum vitæ subsidia desideraturi essent. Quibus rebus qui miratur quempiam fuisse commotum, is naturam hominum ignorat; nec statum animaduertit, in quo Christus Dominus suam reliquit Ecclesiam: cui ad vincendum maluit suppeditare vires, quam pugne causas, & victoriæ decus adimere. Par causa Ludimagistrorum nonneminem incitauit, cū scholis, quas Societas publicabat, & lucra ipsi interuerit, & aditus ad crescendum intercludi putarent. Fuere etiam è Præfulibus quidam aduersi, nomine quidem ac specie, quòd iura Societati ab Apostolica Sede concessa potestatem eorum conuellerent: sed ut re vera his omnium leuissima fuit causa dolendi, ita non multos priuata quæpiam perturbatio transuersos egit. Pars maxima intellexere ad leuandas eorum conscientias missum id à Deo subsidium. Harum, quas dixi, causarum pleraque ad condendum decretum, de quo narrare institui, confluxere. Parisinus Antistes ante omnes aduerfabatur: nec possis causam dicere, nisi quòd ditioni suæ subiecti nostros perinde ac Clerum communem volebat. Nutum Antistitis Doctores, vel obnoxij,

vel assentantes non pauci intuebantur. Quidam etiam inter Doctores è Religiosis erant familiis, quos quæ dixi, tangebant. Quin ad eos, qui materiam siluamque decreti, & singulorum capitum rationes congescit, priuatim erat offensus, quòd sororis filius ipso inuito ac reluctante, ad Societatem se aggregarat. Non deerant, quibus iam Pontificia Maestas obsolesceret: quique factis credulas præberent aures hominibus in orthodoxa fide nutantibus. Ad hæc difficultates summa accessit Societatis solitudo, quæ & causâ præcipitauit. Nulla ibi sapientia excellens, nulla facundia, nulla acrior robustiorque prudentia. Pauculi erant Socij, innocentes illi quidem & sancti, sed adollescentes, ac fermè tirones. Summa in Paschasio erat, cuius bona simplicitas de se se metiri ceteros assueti, quid ageret contra callidas artes contraque potentiam? Itaque dum nuda est defensoribus Societas, atque è contrario aduersarii acriter depugnant; omnibus locis præstò sunt; hos inducunt, illos demerentur; factum decretum est, quòd Sorbonæ equidem adscribendum nunquam censuerim; cū præsertim vel ita gesta non defuerint qui nomen subsignare suum abnuerint, alij anceps suffragium dederint, cū id solum explicaret, se ad plures accedere. Capita verò tum omnia, tum quædã præcipue ita sunt palam falsa, ut non magis dolere Societas possit, quòd incognita causa damnata sit, quam ipsi Doctores irasci, quòd falsa rerum narratione tam grauitè eis causæ cognitores illuserint. Quod sanè paulò post multis, cū rem clariùs cognouissent, vltu venit; & mox apparet, cū decretum, & ad singulas eius partes responsiones inreteram. Quod tamè, quamuis ex tam falsa rei cognitione & opinione editū sparsimque Parisijs, quantum maleuolis contulerit animorū, quantum dubijs tenebrarum offuderit, quantum amicis fiducia detraxerit, quantum demum conuersionem rerum omnium fecerit, credi vix potest. Vapulabat adollescens Societas sermonibus omnium: petebatur vbique: inuehebantur in eam concionatores de suggestis, in cathedris Ludimagistri, populus in circulis, Senatus in conuentibus, seruitia scyphos inter & lances. Quibus insuper tanquam cumulus à Pastore vulnus accessit. Nam cū decreti auctores existimarent Paschasium & Socios ipsorum sententiam reueritos, deserta priore disciplina ad Carthusianos, quod sua debant, transituros: vbi tranquillissima eos vident in suis institutis perseuerare constantia, apud Episcopum contemni iudicium suum expostulant. Tum verò is, cui maximè confirmata ab Apostolica Sede Religionis patrociniū Apostolicæ iniungebant littere; decreto Theologorum armatus, præsentii intentato anathemate, ne conciones habeant, ne cætus cogant, ne Sacramenta curent, ne diuinam rem faciant, interdicit. Huius ad exemplum ut Episcoporum, qui aderant Parisijs, plerique se fingerent, desertissimam Societatis causam, sed tamen æquissimam deserere & ipsi, seseque eius institutis opponere non dubitarunt. Itaque nihil restabat aliud, nisi ut pusillus ille grex flagris, ut rumor ferebat, casus pusillusque toto regno facefere. Et confecta res esset, si Henrici Secundi Re-

39

40
Vexatio Societatis Parisiensium.38
Causa decreti aduersus Societatem Parisiensem.

gis inantes animamque maleuolorum penetrare sermones, & ficta crimina potuissent. Sed quemadmodum olim cum Prædicatorum ac Missionum exagitarentur Ordines, præsidio fuit Ludouici Regis sanctissimi studium, ita hoc tempore minime credulam naetæ Henricum calumnia sua sponte denique conuiderunt. Imò Rex ipse profitebatur, sibi & Cardinali Lotharingo penè solis Societatis patrocinium relictum; idq; nunquam deserturos. Inquisitorem quoque violata religionis Doctorem Sorbonicum, & pium ex Augustiniana familia virum, vt in Societatem inquireret aduersarij impulerunt. Sed vnde se putarunt illi obesse, inde mirificè profuerunt. Simul ille Societatem inspexit, & in eam quam diligentissimè semel atque iterum inquisiuit; tantum de eius integritate opinionis hausit, vt mirari non satis posset hominum os, qui tam multa de ea, & tam perspicuè falsa nullo metu Dei, nulla religione confingerent. Hæc cum feruerent maxime, furerentque obtractatores, gliscerentque fabula per vulgus, quod suo more gaudebat auditis addere, & impulsis instare; non licebat Dei famulis apparere in publico, nisi vt conuicijs & probis obruerentur. Nec amicorum nisi per pauci restabant, quos ab eorum consuetudine pudor metusue non retraxisset. Hic Paschasius, cum per modestè ad Pontificem prouocasset, ne quæ tempestiuus essent sananda consilijs, intempestiuus exulceraret: quanquam in Episcopi potestate per Apostolica iura & priuilegia non erat, nec idcirco anathematum illaqueari vinculis poterat; tamen suo iure tantisper cedens, vacandum sibi publicis à muneribus censuit, intermittendam vulgò Sacramentorum administrationem, priuatamque solùm in æde S. Germani, quæ nec Antistiti communi subijcitur, retinendam. vnde etiam sæpè sollicitus Prior vt nostros gijceret, semper respondit nequaquam id sibi fas esse: cum semper in ijs multa Christianæ vitæ egregia obseruasset exempla. Cæterùm tam ampla sunt spatia caritatis, vt quibuscunque cancellis includas, amplum ei campum relinquere, per quem excurrat, seseque fundat, cogaris. Tum igitur Paschasius Sociique vel nonnullis priuatim & clanculum per exercitia spiritus excolendis occupabantur, vel publicis inuisendis cohortandisque custodijs, vel (quod & latè paruit, & maximam habuit commendationem) migrantibus è suis corporibus animis cõfirmandis, nonnullis etiam interdum erudiendis sacrarum virginum contubernijs; deniq; priuatis congressibus atq; colloquijs tum his, tum illis vocatis ad officium, & reducendis ad frugè. Verùm vbi se primus ille tēpestatis impetus fregit, & mitescētibus animis paululum rededit tumor, & prouocationis litteras ab Episcopo Paschasius expressit; tum demum ad cõsuetamuniam tota libertate se retulit. Nec Episcopus, quippe non nihil ad sui curam fortè cõuersus, postea quidquam negotij facessuit: paulatimque ex tētra tempestate aperiente se quali sereno, etiam amici; acceterorum frequentia rediit. Sed præmittenda non est Doctores Francisci Picardi, & Domini de Monte, viri nobilitate & virtute præstantis, vera constantique beneuolentia. Hi vni sinceri & fideles amici in fœdis, illis turbini-

41
Paschasii
modestia pi-
æque indu-
stria.

42

bus, ac cæca nocte Societatis causam palam & vbique sustinere, aduersariorumque damnare facta, oblectari omni ope conatibus nunquam dubitarunt. Nam de Claromontano Præfule mox ent commemorandi locus. At vbi Romam de illo decreto allatum est, Societatis Patres, qui grauitate cæteris & antiquitate præstabant, auctores erant Ignatio, vt ei responderetur ab suis, vt qui Societatem longissimè ignorarent, doctorum Patrum auctoritate permoti, malam, quam de ipsa imbibissent animis, opinionem abijcerent. Sperabant enim decreti conditores, si de rebus essent diligētèr edocti, studio veritatis adductos, rescissuros vltro quod pronunciarant, vtique non ex animi prauitate (sic enim interpretabantur) sed ex nouæ ignorantie familiaritate, & eius institutorum, falsaque edocentium expositione profectum. Sic igitur Patres illi censabant. At Ignatius, qui meliore quodam spiritu ducebatur, sedato eos animo solitaque hilaritate oris excipiens, Velim, inquit, Patres memoria & animo reperatis, quæ Christus olim cum remigraret ad Patrem, suis fertur dixisse discipulis, *Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis*; & hæc ipsa vobis quodque dicta in præsentia putetis. Nihil est mandandum litteris, vel tale aliquid agendum, vnde aliqua oriatur acerbitas. Certis in causis præstat filere, quam loqui: nec vindice opus est stylo, vbi sui ipsius vindex & propugnatrix est veritas. Magna sanè Parisiensium Theologorum auctoritas est, eoque magis reuerentia nos eam decet. Neque tamen nos ea conturbet. Nihil diu præponderat veritati, quæ oppugnari illa quidem potest, expugnari non potest. Si usus fuerit, lenius quoddam adhibebitur huic vulnere medicamen. Non acuentur iræ stylo, sed tolerantia minuuntur. Tutela nostra Deus est, huic causa nostra committatur, hæc & vincet. Ac ne cohortando ad patientiam commendare videretur inertiam; datus ad vniuersam Societatem litteris, quæ variis orbis terra partibus sparsas domos, & studiorum sedes habebat; iussit eam cunctis à Principibus atque Dynastis, Pastoribus & Episcopis, Magistratibus ac Præfatis, ciuitatibus & locis omnibus vbi degebat, publicas de suis moribus atque doctrina, totoque vitæ genere testificationes & litteras postulare, easque publica fide auctoritateque obsignatas ad se transmittere; vt paucorum iudicij, qui nondum satis rem ipsam norant, vniuersi penè orbis testimonium atque iudicium, si quando opus esset, opponeretur. Factum vt imperauerat Pater, & ex omnibus fermè locis ac ciuitatibus, regnis atq; prouincijs per quas erat dispersa Societas, pro ea missæ sunt litteræ laudum plenæ maximarum. Quas tamen B. Pater non necesse habuit in apertum proferre, veritate paulatim se ipsam asserente. Illud opportunissimè cecidit. Cum hoc ipso anno per autumnum Cardinalis Lotharingus Romam venisset, Doctoresque cum eo Sorbonici aliquot, visum est B. Patri hos coram planius edocendos. Itaque apud Cardinalem certo die conuentus instituitur. Interfuere Doctores quatuor Panfa, Sausciera, Brixanteus, & ipse Benedictus, is, qui singularem decreti partium inuentor ac suator fuerat. Accessere de Soci-

43
Ignatij
aduersarij
decretum
Parisij
consilia.

44
Gesla Romæ
cum qua-
tuor Sorboni-
ciorum.

Societate totidem, Lamius, Olavius, Polancus, Frusius. Cumque Doctor Benedictus singula decreta capita conaretur tueri, ita Patres resutarunt obiecta, illustrarunt obscura, probarunt Societatis causam arque Pontificis, ut Eorharingius graui oratione pronunciarit male cognitam habuisse Theologos causam: fecisseque permodeste Ignatium ac peramanter, quod eorum placitum neque ad Cardinales, neque ad Pontificem detulisset, quod ipsum nec grauate agnouere tres Doctores, nec Benedictus potuit inficiari. Et quoniam eam disputationem scripto dein explicauit, & ad ceteros Magistros Luteriam misit Olavius; gratum fore posteris reor: si tota hunc inferatur in locum, eo etiam nomine, ut Olauij, cuius & pietas & sapientia tantopere celebratur, id quantumcumque specimen extet. Ea gratia ne styllum quidem sum ausus attingere, quo clariùs ex modestia, & quasi natiuo colore eius orationis pietas sapientissima mentis, & religiosissimi pectoris candor eluceat. Ac decretum quidem hoc est:

45 *Decretum contra Societatem Parisiensem sum Mathebrarum.*
 Hæc noua Societas insolitam nominis Iesu appellationem peculiariter sibi vendicans, tam licenter, & sine delectu quilibet personas quantumlibet facinorosas, illegitimas & infames admittens; nullam à sacerdotibus secularibus habens differentiam in habitu exteriori, in tonsura, in Horis canonicis priuatim deendis, aut publice in templo decantandis, in claustris, & silentio, in delectu ciborum & dierum, in ieiunijs & alijs varijs legibus & ceremonijs, quibus status Religionum distinguuntur & cõseruantur; tam multis, tamque varijs priuilegijs, indultis & libertatibus donata, præsertim in administratione Sacramenti Pœnitentiæ & Eucharistiæ; idque sine discrimine locorum aut personarum; in officio etiam prædicandi & legendi & docendi, in præiudicium Ordinariorum, & Hierarchici Ordinis, in præiudicium quoque aliarum Religionũ, imò etiam Principum & dominorum temporaliũ, contra priuilegia Vniuersitatum, denique in magnũ grauamen populi, religionis monasticæ honestatem violare videtur: studiosum, pium & pemecessarium virtutum, abstinentiarum, ceremoniarum & austeritatis eneruat exercitium: imò occasionem dat liberè apostatandi à reliquis Religionibus: debitam Ordinarijs obedientiam & subiectionem subtrahit: dominos tam temporales, quam Ecclesiasticos suis iuribus iniuste priuat: lites, dissidia, contentiones & amulationes, variaque schismata inducit. Itaque his omnibus atque alijs diligenter examinatis & expensis hæc Societas videtur in negotio fidei periculosa; pacis Ecclesiæ perturbatiua, monasticæ Religionis euerfua, & magis in destructionem quam in edificationem. Olauij autem ad singula hæc responsio est talis:

Gratia & pax Domini Nostri Iesu Christi multiplicetur in cordibus nostris. Amen.

46 *Responsio Martini Olauij ad decretum Sorboni.*
 Cum cogitarem, Magistri & Præceptores mei sapientissimi, de mittendis ad vos Bullis Societatis nostræ vnã cum decreto venerandæ nostræ Facultatis (nostræ ait, quia ipse quoque erat Doctor Sorbonicus) existimaui facturum me

rem vtilem & Christianam; si adhiberem pitegationes aliquas, ex quibus cognoscere facile possent, quam vehementer fuerit illis impostum, qui auctores extiterunt, ut hoc decretum conficeretur. Quod ego sanè semper sum arbitratus non ex iniquo aut maleuolo animo, sed ex obscura & falsa causæ cognitione manasse.

47 *De nomine Societatis.*
 Quod initio appellatio insolita reprehenditur, res in hunc modum se habet. Cum nomen quaeretur, quod huic Societati imponi deberet, significauit institutor eius, post commendatam rem diu in oratione Domino, cupere se, ut ea à sanctissimo nomine Iesu appellationem acciperet; tum vt qui in ea essent, intelligerent Iesum fontem & auctorem esse bonorum omnium, quæ in ipsa gererentur, quemadmodum est etiam eorum, quæ in vniuersa Ecclesia Christiana fiunt; itaque gloriam in bonis soli ipsi attribuendam esse cognoscerent, confusionem verò in malis iniquis ministris, qui ab ipsius sanctissima voluntate discedunt: tum vt calumniantium ora obstruerentur, qui detrahere Religiosis illis consueuerunt, qui ab institutoribus habent appellationem, quasi non Christi legibus, sed vel Benedicti, vel Francisci, vel alterius hominis regulis & institutis regi gubernariq; voluerint. Non tuit autem consilium, vt qui in hac cõgregatione essent, Iesux simplici dictione vocarentur (quæ nis hæc postea appellatio in vtraque Germania inuauerit) quod alij Religiosi iam pridem instituti inuenirentur, qui hoc propè haberent nomen, quales sunt, qui Romæ monasterium sanctorum Ioannis & Pauli inhabitant. Non est enim noua & insolita in Religionibus appellatio, sed vetus & vsitata etiam in Ordine quodam militum Religiosorum. Nec debet illa sanè potius offendere, quam appellatio, quæ vel à Sanctissima Trinitate, vel à Spiritu sancto accepta est: præsertim cum fuerit tam pia intentione instituta, & à Summo Pontifice approbata.

48 *De delectu personarum in Societate.*
 De personarum delectu, vt sincerè coram Deo dicam quid sentiam, non equidem existimo vllum vnquam institutum fuisse Ordinem, in quo exquisitiùs & acutiùs vita antea acta eorum, qui admitti in eam vellent, examinaretur, quam examinatur in hac Societate; nec vbi infamibus & facinorosis magis fuerit præclusus aditus. Nam præterquam quod in Bulla Pauli III. ob signata anno M. D. XI. quinto Kalendas Octobris, hæc verba habentur: *Opportunum iudicauimus etiam statuere, ne quis in hac Societate recipiatur, nisi diu & diligentissimè fuerit probatus; cumq; prudens in Christo, & vel doctrina, seu vita Christiana puritate apparuerit conspicuus: etiam nominatim cauetur in vna ex his Constitutionibus, quæ in hac Societate summa diligentia & seueritate seruantur, ne criminosus vllus aut infamis recipiatur. Nec mouere quempiam debent alterius diplomatibus anno M. D. XI. nono Kalendas Iulij concessi verba, quibus ampla Ignatio & eius successoribus potestas permittitur absoluedi homines qui sub obedientia eorum sunt, à grauius criminibus & censuris: primùm, quia illa verba priuilegium continent magna pietate à Summis Pontificibus sæpè concessum, ad submouenda obstacula multa, quæ remorati ac retardare in Le-*

culo nonnullos ex ijs possent, qui ex animo ex-
petunt mundo penitus mori, & soli Deo cum
perfecta voluntatis propriæ mortificatione ser-
uire; atque ad confirmandam etiam & augen-
dam Prælatorum auctoritatem, quibus se, qui
Religionem ingrediuntur, perpetuò parituros;
tanquam Christi Vicarijs pollicentur & vouent
Nam eorum in subditos potestatem plurimum
interest esse maximam, vt occurratur grauissi-
mis incommodis, quæ nascerentur, si Religio-
si propter casuum reservationem ad alia tribu-
nalia essent ablegandi. Deinde est alia ratio ef-
ficacissima, cur nemo aduersus hanc Societatem
moueri propter verba relata debeat; quoniam
illa omnia ex illo diplomate accepta sunt, quod
Mare magnum vocant. Quod quidem Mare
magnum omnium Mendicantium Ordinibus,
atque alijs adeo quam plurimis Religionibus à
varijs Pontificibus propter causam memoratam
tributum est. Quæ inuidia est igitur, priuilegium,
quod in tot sanctissimis Religionibus non solum
toleratur, sed necessarium esse à maioribus et-
iam iudicatum est, huic soli Societati exprobra-
re in qua tanta per Dei gratiam disciplinæ seue-
ritas obseruatur, vt nullus in ea feratur, cuius
peccatum aliquod mortale Superioribus extra
confessionem innotescat, quod scandalum vlli
homini attulerit. Nam hoc ego nunc non ad
vilius hominis commendationem, sed ad diuini
nominis gloriam (vt in animo meo sentio) coram
Iesu Christo Redemptore nostro, qui me iudi-
caturus est, verè testari possum, me nec audisse,
nec quacunque alia ratione intellexisse, quem-
quam esse in vniuersa Societate nostra, quæ per
maximam orbis partem diffusa est, cuius pecca-
tum aliquod graue admissum in ipsa Societate
notum sit. Interiora omnium qualia sint, Deus,
qui scrutator est cordium, & confessarij, quibus
ea reteguntur, nouerunt. Sed ea ego exteriori-
bus respondere persuasissimum habeo. De me
autem non sic loquor. Noui equidem (atque
utinam doleret mihi hoc tam vehementer, quam
oporteret) maiorem me habere occasionem ac-
cusandi & vituperandi me, quam vlla ratione
commendandi. Illud profectò affirmare verè
possum, & scit Dominus me non mentiri, sed
ex animi sententia loqui, me meo iudicio indi-
gnissimum esse, qui inter hos Angelos verser
ac viuam; ac variè affici me solere, cum in eor-
um mores intueor: & quanta in illis abnegatio,
quanta humilitas, quam perfecta obedientia,
quam angelica vitæ puritas eluceat, perpendo.
Nam affert mihi hæc commentatio nonnun-
quam incredibilem lætitiã & consolationem,
cum tactus desiderio sanctificationis diuini no-
minis, video hos illi tam sedulò studere, & tam
seriò de gratia Christi Saluatoris nostri, & im-
mortalibus eius donis cogitare. Nonnunquã au-
tem confundor planè & contremisco, cum me
in eorum societate & contubernio esse video, à
quorum mortificatione, humilitate, puritate, &
in Deum ac proximos caritate tam longè absum.
Vnde intelligi potest, cum hanc ego de Societa-
te hac non dubiam & obscuram, sed certam, &
efficacissimis signis confirmatam & fixam ha-
beam persuasionem; quo animo me esse oporteat

49
Clauis de
se de quo
Societate
iudicium.

cum hoc lego decretum, profectum ab illis, quos
semper vt Patres & præceptores reuereri & ob-
seruare sum solitus.

Quod verò addunt de nulla differentia à sa-
cerdotibus secularibus, mirum planè mihi acci-
dit, tot Doctores eruditissimos id vitio nostro
huic instituto dedisse, quod certò scio à Pontifi-
cibus maximis, & à sapientissimis & religiosissi-
mis viris in primis fuisse in eo commendatum.
Omnes enim prudentissimè factum esse iudica-
runt, vt nos, qui nec otiosam, nec monasticam
& solitariam vitam elegimus, sed valdè laborio-
sam, & in procurandis proximorum commodis
perpetuò occupatam, leges tantum vitæ Christia-
næ communes sequeremur: vitæque nihil vel in
vestitu, vel multis alijs externis rebus à more &
consuetudine honestorum sacerdotum seculari-
um, quorum adiutores esse volebamus, discre-
paremus. Noua quidem asperitas ideò adhiben-
da non fuit, saltè vniversim, ne impedimen-
tum afferret obeundis grauissimis laboribus, in
quos ferre oportet quotquot in hac Societate
versantur. Similitudo & consensio, quam in ve-
stitu, & in alijs externis rebus cum Clericis secu-
laribus seruamus, propemodum fuit in hac So-
cietate necessaria, cuius institutor talem ratio-
nem vitæ sequi se ex professo velle Summo Pon-
tifici ab initio declarauit, qualem iudicabat in
Domino à Clericis esse tenendam. Vnde factum
est, vt Paulus III. Julius III. & Marcellus II. sem-
per soliti fuerint Presbyteros reformatos nos voca-
re, qua etiam ratione vocandi vitur hodie
Paulus IV. qui iam inde à principio maximus exi-
tit non solum approbator & fautor, sed etiam
laudator huius instituti. Quis autem non videat
minimè decuisse, vt vlla reformationis pars di-
ueritate habitus, & earum rerum, quæ retineri
citra vllam pietatis iacturam possent, distinc-
tione poneretur? Nostri has partes susceperunt, vt
praesidio diuino muniti Clericos seculares inci-
tarent non ad vestitum quidem mutandū, aut ad
alias res huiusmodi: sed ad exequenda Ecclesia-
stica ministeria, animo ab omni quaestu tempo-
rali alieno, & Dei & proximorum caritate ac-
cento, adhibita magna deuotione, cõiuncta cum
vera humilitate, & affectum omnium mortifi-
catione, ac insigni vitæ puritate. Ad quæ assequen-
da adhibemus iuxta rationem instituti nostri fre-
quentem conscientie examinationem, & assi-
duam mentis orationem, precantes à Domino,
vt nihil vnquam cogitemus, loquamur, medite-
mur, agamus nisi in ipsius gloriã. Ac optarem
quidem (Deus nouit) vt omnes seculares Clerici
tanto studio ad hæc incumberent, vt nos longo
interuallo in his superarent, quo nomen Deil-
lustrius & sanctius inter homines redderetur. In-
telligimus enim ideo nos peculiaribus votis à
mundo discessisse, vt nosmetipsos ac nostra ob-
liuiscetes soli illi mori ac viuere velimus, cui nos
totos penitusque consecrauimus.

Sed quid de claustris & silentio dicam? Parcat
Dominus ijs, qui nescio quo animo contra per-
spicuum veritatem hæc de nostra Societate gra-
uissimis Doctoribus obtruserunt. In nostra So-
cietate non solum habemus claustris & silentij
leges, quæ sunt in primis in quocunque instituto
Reli-

Religioso necessitate; sed curamus etiam, ut illa accuratissime seruentur. Nam ut in vnoquoque Religiosorum Ordine aliquid ut plurimum inueniri solet relatum quidem in optimum finem, in quo excellere conantur qui illi Ordini se ad dicunt; ita animaduerti ego eos, qui in nostra Societate sunt, peculiari studio dare operam, ut in virtute obedientie eniteant. Quamquam enim hæc fuerit & sit institutoris nostri mens, ut neminem suis Constitutionibus ad peccatum vllum vel mortale, vel veniale obliget, sed ad poenam dumtaxat; tamen obedientia studium tantum est in omnibus, ut stupore sapissimè mihi afferat tam religiose minimas quasque regulas obseruari. Quod igitur ad claustrum attinet, nos hanc legem habemus, ut ex domo egredi nemo possit, quin ianitori significet se id cum facultate facere: quam magna seueritate seruamus. De silentio autem hæc sunt instituta leges. Non solum habemus predefinita tempora, sed etiam res & personas. Nam primum nemini licet inquam de rebus merè secularibus, nominatim autem de bellis, quæ Principes Christiani inter se gerunt; de laudem aut vituperatione nationum, aut prouinciarum, aut Principum loqui; sed de ijs tantum, quæ ad pietatem, & ad aedificationem, & ad caritatem mutuam seruandam conducunt. Deinde nemo potest cum alijs quam domesticis absque facultate Superioris loqui: nec iuuenibus cum domesticis omnibus loqui licet; sed singulis præscribuntur ijs, ex quorum colloquijs maiorem fructum possint percipere. Nec verò cum illis, quos quisque in suo indice præscriptos habet, loqui quouis tempore potest, sed vna tantum hora post prandium; & altera post cenam; quæ sunt illis ad remittendos animos fatigatos ex studijs, & ad tuendam corporis valetudinem concessa. Semel autem in hebdomada, & diebus festis paulo amplius hæc licentia relaxatur. Qui has leges transgressus esse deprehenditur, grauiter mulctatur.

33
Cur priuilegia Societatis auocant.

Iam de priuilegijs breuiter dico, quod res est. Summi Pontifices Paulus III. & Iulius III. cum exploratum haberent Patres nostros priuilegia non expetere; nisi ad submouenda obstacula, quæ possent copiosorem animarum fructum impedire; libentissimè fuissent illis multo etiam plura quam petierunt imperiti: ac obtinissent quidem nostri omnia illa, quæ in Mari magno, quod vocant, Mendicantium Ordinibus, & alijs Religionibus concessa sunt; nisi P. Ignatius id reculasset, quod nonnulla inter ea esse videret, quibus veritus est ne posteretur. Ea igitur illa dumtaxat tribui nostre Societati concedique rogauit, quæ maximè necessaria putauit; ut nostris sublatis impedimentis, quæ remorari ministros sæpè solent, iuuare proximos plurimum possent, in prædicatione præsertim diuini verbi; & institutione in litteris ac moribus Christianis, atque adeo in Sacramentorum Penitentia atque Eucharistia administratione. Hæc enim sola Sacramenta sunt, in quibus ministrandis exercemur. Administramus etiam Extremam vñtionem nostris, & ijs, qui in obsequijs nostrorum morantur. Atque hoc est, quod verba Bullæ obsignata anno M. D. XLIX. decimo quinto Kaiend. No-

Hist. Societ. Iesu Tom. 1.

uembris significant, quibus audio nonnullos ex Doctoribus fuisse commotos. Ego verò cum sciam multos ex Ordinibus Mendicantium in congregationibus Facultatis adesse solere; satis mirari sanè non possum, vel omnes tam oblitos extitisse priuilegiorum, quæ in ipsorum Mari magno continentur; vel si eorum recordabantur, tam oblitos tamen fuisse Christianæ caritatis (quod minimè suspicari velim) ut non commo- nefacerent reliquos, ne reprehenderent in nostra Societate ea priuilegia, quæ essent illi cum tot sanctissimis Ordinibus communia.

54
Priuilegia Societatis nulli noxia.

Quod autem dicitur ea priuilegia ad præiudicium pertinere Ordinariorū, certò scio non hoc audisse Magistros ab vilo Episcopo, cui nostra Societas satis esset nota. Nos enim Summi Pontificis primum, deinde aliorum Episcoporum serui & ministri sumus: nec vllum hominum genus est, cui gratiores sumus. Hoc ego & ex plurimorum ore audiui, præsertim verò ex sanctissimæ memoriæ Pontificis Maximo Marcello II. qui quanquam esset in suo sermone moderatissimus, in commendando tamen instituto nostro, modum præ nimio amore seruare non poterat. Censebat enim ille (faxit Deus ut deceptus non fuerit) per hanc Societatem Deum inopia ministrorum fidelium, quæ Episcopi maximè laborant, subuenire voluisse: tum copiosius quotidie percipio, & cum audio noua in dies Collegia pro nostra Societate in varijs prouincijs ab Episcopis magnis impensis erigi, ac sufficientibus prouentibus dotari, & cum tam frequentes litteras ab Episcopis ad Patrem nostrum Ignatium scribi videro, quibus in subsidium sibi aliquos ex nostris sacerdotibus mitteri vehementissime flagitant.

55
Societas non est in grauiam populi.

Non permittat Dominus, ut qui nouerūt institutum nostrū, in hoc decretū inquam incidant, alioquin nescio quid cogitaturi sint, cum ea verba legerint, quibus dicitur esse in magnā grauiam populi. Certum est enim nullam rem esse quæ magis nobis populorū voluntatem conciliet, quam quod minimè simus illis graues. Nam cum perpetuò occupemur aut docendo, aut prædicando, aut audiendo confessiones, aut vigilando cum ijs, quibus vita exitus impendere videtur, aut in carceribus & hospitalibus exhortando, aut spiritualia exercitia ministrando ijs, qui ingredi cupiunt in penitentiorem cognitionem sui, & eius obligationis, qua apud Deum sunt obstricti, aut exequendo alia ministeria, quæ vtilia sint proximis; non possumus ne obolum quidem vlla ratione directè, vel indirectè (vbi dici solet) a quocumque accipere pro vilo ministerio. Sed gratis omnia, prompto & alacri animo per Dei gratiam facimus. Victum & vestitum in Collegijs suppeditant ipsorum Collegiorum erectores ijs prouentibus, quibus ea dotauerunt, ut sustentari queant qui in eis viuunt: vel in vrbibus vbi Collegia defunt, suppeditat hospitalia, aut Episcopi, alijue viri pii, quos Dominus excitat. Cum hæc omnia defunt, mendicat nostri ostarium victum, cum sunt suis defuncti ministerijs. Illud tamen exactissimè omnes obseruant, ut ne potum quidem aquæ frigida accipiant nomine exhibiti ministerijs; nec hac potestate vtuntur, qua tamè possent, ut alienissimi & suspitione auaritia, liberius

ac maiore cum fructu seruire proximorum commodis valeant.

56 *Nullam occasionem dat Societas apostolici mandati aliqui Religiosi.*
Sequitur decretum: *Occasionem dat liberè apostatandi à reliquis Religionibus.* Quo de loco idem, atque de precedenti dicere possum, nisi quòd hoc in loco multo apertius demonstrari potest, quanta fuerit ignorantia instituti nostri: in quo hanc habemus constitutionem, vt qui habitum

alterius Religionis vel vno tantum die gestaerit, in nostram Societatem admitti nunquam possit. Quæ constitutio, etsi precibus multorum Principum tentata & oppugnata fuerit, sanctissimè tamen ad hunc vsque diem seruatur, & posthac cum Dei gratia seruabitur. Præterea testari possunt Religiosi aliorum Ordinum, Dominici præsertim, Franciscani & Carthusiani, qui in illis vrbibus viuunt, vbi Societatis Collegia extant, in primis autè, qui degunt in vrbibus, vbi publica & celebria gymnasia litterarum extant, multos in dies iuuenes ad ipsos relicto mundo cõuolare exijs, qui ab Spiritu sancto, vel per exemplum nostrorum, quorum consuetudine utebantur, vel per eorum conciones & adhortationes ad eligendam sanctiorem vitæ rationem impelluntur. Nec minus apertè sunt falsa, quæ subiunguntur, dominos tam temporales, quam Ecclesiasticos suis iuribus iniuste priuari. Atque equidè verè excogitare nõ possum, quid in mentem venire poterit, vel

57 *Neminem Societati suis iuribus priuari.*
Magistris, vel ijs potiùs, à quibus causæ cognitionem illi acceperunt, vt hæc dicerent, quæ ipsa rerum experientia ita refellit & confutat, vt alienissima esse ab omni specie veritatis quiuus, qui inter nostros versatus sit, intelligat. Extensa est ac propagata Societas hæc per maximam orbis partem. Multa Collegia inter infideles in remotissimis regionibus erecta sunt, multa in Lusitania, plura in reliqua Hispania, non pauca in Germania, Italia, Sicilia, quæ cum summa approbatione secularium ac Ecclesiasticorum dominorum, & cum magno populorum consensu fundata primùm ac postea conseruata sunt. Nec meminimè sanè audijisse me inuenos vsquam esse in prouincijs Christianorum, qui moliri aliquid conati sint contra nostram Societatem, aut qui infestiores nostris extiterint, præter quatuor genera hominum, excepta vrbe Parisiensi, in qua quintum genus sapientissimorum virorum fallis (vt quidem existimo) delationibus seductum, non absque Dei singulari permissione excitatum est, vt tibi seriùs Societas hæc sedem stabilem inueniat, vnde prima eius semina prodierunt. Ad primum porro illorum quatuor generum, hæretici, & homines de fide suspecti pertinent, cum quibus perpetuum nobis est bellum, præsertim in Germania. Ad secundum, homines nimium carnales, & vitæ proiectissimæ, qui ferè nullo modo possunt sectatores purioris vitæ, & suorum vitiorum reprehensores. Ad tertium & quartum auari aliquot Ludimagistri, auari item Clerici, & Religiosi, qui indignissimè serentes decedere multum de questu suo, nostris gratis docentibus, & ministeria omnia Ecclesiastica obeuntibus; nullum non lapidem mouere contra illos in aliquibus vrbibus conati sunt: cum quibus ambiciosos aliquos viros, qui sibi religiosi ac spirituales esse videntur, non iniuria fortasse numerare

58 *Qui Societati aduersari aliquando sint.*
possum. Nam hi gloriæ famulis agitati, quos constat multò esse acriores, quam questus, pati non possunt deturbari se sentim à nescio quo regno, quod occupauerant. Cæterum persecutiones à stri ponunt: eas verò, quas à duobus posterioribus patiuntur, constanti patientia & tolerantia, ac bonum pro malo reddendo vincere conantur. Datque Dominus pro sua bonitate & misericordia felicem, vt experimur in multis locis, huic conatui successum. Sed iam clausulam decreti consideremus. *Itaque his omnibus atque alijs diligenter examinatis & expensis hæc Societas videtur in negotio fidei periculosa.*

Non ego hoc dolenter feram, Domini mei, excidisse hoc verbum tot grauissimis Magistris nostris: atque eam illos Societatem periculosam in negotio fidei suis suffragijs decreuisse, ex qua sola postquam instituta est, Theologos Summi Pontifices acceperunt, quos cum suis Legatis & Nuncijs mitterent ad Concilium, & ad omnia religionis negotia, quæ cum hæreticis in Germania, & alijs prouincijs vel fuerunt antehac, vel sunt modò transigenda: Sed, vt faciamus hanc nostræ Societati illatam iniuriam excusari, & regi quoquo modo ignorantia, & sinistra nostri instituti informatione posse: quis tamen, quæso, prætextus obtendi poterit insigni contumelia, quæ summis Pontificibus, hæc conclusione apertissimè est irrogata? Paulus III. post examinatum vno integro anno atque eo amplius in iudicio contradictorio in statutum Societatis huius, decreuit cum concilio Cardinalium Societate hæc valdè vtile esse ac salutarem Reipublicæ Christianæ. Eandem sententiam Iulius III. magnificis verbis sæpè confirmauit. Marcellus II. tanto flagrabat amore huius Societatis, vt nonnunquam eum de ea sermonem haberet, discedere ab ea verborum parsimonia, quæ illi erat natua, videretur. Aliquando in conuentu plurimorum hominum de hac Societate loquens dixit, se non legisse (etsi in historijs esset veratissimus) vlli homini post Apostolorum tempora concessum fuisse à Domino, quod Patri Ignatio, vt, dum viveret, tantum operis, cuius fuisset ipse instrumentum, incrementum videret. Significabat autem apertissima hæc testificatione declarasse Deum hominibus, quantum hoc institutum approbaret. Is paulò antè quam conclaue illud ingrederetur, in quo Pontifex renunciatus est, dicebat quodam die mihi, deplorans nostrorum temporum corruptelam, cum ex plurimis rebus, quas in mundo geri videbar, grauissimum caperet animo dolorem; in illis tamen rebus, quas Dominus dignabatur per Societatem nostram operari, ac quiescere & recreari solere. Postquæ electus fuit in Pontificem, P. Ignatio me præsentè dixit, deliberasse se omnino duos sacerdotes nostræ Societatis apud se habere, cum quibus de grauioribus rebus communicaret: propterea videret, quos illi dare veller. Addere multa alia possem, quæ illius sanctissimi viri (cuius cõseruadine diu sum vsus) beneuolentissimum erga nostram Societatem animum non obscure testabatur. Sed nimio plusquam satis dicta sufficiunt. Quid de nostro Paulo Quarto dicam? Hic iam inde ab initio tam apertè

aperit huius nostro instituto fauit, quod similis etiam instituti auctor ipse extitisset, ut nomen ab eo acceptum in Italia & Hispania retineamus (vocant enim nos Theatinos,) atque hunc Pontificem primum fuisse nostrę Societatis institutorem plurimi existiment. Hunc igitur, quem omnes sciunt auctoritate Sedis Apostolicę insignē, & maximum esse zelatorem, quo animo, obsecro, laturum putatis tam grauem iniuriam ipsi Sedi Apostolicę factam? Intelligere ex his potestis, Domini & Magistri, haud parua extitisse patientiam, quam P. Ignatius Præpositus & institutor huius Societatis erga aliam Facultatem, quam semper est maximopere reueritus, tot menses obseruauit. Noluim enim mentionem de hoc decreto facere, nec apud Iulium Tertium, nec apud Marcellum, nec adhuc apud Paulum Quartum; sed, cum primum de hoc decreto certior factus est, curari iussit, ut ex omnibus locis, in quibus Collegia Societatis nostrę inueniuntur, testimonia huc mitteretur Principum ipsorum locorum, vel Episcoporum, vel Magistratuum, vel Academicarum, si Academia in illis urbibus essent: ex quibus cognosci posset, an cum fructu animarum, & citra cuiusquam iniuriam nostri conuersentur. Sunt quę iam quę plurima testimonia allata, quę in animo habet ad aliam Facultatem mittere. Sperat, aut confidit potius colēdissimos Magistros Nostros, ubi de ratione instituti nostri, & moribus eorum, qui in Societate viuunt, perfectē instructi fuerint, & se falsis delationibus circumuentos fuisse intellexerint; decretum reuocaturus, & nos ut humiles suos discipulos ac seruos in Christo agnituros; nec expectaturos, ut hæres in tribunali summi Pontificis transigatur. Dominus noster Iesus Christus concedat nobis illuminatos habere cordis oculos, ut quę sunt illi grata & placita perpetuò sequamur. Amen.

Vester in Christo seruus

Martinus Olau.

Hanc disputationē ubi legisset quidam Sorbonicorum, quanquam piam magis quam fortem dicebant: neque tam probari decretum ipsorum falsum, quam Societatis homines innocentes, quasi verò possit esse noxia schola, quę discipulos creat innoxios; plurimi tamen fatebantur, nunquam ita fuisse decreturos si talia cognouissent. Nec quidquam postea mouerunt, imò quadragesimo post anno, in grauissimis temporibus procellisque, quibus iactabatur in eo regno Societas, pronunciauit Facultas Theologica retinendam eam esse in Gallia. Tantum aberat, ut iam prioris sententię, qua perniciosam pronunciauerat, meminisset. Itaque, quod extremum soler esse mendacij, fictarumque rerum, ut ipsę per se occidant, & in nihilum redeant; decretum illud cum strepitum initio late ingentem fecisset, sensim elanguit ac ferè prorsus euanuit. Verum licet hic bonitatem prouidentiamque celestis Patris venerari atque suspicere. Guilielmi à Prato Claromontani Antistitis ea pietas in Societatem sensusque tum fuit, cum prebatur ab omnibus, ut quo magis iactari eam oppugnarique cerneret, hoc arētius ipse libentiusque complecteretur.

Hist. Societ. Iesu Tom. 1.

Quicum Luteria non posset omnia quę moliebatur, efficere, Sociorum vnum secum abstulit in Aruerniam Robertum Clayssonium, quem commendabat in flore iuuentutē dicendi pariter ac docendi facultas. Huius vsus industria nauus Antistes in Aruernię ciuitatibus, quas ille docendo, & diuini verbi semine conferendo iustrabat, maximos fructus tulit, Billomi præsertim: ubi Canonicoꝝ ac ciuium eam sibi Robertus Ordini- que beneuolentiam adiunxit, ut publicam illi Academiam Societatis disciplinę committere curęque decreuerint: ijdēque aream ac partem vectigalis obtulerint ad Collegij primordia, cuius instituendi prouinciam sibi vltro pius Episcopus depoposcit, nec ita multo post magno ciuium commodo, quod inchoarat, expleuit: & huius anni sub exitum Hieronymus Bassius, qui præfectus est ceteris, ac Petrus Canalis à B. Patre ex Italia missi, additi Clayssonio sunt, ut Societas tum firmiores in Gallia radices figeret, cum de ea stirpitus euellenda Satan maximè laboraret. Quod Billomi ac Parisijs Claromontanus moliebatur Episcopus; id Alexander Cardinalis Farnesius (qui eam legationem obtinebat) Auenione meditabatur, duosque secum de Societate deduxerat, Pontium Gogordanū, & Iulium Onofrium, Sed cum eò peruenissent, & inuenso ad morum publicorum restitutionē Legato, nauarent operam salubrem, & apta quæreretur Collegio sedes; allato repente nuncio de Romani Pontificis obitu Iulij III. Legatus Pontio Auenione relicto, Romam coactus est regredi. Quo regresso frugescente Legati vicario, res quoque ipsa Collegij restitit. Pontius tamen, cum ab Vrbe discedens haberet in mandatis à Cardinali S. Crucis Marcello Ceruino, qui successus est Iulio, ut sacrarum virginum prope Bruniolam in Cella pago cœnobium suis solum legibus ritè cognosceret, & ad veteris disciplinę normam regulamque redigeret, eò progreditur. Sed ne id quidem cessit è lententia. Nam perardua nactus initia, dum sensim captare aditus & mollire conatur, letifero corripitur morbo: moxque Marcello Pontifice, à quo rerum gerendarum potestatem acceperat, ex humanis erepto, cogitur & ipse, cum per valetudinem primum licuit, infectis rebus ad Urbem regredi.

In Hispania non tam inchoabantur noua Collegia, quam vrgebantur incepta, fremente scilicet Satana, & nihil non moliente, ut prospera eorum incrementa subuerteret. Ecce enim post Parisiensem vexationē Cæsaraugustana iactatio. Res Cæsaraugustę turbulentiores superiore anno Franciscus Strada cum pia sapienti que facundia tranquillasset, incensa que vehementer ciuitate Collegij habēdi cupidine ædes in eum vsu ex collatione, de qua supra narraui, certas emisisset, in quibus hodieque Collegium degit, optimo cuncta loco relinquens, Barcinonem incunte anno recessit. Nec multo post tuendis ceptis ac promouendis adfuit Barma. Instaurantur coemptæ ædes: in easque commigrant Patres, demirantes pacem ac silentium omnium, cum antequicunque situs legeretur, ita quasi coniuratione facta, seu Religiosi, seu Clerici contra coaritentur, ut nullus, in quo possent consistere,

13 tota

64
Billomensis
Collegij
origo.

65
Cæsaraugustana Societas
grauis-
sime exagitatur.

59
veterum
nomen
suis di-
citur
venerit
suis
origo.

60
Luteri
arandi
Soci-
tate iud-
um.

62
De horum
Parisiensium
longo post
tempore sen-
tentia pro
Societate.

63
Claromontani
Episco-
pi in Socie-
tate præ-
sente.

64

tota vrbe locus relinqueretur. Adornant facellum, & Sacro primùm faciendo, cum Ferdinandi Aragonij Archiepiscopi voluntas accederet, quartam post Pascha feriam destinant. Nocte, quæ eum diem præcessit iam multa, Lopus Marcus Abbas Viruela, Archiepiscopi Vicarius generalis, mittit rogatum, tantisper celebritatem vt differant, perlatas ad sese Religiosorum & Clericorum in propinquo degentium querimonias. Barma, cum iam nobilissimus quisque inuitatus, & sancti Dominici Patres Sacrum cum cantu peracturi, & vrbe tota expectatio rei excitata esset; permouit respondet, eò processum, vt dilatio integra non sit: postmodum se coram illi satisfacturum. Postmodum paulò antequam Missarum inchoarentur solennia, adest homo ignotus: narrat se ab Custode Franciscanorum claustralium, quem sibi Conseruatorem Augustiniani delegerant, missam: eiusque nomine Ecclesiæ censuris interpositis vetat eo loco peragi Sacra, quòd is locus Augustinianorum Patrum fines ingrederetur. Barma, quanquam sciebat Patrum eorum priuilegijs, si quæ haberent, priuilegia abrogare Societatis, veritumque illud nequam iusto more ac ritu denunciatum, cum nullas ministerij suslitteras testes, nulla potestatis indicia nuncijs attulisset; tamen vt ad quemcumque se præmunitur euentum, rite iudicium Summi Pontificis appellat. Tum raptim pijs doctisque consultis viris, cum omnes consideratis Apostolicis vtrimque diplomatis, ac beneficijs, sine dubitatione perendum censerent; Deum precat, vt ex eius gloria, & Ecclesiæ commodo ea res eueniret, cæpta prosequitur. Apparatu non sumptuoso, sed mundo ac nitido cerimonia magna Sacrum peragunt Dominicani, sacrificante ipso Priore Ioanne Esquiuelio. Concionem habet in eo genere præstans Hieronymiano ex Ordine Ioannes de Azorola: qui per occasionem Euangelicæ historix, quæ Petro piscatum abeunti alios Apostolos narrat adiunxisse se comites; in ea verba, *Venimus & nos tecum*, multa grauius de caritate differuit, qua sacri piscatores suscipiant æquum est, si quos Deus recens submittat diuini operis adiutores ac socios. Prorex (is erat Ignigus Mendoza Dux France Villæ, quem titulum per id tempus assumpsit Comitatu Mellitensi in generum suum Rodericum Gomium à Silua translato) cum præcipuo flore nobilitatis intererat. Sed interim dum in sacello hac celebritate, magnoque spectantium gaudio hæc geruntur, ad Collegij fores Vicarij edictum affigitur, quo seuerè iubebat Curiones suis quemque curialibus interposita anathematis pœna interdiceret aditum huius sacelli, siue sacrificij causa, seu verbi diuini, seu denique Sacramenta suscipiendi. Neque aliam adscripserat causam, quam quòd locus profanus esset. Duæ erant prope id sacellum parœcia, altera Magdalena, altera S. Michaëlis nomine, quarum Præfecti propinquitatem Collegij ferre non poterant. Vicarius verò cum sua sponte ferretur parum Societati beneuolus, tum maxime Curioni Magdalena studebat, quo cum sanguinis etiã necessitudine iungebatur. Hi omnes cum Religiosis, qui de vicinitate litem intendebant, alijque nonnullis conspiratione inita, dissi-

mulante Antistite, ad Societatem Casaraugusta exturbandam vires & opes omnes intendunt. Barma cum Collegiolo Alfonso Romano præfessit, accerito ad conciones Ludouico Santandero, lectoque patrono ad conseruanda Societatis iura Episcopo Oseano Petro Augustino; Murciam, quòd prope ab Carthaginensi Antistite euocabatur, discessit. Sed aduersarij, vbi parum successisse prima vident, alia atque alia intentant fulmina: ac demum res (vt in pauca conferam) cum nec vt pacatè causa cognosceretur, nec vt aqua vlla conueniendi viam iniretur, impetrari potuisset, eò progressus est, vt publica criminosa Societas probro nota sit anathemate, diris maledictisque confixa, horrendis carminibus & execrationibus proclamata, faces in eam accensæ restinctæ, dirarumque plenus psalmus Dauidicus centesimus octauus funestissima modulatione cantatus. Denique nihil prætermisum, quod in impijs & facinorosis ac detestabilibus Ecclesiæ filios, inimicosque Dei fieri consuevit. Cumque in eos etiam esset anathematis fulmen intortum, qui contra Vicarij edictum apud Societate vel sacris interfuisset, vel vsurpassent diuina; scrupulis omnia & laqueis conscientiarum repleta sunt, & auerfa aduersus nostros inuidia. Vulgò omnes auerfabantur eos, detestabantur, & ab eorum consuetudine quam longissimè fugiebant. Nemo salute, nemo suo dignos putabat alloquio. Quorum partes cum illustres viri pro sua pietate susciperent, ipsi quoque, vt anathemate illaqueati, & à communi Christianorum cœtu seclusi, sacris ædibus pulsi sunt. Super hæc tota vrbe, quòd Societas in ea permaneret, sacrorum interdicta tractatio. Qua populus inuitata animaduersione perterritus abhorrebat à nostris, vt à funesta quadam terrimaque peste. Nec quidquam malebat aliud, quam vt illi protinus egredierentur, purgarentque urbem, ne se tota ciuitas eorum contagione pollueret. Accedebat obretarorum lingua flabellum odij, qui camino addebant oleum, & vbiq; flammam inuidia tanquam flabris excitabant. Denunciabant simplicibus & indoctis caelestes iras, & terrorem incutiebat anathematis, si se Societati sermone villo congressuque coniungerent. Cumque nihil non molirentur, vnde summum eos in odium horroremque hominum adducerent, hoc insuper excogitatum, vt eos in chartis publicisque tabulis cum anathematis nota descriptos, passim tota vrbe proponerent, & de valuis templorum omnium, cunctisque vitrum angulis eorum suspenderent effigies, tam expressas ad viuum cum eorum togis omnibus, vsitatoque cultu, vt eos è ciuibus nemo non agnosceret. Ac ne quid omnino crearetur erroris, suum cuique nomen grandibus litteris est affixum, Barma quoque absentis; & ponè demones truculenti, aspectuque terribiles, qui perstrictos anathemate reos in vastissimâ voraginem & ardentis flammarum globos abriperet. Nihil non factum, nihil non probrosum in eos, & plenum dedecoris pictum est. Dolebat bonus Antistes Oscanus Societatis conseruator suum dumtaxat nomē in ijs appositum folijs, tanquam picturæ contumelia haberetur indignus. Sed tri-duo post in eamdem ludibrij societatem ipsum quo-

66
Socij Cas.
Augustini
excom.
vicarius.67
Vrbi inter-
dicto Eccle-
siastico iur-
dicitur dum
in ea Soci-
tas manet.68
Effigies Pa-
trium ad-
uersus pœ-
na pœna
proposita per
urbem.

quoque coniecere cum mitra & pallio inter daemones pictum. Nostri quamquam sciebant tum alias ob causas, tum ob interpositam in tempore ac secundum leges Apostolicae Sedis appellationem, nihil earum animaduersionum ad se pertinere; tamen vitandae offensionis gratia ab obeundis publicè factis protinus abstinerant: tum etiam suo se recto, plurimū cum Deo agentes, dum in nubibus abscederet, continebant; non tamen in tuto. Quippe procacium puerorum caterua non sine grandiorum turba, vna ex ijs fœdis imaginibus pro vexillo in hastam sublata, conglobatur circa aedem, tecta lapidibus quatunt, ianuas verberant, conuulserant fenestras, in sanis vocibus complent omnia; tanto strepitu, vt accurrendum Protegis ministris, ipsique Proregi fuerit, cum populi totius timeretur tumultus. Colludentes quoque pila Equites multi, quique eum spectabant lusum alij, cum insularum esset, agmen improbum armatorum ad Patrum aedes coactum, vt quotquot in ijs erant, ferro conficerent; seminudi subitò, ita vt erant, ab ludo digressi, stricis eò mucronibus conuolarunt, vt illos Dei famulos contra multitudinis impetum furorēque defenderent. Neque hac omnia aduersarijs visa sunt satis ad populi animos religionis specie, quod acerrimum telum est, concitandos. Tribus deinceps diebus funestam supplicationem circa aedes Societatis cum lugubri carmine instaurant, atro tectam velo, & auersam Christi è cruce pendentis gestantes effigiem, & inter maledicta & execrationes iactantes in tecta lapides, & identidem misericordiam magnis vocibus in clamantes. Hac omnia fecere adeò Patres illos vulgo inuisos ac detestabiles, vt si cui exeundum domo esset, hunc libilis & conuicijs, hunc infestis à tergo clamoribus, vt formidabile monstrum insequerentur. Quae quamquam partim ab imperita multitudine, partim ex eo aduersariorum furore gerebantur; prudentes tamen viri, qui suis res ponderibus aestimabant, nimium atrociam & Christianis rebantur indigna. Qui tamen grauitate & probitate praestabant, tamen nec Antistitis auctoritati potestatiq; se opponere, nec multitudinis inconstantiæ furorūque resistere, nec aduersarios, qui tam longè processerant, reprehendere & accusare seditionis atque discordiæ, quam in populo concitauerant, audebant. Stabant etiam à veritate Societateq; nobilium plerique Equitum ac ciuium honestorum, qui suis hac oculis spectabant & deplorabāt: sed hi quoque multitudine victi defendere innocentiam pro sua pietate ac voluntate non poterāt. Nostri verò, cum in se conuersa multitudinis spectarent arma, populiq; tumultuantis ferociam in dies maiorem; nec tamē Antistitem, qui motus hosce comprimere nullo negotio poterat, laborantem; grauius aliquid periculum veriti, eripere se conestum è flamma, & procellam temporis euitare constituunt: praesertim cum ad sedandam vim tempestatis, nec Apostolici Nuncijs nutus, nec gnatae Caesaris Ioannae Principis, quae tum gubernacula tractabat Hispaniae, pij conatus atque auctoritas valuissent. Itaque quod Gregorium Nazianzenum Episcopum, aliosque sanctissimos viros olim fecisse meminerant, sibi quoque pro

ampliori pietatis bono faciendum existimarunt, vt ea vrbe sponte cederent, & ciuitate illa carent, quam nulla sua culpa vel scelere, sua tamen causa tumultuantem ac perturbatam viderent. Hoc igitur ad Senatum animo consilioque venerunt, vt traditis suarum aedium clauibus, ab eundi comiteatū peterent: & ex ijs Petrus Tablares (namque Romanus dudum Vallisoletū ad Borgiam edocendum abierat) pro omnibus orsus loqui: Venimus, inquit, in hanc vrbe rogatu Principum Senatus huius, iussu Praepositorū nostrorum; vbi quamdiu fuimus, summo Deo adiuuante studuimus institutum tenere nostrum, vt qui nostris ex laboribus vigilijsque capere aliquid ad animi sui fructum ac salutem vellent, eis dies ac noctes praestò essemus, nulla vnquam occasione data, vnde quiquam posset offendi, vel iure conueniri. Piget quidem non ea nos diligentia ac contentione, qua deceuit, vestris commodis inseruisse: ceterum in ijs quarendis fides, voluntas studiumque non defuit. Sed cum eundem gustum non omnes habeant, nec vna omnium sit mens atque sententia; nimirum nostrum hoc studium non aequè omnibus est probatum: atque hinc ille tanquam turbine excussus puluis, qui multorum caecauit acies. Sed quando huc deductae nostrae res sunt, auertat benignitas Dei, ne in ea vrbe, in quam vtilitatis eius gratia nos pedem intulimus, discordia aliqua, vel perturbatio propter nos oriatur. Non enim Deus noster discordiae ac dissensionis est Deus, sed tranquillitatis ac pacis. Si propter nos tempestas haec orta est, mittite nos in mare, pellite è conspectu gremioq; vestro. Nam quod ad nos attinet, vbiq; pacem quaerimus, pacem expetimus, persequimur: & hac nos Deus sustentat & alit, fore vt ea, quocunq; gentium peruenierimus, potiamur: neque nobis occasio regionē desit, vbi hoc exiguum, quod à Deo accepimus, facultatis in animorum causa colloceamus. En vobis nostrarum aedium clauēs: cedere iure nostro in manu nostra non est atque adeò testatum volumus profectionem hanc reipublica causa susceptam fraudi Societati nunquam esse debere. Nos hinc discedimus, ne quod suscitatum est amatoris & odij, die progrediente succrescat, & caritatis bonum funditus obruat, cum eo que simul ruant animae ad interitum, quas suo Christus sanguine redemit. Vnius vrbe non magna admodum iactura est, magna tamen caritatis. Aene res tanta dubia verferetur alea, neque periculo committatur, perinuiti cogimur hinc abire. Sed si relegamur ab vrbe, non tamen ab animis vestris (ciues optimi) nisi nostra nos fallit opinio, aut ab amore illo tam effuso, tam munifico, tam Christiano, quem erga nos perpetuò demonstratis. Hunc nos agnoscimus (vt par est) nec è memoria dimitemus. Ac nobis quidem nihil supererit, quod pro amore isto soluamus, nec quemadmodum beneficiis, quae tam liberaliter in nos ab eo profecta sunt, respondeamus. Sed si mercedis loco pauperū preces & sacrificia non aspernamini, recipimus vobis nos non immemores, aut ingratos, ac ne iniquos quidem debitores futuros. Supplicabimus Patri pauperum, vbi cunq; degemus aetatem, vt quae propter eum in nos contulistis, ea ipse pro nobis aeterno

72
Suprema
Patrum
verba ad
Senatum.

73

69
Impetus
puerorum
in Collegiū.

70
Funesta
supplicatio
circa Colle-
gium.

71
Patris Ca-
saugustini
exire sta-
tuunt.

66
C. C. C.

67
inter-
Eccle-
siarum
dam
Soci-
etatis.

68
ad in-
gremio
14 10

33 apud superos tuo, & mercede sempiterna com-
 34 penfer. Illud vnum vos rogatos volumus, vt quo-
 35 niam personas istas geritis, & nobilissimam hanc
 36 urbem regnumque vniuersum, cuius illa caput
 37 est, gradu isto ac dignitate refertis; multa nobis,
 38 quæ in animorū, & vestra causa tuenda tractan-
 39 daq; peccauimus, condonetis, boniq; consularis
 40 hunc discessum, certi de optimo animo volunta-
 41 teque nostra, quæ nulla vnquam commutatione
 42 loci mutabitur, parata semper & expedita placa-
 43 tis, vt speramus, his fluctibus ac procellis ad ite-
 44 randa sua in vos officia, denuo que suscipiendos
 45 in hac vrbe pro salute vestra labores: quod vti-
 46 nam breui pro sua clementia det Deus, qui post
 47 horridam tempestatem lætam plerumque solet
 48 ferentiam, post atram noctem nitidum referre
 49 & aperire diem. Ad hæc paucis respondit Sena-
 50 tus, tumultum popularem tantum sibi attulisse
 51 molestiæ, quantum Societatis egregia voluntas
 52 attulerat voluntatis, nec se nescire turbatum vni-
 53 uersum oritur initium, aut quis tandem lapides im-
 54 perita plebi suggereret, occuleretque manum;
 55 Societatem facere suæ consuetudini suoque nomi-
 56 ni consentanea, quæ tam singulare modestiæ
 57 specimen concordiaque daret, nec minus esset
 58 admiranda ciuibus in digressu, quam salutatis
 59 in mora. Se huius quoque beneficii memoriam
 60 seruaturum, & paucos intra dies, quanti Socie-
 61 tatem faceret ostensurum. Hæc Senatus, à quo
 62 digressi Patres, honorificè deducti sunt domum
 63 à Senatoribus aliquot: qui simul ades ingressi suis
 64 oculis perspexerunt, quanta Societas in egestate
 65 inopiaque degeret, quamque vanum & commē-
 66 titium esset, quod rumor improbus dissiparet,
 67 profusis eam sumptibus delicateque viuere. Nec
 68 desuerunt, qui talem in errorem ac fraudem in-
 69 ducti suam in credendo leuitatem accusarent,
 70 peterentque veniam. Dein exigua illius, quam
 71 repererunt, supellectilis indice facto, persecuti
 72 sunt discedentes, & subsidium itineris egentibus
 73 obrulerunt: quod ab iis totum, gratijs tamen
 74 actis, repudiatum est. Duo dumtaxat ex vrbe sa-
 75 cerdotes Ludouicus Santanderus, & Balthasar
 76 Pinna cum aliquot Fratribus egressi. Namque
 77 Romanus nondum Vallisoleto redierat: Tabla-
 78 res, in quem vt hospitem magis quam incolam
 79 nullum coniectum erat anathema, mansit apud
 80 Proregem: nec post multò Vallisolerum accitu
 81 Borgia demigrauit. Qui exierant, cum in sua op-
 82 pida à multis nobilium inuitarentur, Petriolam
 83 delegerunt, septem distam leucis, quò ab Lu-
 84 douica Borgia Patris Francisci & sanguine & vir-
 85 tute germana tam Ripagorfa Comite, postea
 86 Villæ formosæ Duce mittebantur. Quam item
 87 sanctissimam clarissimamque matronam, quòd
 88 Societatis causæ faueret, paulò antè aduersarij
 89 tanquam anathemate irretitam sacris ab ædibus
 90 exturbant. id quod in alios multos è nobilitate
 91 patratum antè narraui. Petriolæ Patribus non
 92 segne fuit exilium. Sed cum meruentes Archie-
 93 piscopi offensionem Clerici eos templis exclu-
 94 derent, in area ante Comitum ædes catechesim
 95 habebat, præcipuè ad neophytos Mauricos, qui-
 96 bus earegio abundabat. Paulatim & ceteri oppi-
 97 dani ita conciliati & incensi studio pietatis, vt
 98 perpetuas apud se eos ponere sedes peroptarent,

74
 Discedunt
 Socy Casar-
 augusta.

CasarAugustæ continuò vt illi exire, tanquam
 eiecto in pelagus Iona, procella quieuit. Restitu-
 tis ab Archiepiscopo sacris visa est populo serena
 lux redire, & amica tranquillitas. Confedit ita-
 que multitudinis furor, mitigata est acerbitas,
 accessit animus Societatis amicis. Ipsos verò tur-
 barum auctores atque satellites sui quoque pige-
 re facti ac penitere cepit, partim sollicitudine &
 timore suspensos, ne celeres pœnas darent; cum
 Princeps Ioanna dolens regiam, quam interpo-
 fuerat, auctoritatem neglectam, grauissimè que
 succensens ipsa ad se capita de Nuncijs Aposto-
 lici auctoritate, seuertissimo imperio perduci iu-
 beret: partim conscientia cruciatos angore, quæ
 velut immanis carnifex eos accusando torque-
 bat, quòd se longius prolapsos animaduertent
 quam & veritatis, & aequitatis Christianæ termini
 postulabāt. Deniq; quoniam posteriores cogita-
 tiones, vt in proverbio est, sapientiores sunt priori-
 bus; CasarAugustanus Antistes melioribus & ipse
 vsus consilij, cognitione causæ doctissimis vi-
 ris permittit, de eorum sententia sua mutauit edi-
 cta, noua composuit vulgarique per templa,
 quibus voluit monitos vniuersos de veris a cle-
 gitimis Sedis Apostolicæ priuilegijs Societati con-
 cessis: tumque ob ea, tum ob interpositam eius-
 dem primæ Sedis iustam appellationem irritas &
 inanes fuisse siue in Societate, siue in alios quos-
 uis eius causæ latus promulgataeque censuras. Er-
 go confestim CasarAugusta mittitur, qui Patres
 reuocet: interimq; datur opera à splendidissimis
 honestissimisque viris vt solenni apparatu quam
 honorificentissimè reducantur. Quo illi cognitio
 gratijs Deo summa humilitate actis, quòd famu-
 lorum suorum meminisse vellet, precari institere
 vt reuerentiam hanc in magnam sui nominis lau-
 dem vellet cedere: non tamen se loco mouerunt,
 priusquam per internuncios è primarijs ciuibus
 prece contenderent, vt priuatum sibi liceret, vnde
 abierant, nulla pompa, nulla honoris signifi-
 catione redire: ne plus caperent ex honore illo
 tristitiæ molestiaque redeundo, quam acceperāt
 ex contumelia voluptatis & gaudij, quem Chri-
 sti causâ pertulerant, abeundo. Semel, iterum,
 ac tertio vltio citroque missi sunt nuncij, nec ta-
 men vllis aut precibus flecti, aut rationibus ex-
 pugnari ciues optimi potuerunt: quòd dicerent
 æquam esse, vt publicum dedecus ac turpitudi-
 nẽ publico item honore compensaretur & gloria.
 Patres igitur Iacobi Augustini de Castello ciuis
 pethonici, & Societatis amantissimi imperio,
 cui Borgia iusserat hæc in causa eos parere, co-
 acti, CasarAugustam iter intendunt. Venientibus
 prodire obuiam Magistratus omnes ad portam,
 regijque ministri, clarissimi nobilissimique viri,
 flos equitum, populus frequentissimus, ipse de-
 nique Viruelæ Abbas Vicarius Antistitis. Hic
 Patres singulos vellent, nolent Equites bini de
 præcipuis medijs excipiunt, ac mulis impositos
 ad eorum ædes publica ac celeberrima per vrbis
 itinera comitantur. Præstolabatur ibi Prorex, &
 alter Inquisitorum, peractisque Missarum rite so-
 lennijs ab Episcopo Oseano, cuius supra memi-
 nimus, qui cum Iacobo Augustino de Ca-
 stello singulari Societatem studio virtuteque de-
 fenderat, Patres in possessionem ædium incredi-
 bili

75
 Honoris
 reuocantur.

bili Prorex ipse bonorum omnium gratulatione restituit. Hic CasarAugustana tempestatis exitus fuit. Ex eo tempore tantis usum est deinceps progressionibus id Collegium, tanto ciuitatis & amore & fauore semper exceptum, scis vt ostenderet nulla sua culpa, sed imperiti vulgi errore superiores extitisse tumultus. Fuit hic euentus Ignacij fiducia consentaneus: qui cum has turbas motusque recessisset, inuitata quadam visus est iucunditate perfundi, & ea lætitiæ signa prodere, facile vt declararet quanto acriores gelidæ pruinæ fuissent, quanto lauiore turbines, vehemētioreſq; aduersariorū oppugnationes & impetus, tanto firmiores altioreſque radices, quas per ea Societas ageret, tanto suauiores vberioreſq; fructus in ea vrbe fore, quos hæc arbor adoleſcentula procrearet. Ipse quoque Borgia cum lapidibus appetitam domum audisset, fertur dixisse, diuina plenus fiducia: Istos igitur colligite lapides, & nouam ex ædificate domum: tanquam quæ exinde consecuta sunt incrementa prospiceret. Tam honorifica Societatis restitutio suspiciōne, quam discessus attulerat, tota sustulit ex Hispania. Id autem ex ea procella boni diuina sapientia, vt alijs item è tempestatibus, aduersisq; rebus, quæ Dei causa subeuntur, excerptis; maximum suæ gloriæ decus, illustrationem & victoriam certissimam veritatis. Quocirca non modo Societatis ea nomen famamque non obruit, sed potius illustrauit, & in bonorum animis impressit alijs. Et quoniam diuini iudicis æquitate comparatum est, vt noxa par pena respondeat, & qua quisque mensura carteros emittitur, eadem illum remeriantur alii: qui suos auctoresque fuerunt, vt suis exurbata sedibus CasarAugusta Societas pelleretur, ij ipsi non ita multo post (Rege postulante Philippo) suo pulsi cœnobio; quod alijs ex eadem familia, sed melioris disciplina Monachis, legumque cultoribus traditum est, sedem sibi per aliena cœnobia vagi quaerere atque inquilini coacti sunt. Sed profectò æstimari non potest, rerum humanarum momenta quantum ab nutibus pendeant eorum qui præſunt.

77
Murciani
Collegij
ortus.

Societas dum tanta cum pietatis publicæ iactura exagitur vexaturque Parisijs ac CasarAugustæ, quod Antistitum vel aliena vel anceps voluntas aditum dabat procellis, mira approbatione omnium vtilitateque sedem Murcia ponit. Stephanus enim Almeida Lusitanus Carthaginis nouæ Episcopus, cum ex hominum sermone secundoque rumore Borgiæ, quem Gandiæ Ducem meminerat, & familiariter norat, sanctitatem, & saluberrimos Societatis labores admiraretur, optaretq; vt ex ijs etiam ad suos deriuaretur vtilitas; Patres nonnullos ab ipso Borgiæ per litteras, quibuscum & de animi sui rebus, & de toto munere Episcopatus ageret, postulauit. Borgiæ ex Aragonia Murciam Episcopi plerumque sedem tres misit, & in ijs par sacerdotum, quibus præerat is qui primis Murciani Collegij Rector fuit, Ioannes Baptista Barma. Excepti sunt omnes magna cum voluntate ciuium, deductique ad ædes Episcopi hospitii causa: vbi separato cœclauis suis obeundis muneribus & magno exemplo, & commodo proximo cuique fuerunt, Destinatar

Episcopus quoddam domicilium condere, vbi operari dumtaxat degeret, ex quibus pars sacerdotum diocesim assidue percurfaret. Sed vbi vidit specimen operum Societatis, cognouitque ex Barma quantas allatura esset iuuentutis institutio commoditates Murcia, quæ multas habet ciuitates in proximo, & procul Academia; adeo erectus est animo, vt quamprimum condere Collegium magnum decreuerit, domumque lulentam illis extruere cum æde sacra sit ortus. Rapiebat bonum senem innocens sapientique Barma modestia, nec ea minus ceteros rapiebat. Non raro vsu venit, vt præ stipatione auditorum aditu ad suggestum ei nullo patente, alicunde fuerit rimandus ascensus. Per autumnum cum diocesim lustraret Episcopus, eum comitem duxit, non tam vt alios eius opera, quam se regeret. Quem tanti faciebat, vt, licet ius suorum presbyterorum interdum, vt fit, dictum factumue damnaret, hæc ferè vteretur obiurgatione, ne utquam talia cum monitis Patris Baptistæ congruerent. Eiusdem utebatur oculis & manibus ad explorandas subleuandasque inopum angustias, agrè ferens sicubi nulla elemosynæ se obrulisset occasio, cum diceret, nihil in eo loco semētis factum. Valuit autem ea diocesim lustratio tum ad alia multa, tum etiam quod proposita ante Pastoris oculos necessitas gregis acres ei stimulos ad properandum Collegium adinoui, quod principio Aragoniæ provinciæ subditum est. Id verò dum prosperè oritur, Valentinum sancti Antistiti ex Augustiniana familia Thomæ Villanouæ studio roboratur: qui cum viuis, vt antè significatum est, paternæ Socios indulgentia cōplexus esset; adeo vt, si quem amoueri Valentia cerneret, amanter expostularer sibi auxilia detrahi; moriturus cum quandam haberet in nominibus pecuniam (nam ferè arcam aliam non habebat, quam pauperum manus) eius partem ampliolem Collegio legauit.

78
Thomæ de
Villanouæ
Valentini
Antistitis
in Societatem
pietas.

Salmantiæ quoque permultum gratiæ Societas hoc tempore apud genus omne hominum nata est: vbi etiam illud insigne diuinæ prouidentia pignus animaduertere licuit. Nam tanquam aduersus tenebras, quas alicubi Satan conabatur offundere, lumen Pater ille luminum compararet; fecit vt ex præcipuis Religiosorum Ordinibus concionatores in suggestis, alijsque in priuatis congressibus viri doctrina ac pietate illustres, nominatimque ex Dominicana, Franciscana & Augustiniana familia Societatis & instituta & homines præclaris laudibus celebrarent. Par in populo studium, qui commutationes admirabiles morum ab aduentu Societatis, præsertim in academicis, obseruabat. Par in ipsa florentissima Academia, quæ suam erga Societatem beneuolentiam opinionemque tum maxime declarauit, cum ex ea tot virorum decora, quatuor, inquam, & viginti testimonium pro Societate datum contra decretum Parisinum, (cuius supra meminimus) suis subscriptionibus comprobauerunt.

79
Salmantiæ
Societas in
prelio.

Erarude Methymnæ Collegium, quod suis sensim partibus explebatur, & ad eas explendas dabant nomina subinde nonnulli, & ex ijs Hieronymus Acolta, qui quatuor alios in Societate fratres natu minores habebat, & Mathæus Ducenias

80
Methymnæ
si Collegij
progressio.

nias Roderici filius, eius, cui sua Methymnense Collegium debebat exordia. Instructa est hæc ætate suis classibus, vt Collegij ratio postulat, disciplina Grammatices; & scholis ea de re tribus expolitis, ventitabant auditores abeunte anno facile centum atque triginta.

81
Vallisoleti
noua aedes
incolitur.

Vallisoleti quoque addebatur sua Collegio forma, & in eius aedes vltro Ioanna Princeps auroreorum tria millia, factis etiam (vt cognitum deinde est) nominibus, tanta erat eius caritas, erogauit. In eas Societas ineunte Iunio migravit, & ad structuram templi exiguas alias adiecit aedes. Non modicus Patrum quibusdam erat confessionum labor in aula, sed pietatis fructus vberimus. Quippe Princeps è descripta viduis ab Apostolo forma, instans obsecrationibus & orationibus nocte & die, seque irreprehensibilem præstans, patrique sanctitate ac prudentia res Hispania publicas administrans, privatae publicæque personæ clarissimum & iucundissimum edebat us regnis exemplum. Cumque ad Domina (vt fit) ingenium domus cuncta componeretur, nobilitum virginum, quæ in eius debebant obsequio, plures ad sacra cænobia, & beatas Agni nuptias quam ad splendidas aedes, & spinosa mundi coniugia demigrabant. Procul inde profana garulitas: nullus fermè nisi de virtutibus sermo: frequens ad homologesim, frequens ad epulas diuinas accessus: multiplex corporis maceratio, nec flagellarata, oratio penè continens. Obedientiæ quoque studio, vnam de suo cætu singulis legebant hebdomadis, cuius nutibus religiosè parebant: cumque secretum in conclaue recederent, vel de noxis, quæ obseuatae in quaque fuissent, aut per se ipsa proderent, pœnas ad eius arbitrium dabant; vel aliter ad humilitatem virtutemque perfectam exercebantur, plerisque tum triumphantibus maximè, cum fuisset famulabantur ancillis. Adeo aulam sibi virtutis gymnasium rudimentumque cænobij fecerant. Ipsa verò Princeps pietatem suam erga Societatem cum alijs rebus luculenter ostendebat, tum pro ea singulis diebus vniuersè, ac pro certis hominibus nominatim preces fundens, in primitiq; pro Borgia, cuius profundam humilitatem, vt ipsa vocabat, & sinceram consuetudinè propter exempli vim, tanti existimabat momenti, vt nullis honoribus posse tantundem rebus Christianis prodesse cum diceret. Ac proinde, si sua esset in manu, ne summum quidem Pontificatum ei (cui tamen summa omnia cuperet) delaturam, ne tanti exempli obsecraretur splendor, & acies quodammodo hebetaretur. Et quidem aderat præcipuo quodam munere Christi gratia Borgia, vt cum omnibus magis indies, ac magis venerationi esset, ac Procerum & Præsulum clarissimi quique ei totos se suasque conscientias committerent; nihil tamen inde sibi sumens, quanto alijs preciosior, tanto sibi vilior fieret: interque curas atque discursus, tanquam versaretur in solitudine, tranquillitatem mentis, otia sanctæ contemplationis, austeritatem etiam vexandi corporis retineret. Auxit vehementer de sanctitate eius opinione Regina Ioanna obitus. Erat hæc Caroli V. Imperatoris mater, coniux Philippi Regis I. qui quo anno veneat in Hispaniam, & regni

83
Borgia insignis virtus.

84
Adess mo-
yenti Regi-
na Ioanna
Caroli V.
matri.

gubernacula tractare cœperat, eo ipso vitam finijt: cuius ex acerbo funere coniux tantum hausit doloris, vt planè de potestate mentis exierit, amenisque vitam reliquam Tordefillæ multos annos egerit. Ad hanc grauitèr laboratèr iussus à Ioanna Principe Franciscus accurrere, cum haud ita procul à supremo periculo offendisset, aggressus est ocuis succurrere. Obstabat votis cõtina dementia, quæ nulla menti dabat integri luminis interualla. Borgia tamen Deo fretus, quem tacitis precibus obsecrabat, hortatur feminam Deo se committat, & poscat nouissima Sacramenta; sibi verò protestandæ ipsius nomine sanctæ fidei partes curamque permittat, quando per morbum ipsa non possit. Ad hanc illa vocem præter spem omnium conuertit animum, & Borgia iussit inchoare Symbolum. Quod cum Pater inchoasset, & verba quadam ipsamet è Niceno Symbolo sapienter addidit, & eadè sapientia respondit ad extremum, vbi pronuntiandi finis est factus, Amen. Deinde crucifixi Christi signo, eiusque Matris imagini ponè propositus pia oscula fixit: eaque propius sibi ad moueri applicarique iussit. Spario hoc per curiam de Regina respiciente rumore, commune fuit vniuersorum gaudium ingenti cum admiratione coniunctum: vt qui meminerant, quam ea vehementer in amètia, à piarum rerum commemoratione abhorret: idque Borgia meritis assignabant. Is verò, cum tot compositæ mentis indicia animaduertiret, auctor familiaribus fuit, vt Salmanticam mitterent, qui Doctorum sententias exquireret, liceret nec ne Regina eò iam loci de ductæ suprema rite mysteria ministrare: cõsulto q; inde venit Dominicus Sotus nota Doctor sapientia, Prædicatorum ex Ordine, qui de Regina statu redituque mentis edoctus, & cum Borgia collocutus, censuit rite feminam inungendam. Nam sanctum Domini corpus præberi veruit feliciter nauseantis stomachi conturbatio, frequenq; vomitus. Ritè signatur ad extremum inuncta certamen migravit è corpore sexta feria in Parasceue, magno populorum gaudio, Caroli verò Imperatoris, & Regis tum Angliæ Philippi longè maximo, quòd eo Regina delibata mysterio, & recuperata mente migrasset.

Septimanae scholis iam non sine fundatoris approbatione sublatis, in quibus magna erat ab auditoribus solitudo; commutata est Collegij ratio in aedes domesticae probationis, & disciplina litterarum in catechismi. Diuertebatur in iisdem ædibus Moschera fundator vir æquè pius ac nobilis; sumebat cum domesticis cibum, & victu utebatur eodem, eademque frugalitate. Nec eius conuictus erat oneri, sed exemplo ministrabat mensis: cum surrexisset à mensa, famulabatur coquo, vt vnus aliquis è Socijs. Oblectabat se humilitate munerum, & ea palestra virtutis. Domesticos amabat & agnoscebat vt fratres, eosque demum dicitabat suos esse germanos, verosque fratres, non qui eodem sanguine creati essent. Querebatur quòd copiis maioribus nõ afflueret, nec gaza potiretur Imperatoris, quòd de Societate mereretur ex animi sui posset sententia; quam quidem serius se cognouisse dolebat, & tempus illud deplora-

85
In Septimã-
censi domo
Probationis
seruati ma-
ximè studia
perfectiora

deplorabat, quo de ea non satis commodè sentiebat. Augebatur suis Tironibus domus, & eorum iam numerus propè ad quadraginta peruenerat. Bustamantio Magistro. Quorum in eo situm erat omne gymnasiū. Quaternas horas quotidianæ precationi dicabant. Nam & sanctis commentationibus quotidie duas; & geminæ suorum pectorum discussione, psalmodiæque in honorem beatae semper Virginis vnam, & eius percurrendo rosario, colendi que sacræ Missæ mysterijs item vnam tribuebant horam. Eisdem Bustamantius semel atque iterum in die, matutinis, inquam, vespertinisque temporibus sua voce formabat & excolebat. Atque vt ea, quæ docebat suo fulciret exemplo, quanquam alijs districtus erat occupationibus, & ad domesticas priuataeque parantes publicas adiungebat, tamen quidquid alijs imperabat, primus ipse obibat. Ita nihil operosum discipulis & arduū, cum eorum ante conspectum Magistri lucret exemplum. Quanquam non diuturnæ fuere Bustamantio deliciae illæ celestis Philosophiæ inter primos Tironum feruores quodammodo astuantis, ad Bergicam (vt infra dicam) regendam prouinciam inde traducto. Ne verò materia caritatis & obsequij facultas in ægros, quæ Tironum solet esse periclitatio præcipua, Septimanæ deesset, Vallisoleum, quod non longè distat, maletabatur vnoquoque mensē quaterni, qui valedudinarijs bipertiti duobus, suam agroris operam dies noctesque præberent. Nunquam enim oportebat eos ab eorum lectulis & obsequijs toto illo mensis abesse curriculum; sed vnà cum eis ceteros vt famulos diuersari ac pernoctare: quanquam tanto famulis diligentius & accuratius in eò munere versabantur, quanto accuratiora debent esse ea, quæ Dei, quam quæ auri geruntur amore. facile vt affirmarent nosocomiorum æconomi cumulatius Nouitiorum par ægris, quam multos famulos satisfacere. Non enim modò leuadis in ægritudine corporibus, verum etiam tranquillandis in ægritudine animis præstò erant: exhilarabant suis officijs & sermonibus omnes; nihil vt querelatur toto in valedudinario cuiusquam exciperetur ex ore. Fodicanibus morbis nulla vox fractior, sed alter alterū ad tolerantiam, & morbi tædia perferenda mutuis hortabatur alloquijs. Ad eò Nouitiorum proficiebant obsequijs. Iam solidaram virtutum studia, & ante omnia simplicis exquisitæque certamen obedientiæ, ita Septimanæ vigeant, vt bonus eius domicilij odor latissimè spargeretur: multiq; & magnatum & Religiosorum quoque accurrerent, vt speciè illam antiq̃ue sanctitatis oculis vsurparèt. Quippe ipsa domesticæ disciplinæ descriptio, ipsa Tironum conspecta modestia seges erat maxime & sanctissimæ voluptatis. Leue dictum est, quod ex disciplina S. Francisci veteranum Patrum in admirationem adduxit. Is ad B. Patris obeundas exercitationes in hanc domum cum sese recepisset, Sacrum faciebat in sacello domestico, mox sancta mysteria perfecturus; cum edito signo campanæ Nouitij, qui examen conscientie marutinum in eodem sacello peragebant, consurgunt, & quod euocabantur, abscedunt. Quam subitam patendiceleritatem peritus ille talium rerum aestima-

tor deprædicans, aiebat multa sibi audita de Societatis obedientia, quæ antè crederet amplificata sermonibus; sed iam se perspicere eam planè vel fama esse superiorem: venisseque sibi in mentem eius Monachi, quem audierat cum euocatus esset campanæ sonitu, puerum IESVM, qui se illum forte videndum præbebat, reliquisse; cumque rediisset, eodem loco caelestem puerum inuenisse: qui dixerit, Recessissem ego, nisi tu ad campanæ indicium recessisisses. Atque huius Monachi obedientiæ comparabat Nouitiorum illam alacritatem, qui ne tantillum quidem more imposuissent obsequio, dum sanctissimum Christi Corpus protinus ostendendum intruerent & adorarēt. Delectabatur hac institutione Tironum maxime Borgia, gemmam Societatis appellans hanc domum, in suoque corde, si posset inspicere, domum Probationis affirmans inuentum iri.

Auctum est etiam Burgense Collegium numero Sociorum ad decem, & in quadripartito gymnasio Humanitas tradita cæpta v. Nonas Septembris, tanto iuuentutis accessu, vt auditores facile ducenti breui tempore sint recepti.

Conchæ, cum nullum adhuc esset Collegio templum, impetratum est à Canonico Pureo, qui futurus putabatur huius Collegij fundator, vt vnam ex ædibus quas dedisset, facilliiceret in usum, quoad templi opportunitas esset data, cõuertere. Quo deinde sacello pro æde sacra annos aliquot est via Societas, & eius in ornatum eadem liberalitate Pureus variam supellectilè dono dedit.

Placentiæ quoque litterarijs apertus est ludus quinq; distinctus in classes, ad tradendas primas litteras, artemque bene dicendi. Quò paucis mensibus centum & sexaginta confluerunt adolescentuli. Cæptumque ab Episcopo Caruaialio, (cuius supra meminimus) opus extrui Collegij, loco optimo à ciuitate tributo manibus continenti: facileque passa est ciuitas mania ipsa ad hortorum exitum perforari. Parabantur enim extra muros in pomærio. Nec aperiendæ modò portæ potestatem in muro fecit, sed cædæ quoque siluæ in operis domesticæ fabricam. Ab eodè Præsule vectigal est auctum in alimenta capitum quadraginta, & fundationis nomine aureorum millia triginta numerata. Hanc tantam Episcopi liberalitatem suis vicissim officijs egregie compensauit Societas, quæ meliorem illum ad frugè, & vitæ sanctioris reduxit exemplum. Habebatur quippe vulgo generosus antea potius eques, quam pius strenuusque sacerdos. Sed cum ei plurimum se debere Borgia sentiret, propter summa eius in se Societatemque promerita; placuit meritam referre gratiam, & cum crebris & accuratis apud Deum precibus adiunare. Monuit ergo qui in eo erant Collegio Patres, vt & ipsi quam accuratissimè Deo commendatum Episcopum vellent: suasque omnes preces ac sacrificia, ieiunia & corporis afflictationes eò referrent, vt Deum Pastori placarent. Obtemperatum à Patribus totis est animis ac præcordijs, & votis ardentissimis mensē toto Dei mitigata Maieestas, præsertim à Borgia; qui nimum de Pastoris salute sollicitus conualescere non dies, non noctes poterat, quoad tacitâ spem animo fiduciamq; concepit,

(quæ

86

88

De Burgensi Collegio.

89

De Conchensi.

90

De Placentino.

91

Antistes Placentinus cura & precibus Societatis proficit ad sanctitatem.

87

Prompta obedientia.

(quæ quidem exorata solet esse signū diuinæ clementiæ) se voti compotē factum esse, quod etiam nonnullis Patribus indicauit. Quibus ex oratione digressus obuiam factus, vultu inflammato, & ardentibus oculis, Grates, inquit, agite Deo, qui hūc demum suam nostro Episcopo misericordiam impertiet. Nec vana cecinit. Nam cum ad eum postea Villanoua redisset, vt tota eum libertate moneret, curam vt gereret salutis animæ suæ: Tu quidē, inquit, Episcope, nos hūc adhibes, vt tuo gregi prosumus, feramusque fructus, cæterum à te Pastore prius faciendum initium est. Perculit ea vox insolens & tam inuitata Pastore, nec verbum addidit. Sed Villanoua cum in eius pectus quotidianis se monitis ac cōsilijs insinua- ret, eum tandem impulit, vt retortis ad antea cōtam vitam oculis, quo in statu versaretur attenderet. Statuit igitur ille neglecti ad eam diem animi plus rationis habere: secessit paulisper à populo strepituque curarum, & precationi lacrymisque se dedit. Dein hoc quasi iacto gradu ad maiora quotidie contendit. Edicendum tota diœcesi curauit, vt si quis se oppressum ac fraudatum vel ab se, vel ab suis familiaribus quereretur, is apud delectos iudices causam ageret, & quod suum esset reposceret. Tres autem delegerat viros, qui ius dicerent, & sua cuique redderent, Prouisorem suum, & duos de Societate Patres, alterum Theologum, alterum iuris Pontificij petrum. Apud hos magnam vim auri argentiq; deposuit, vnde ijs vniuersis, quibus frans aliqua facta esset, commodè satis fieret. Postea ad ordinandam familiam suam versus, eam omnem correxit ad frugem. Ipse verò reconciliauit se cum Clero, alijsq; quibuscum ei litium aliquid antea fuerat, aut vnde in re aliqua latus esset. Denique totum se in alterum vertit: & aliud vitæ, quale scilicet personam illam dequit, inchoauit initium. Quod singulare Dei munus Societatis totum precibus, et- ga quam beneficis fuerat, acceptum retulit. Tam vtiliter & salutariter apud Dei famulos beneficia collocatur. Is deinde dicere solitus est, neminem vnquam se magis reueritum, quam Villanouam, nec vlli se obsequentiorem lummissio- remque fuisse: facile vt appareat, quanti in integro viro libera valeat & tempestiua monitio. Ita se res Placentiæ habebant, cum Collegium hoc à cæteris Batiçæ nimio interuallo disiunctū, visum est ad Castellæ transfere prouinciam, cui præerat Araozius.

93
Eximij fru-
ctus pietatis
Collegij
Hispalensis.

Nequaquam pares ad sua firmamenta pro- gressus habebat Hispalense Collegium; sed fructus in commune pietatis nihilo edebat minores. Non magnus hūc Sociorum numerus, sed lectissimi, vita aulici, oratione acres, laboribus infracti, studio diuinæ gloriæ, & salutis anima- rum ardentis Ioannes Suarius, Consaluus Con- saluius, Baptista Sancius, Basilius Auila. Hi in templis, hi in cœnobijs virginum, hi sub dio, vbi loco percelebri, cui nomen à Gradibus, hi in carcere, ipsoque Bætis in litore Euangelica in- flantes classica, omne hominum genus aduersus vitia & infernos principes incendebant. Tantum Basilio facultatis erat elargita natura: canique, quod caput est, ita celestis perficiebat afflatus, vt eius audiendi causa occuparentur antelucanis

horis in templo subsellia, completeretur omnis laxitas ædis, nonnullique prohibiti aditu, confertissimæ turbæ concursu, summis è rectis proxima- rum ædium atque fastigijs in concionem irum- perent. Hoc tam ardens concionis studium cre- bræ lacrymæ sequebantur; crebra animorum commutatio. Cum de condonandis iniurijs ver- ba faceret, elatis in media oratione clamoribus, multi professi sunt eodem se loco cuncta remit- tere, hic patris necem, ille matris, quædam filia, inimicitias alii alias inexpiabiles. Huius igitur & Sociorum constanti labore præter cætera finitus est modus sumptibus muliebris cultus, castiga- tus luxus, vilior redditus ferica vestis vltus, subla- tum præceptum ac temerarium iusturadum propo- sita à Magistratibus graui multa: ad visendos in- uandisque ægrotos egentes inflammata studia, vt in hanc rem è suis parietibus stragulam quidā vestem detraheret. Constituta Sodalitas nomine Caritatis, quæ recreandis ex morbo viribus co- tum, qui recens mittebantur à nosocomio, sub- sidio esset. Gratum quoque ciuitati spectaculum Sancius & Basilius præbuere. Hic vbi seruorum Æthiopum, quos à barbaris lasciuisque tripudijs abduxerat, instructum per urbem agmen diuinis operatum laudibus circumduxit: ille cum agmen bene longum præ se puerorum egit. Diuisi hi vel- ut in acies armati fustibus colludebāt, adeo mul- ti numero, audacia prompti & incalentes in ludicro, vt terrorem licentibus facerent. Quos cum blado sermone Pater sensim petlectos, mo- destia & religione complexerit, vniuersos cate- chisimicarmē, quod præbat ipse, concinentes ad xenodochium latissima ciuitate deduxit. Ibi ac- commodata oratione rursus affatus, ita permouit, vt rude sua quisque ibidem aluperum igni donata, non ferè postea minus alacriter ad cate- chisimum, hoc est ad ludum pietatis magistrum accurrerent, quàm ludicrum antè alumnū au- daciæ celebrarent. Latum & illud spectaculum Hispalensibus accidit. Pertinax Lutheri discipu- lus rapiendus ad necem, cum ne subiectis quidē securi ceruicibus, vllis Theologorum disputa- tionibus posset à suo diuelli distrahiq; magistro, cuius se eruditum ad pedes gloriabatur, tandem à Ioanne Suario, cuius præcipua palestra erat car- cer, seriò iussus Dei lumen exposcere, postredie leni eiusdem oratione disputationeque eò sen- sim deductus est, vt perspectis impuri impijque nebulonis fallacijs ad orthodoxam redire fidem, & eiurare publicè pestilens dogma non dubita- rit: quodque maximè ad impiorum conatus pro- hibendos interfuit, qui religiosissimæ eius ciui- tatis pietati insidiabantur, eiusdem conscios cri- minis indicauit.

Cordubæ migratum est in eas ædes, quas So- cietati Ioannes, de quo supra commemoratum est, instructas ornatasque dederat. Antequam veteres linquerentur, & duceretur in nouas, cognito Patrum consilio, discipuli sponte sese baiulos ad transportanda scholarum subsellia, & si quid erat è domestica supellecile, obtulerunt. Alij alia certatim onera sibi dorso imposita defe- rebant. Nec ciues honestissimi fuerit immunes: qui demirati iuuenturis ardorem, & nouo illo spectaculo ad exemplum exciti, suam quoq; ipsi ad

94
Cordubæ
Collegij
progressione
cui adian-
tum Tre-
cinum.

ad id operam beneuolē contulerunt. A deserant multo veteribus laxiores non modò capiendis Collegij Patribus ad viginti, sed etiam Tironibus totidem & eo amplius idonea. Placuit enim vnā cum Collegio, secreto tamen ab antiquiorum habitatione conclauī Tirocinium institui, Borgiaeque de eo singulis in Hispania prouincijs instituendo consilium admodum probat Ignatius. Anno igitur nondum lapsò sub Ioannis Plaze disciplina coacti sunt huc noui recentēque duodeviginti, septemque insuper alijs sua sedes vacabat, vt quinque circiter & quadraginta numerari de Societate Cordubae breui possent.

96
De Eboracensi Collegio.

His per Hispaniam Societas progressionibus utebatur, nec in Lusitania sua incrementa requirebat. Eborac extremo superiore anno cum proprias in ades migrasset, quas Regis frater Cardinalis extruxerat, his ille Praeful nullum de nobis benemerendi finem inueniens, adiecit & proximas: quas sacerdotum Collegio, qui datur erant operam controuertis quas de officio incidunt, in animo destinauerat. Adiunxit etiam hoitorum amenitatem, quam omni pomorum varietate, & arborum fecunditate referit.

97
Cantabrigia Societati attributum Collegium Regium, in finemque disciplinae, & Philosophiae tractatu.

Comimbriae verò aucta est Societas onere perhonorifico nobilis Collegij, quod Regium dicebatur. Atque vt res paulò altius repetatur, cum magnus Lusitanorum numerus studiorum causa Patris in Collegio S. Barbara regijs sumptibus versaretur; commo distimū visum est Ioanni III. Regi, ne liberales essent artes atque doctrinae tantè longinquo petendae, studiorū sedem Comimbriae collocare, & luculentam Academiam, insignēque in ea Collegium condere, vbi Patris more Philosophia, & Humanitatis litterae traderentur: eaque de causa, magnis propositis praemijs ac stipendijs praestantes euocauit è Gallia Magistros atque Doctores. Hebraicam linguam & Graecam, tum Latinam in multis classibus cum Rhetorica & Humanitate praecipuos duodecim, varias autem Philosophiae partes quatuor tractabant Magistri: discipulique ad id Collegium iam circiter mille numero ventitabant. Cum igitur Collegij Romani famam Rex audisset, thesēque superiore anno impressas Olisippone ex Vrbe missas, quas docti viri summè probabant, & Collegij Olisipponeis commoditates ac fructus in conspectu haberet, quos ipsemet, concertationibus quibusdam à discipulis coram se haberi iussis, explorarat: denique vt permolesta se ipse semel idoneos conquirendi conducendique Professores in perpetuum cura liberaret, cum periculum esset, ne, dum accersuntur externi facultate celebres, irrepēt religione corrupti, quod tum eucnerat in Georgio Buchanano; subije sapiens eius peccatus ea cogitatio, vt, quoniam Comimbriae Societati Collegium meditabatur extruere, se in compendium missa, traderet ei suum illud, cuius item adificationem magnis sumptibus inchoarat, modò Societas canctis in scholis prouinciam docendi susciperet. Eodem fratres Henricus & Ludouicus Regem impellebant, & grauissimè regius concionator Antonius Pincetius, qui dein Mirandensis Ecclesiae infulas gessit, & Societatis Brigantiam aduocandae pars magna fuit. Expositit itum Rex Mironi Prouinciali

Hist. Societ. Iesu Tom. 1.

consilium, addens nullis velle posthac illud Collegium Academiae, sed Societatis dumtaxat legibus subiacere: & in alimenta centum ac quinquaginta Sociorum subsidia sponndit annua: simulque ei litteras ad Regij Collegij Rectorem Pelagium Rodericium, (Paium gens vocat) dedit, vt is eam administrationem, totumque Collegium Societati traderet. Mirò autem commo nefacto per litteras iam Ignatio, postulatūque nonnullis ab Vrbe Doctores, regias litteras Comimbriae pertulit. Quibus inspectis Rodericius mutationem illam non modò animo non tulit iniquo, sed ne parum aequo ferrent academici reliqui, collaudata Societate, regioque consilio persuasit. Exceptus est igitur humaniter ab omnibus Prouincialis, & honorificè per scholas omnes comiterque; de ductus: eamdemque animi aequitatem & approbationem in vniuersa Academia Rectore, & Episcopo ac ceteris primarijs Doctores expertus est. Qui cum accepisset ab Ignatio responsum, placere sibi Collegium quod offerebatur, admitti; sed Doctores ab Vrbe neminem posse mitti, cum inde non modò Italia, sed toti Septentrioni suppeditandum esset; conuocauit ipse suis ex copijs numeroque; prouinciae, qui docendi facultate praestarent. Et quo placatores aequioresque Doctores externi suas Societati cathedras partesque concederent, perfecit cum Rege, vt eorum tuendae vitae dignitatisque bona quaedam addicerentur Ecclesiae. Deinde ad ordinandam rem litterariam conuersus, totumque Gymnasium, quo illustriora exordia faceret, locique tueretur dignitatem, praesertim quod Magistris succedebatur praestantibus; accitis Olisippone & Eborac peritis notisque Doctores, alijsque aliquamdiu Olisippone tanquam in umbra ad docendum exercitijs, praefecit Rhetorices ordini Cyprianum Suarium, proximisque duabus classibus Petrum Perpinianum, & Emmanuelem Aluarium, alijs alios: vniuersae verò Philosophiae Ignatium Martinium, Petrum Fonsecam, Georgium Serranum, & Martialem Vazium. Praeter hunc Patrum numerū atque Doctores, placuit abundare par alterum Sebastianum Moralem, & Cardosium, qui deficientiū in locum, si quis fortè casus incidere, suffici repente possent. In spectro Collegio reuertit ad Regem, & eo assentiente, misit ad Ignatium illius instituta Gymnasij, vt si quid in administrationis mutatione mutandum aut addendum demendumue ei videretur, significaret. Nondum erat in publicas tabulas ea relata donatio, nec visitata stipulatione transacta, sed regio dumtaxat edicto, nemine obstrepente aut obloquente facta: receperatque se Rex insuper Collegij opus nondum absolutū atque perfectum exedificaturum. Septembri igitur exeunte Magistri discipulique domestici pristinis exedibus huc migrarunt, ijs modò ibi relictis cum suis institutoribus ac Magistris, qui nuper adlecti sui periculum faciebant, & aliquot sacerdotibus, qui vltro animarū causis insisterent. Quāquam mox & qui Theologiae dabant operam, istdem in sedibus constituti. Monitu B. Ignatij factum est, ne domicilium vetus planè desererent. Quod per commo dè eecidit. Nam tamen ex hoc tempore multos annos duo Societas veluti

99

100
Duo veluti Collegia Societatis Comimbriae.

K k Col.

Collegia Conimbrice haud magno sine labore habuit; vetus suum, quod ab situ superius, & id nouum, quod regium, idemque inferius appellabatur: tamen exaedificatis tandem in superiori ac veteri, quæ vniuersam familiam caperent, adibus, eodem vt opportuniorem in sedem translatum Gymnasium est: regium hoc domicilium redditum; & in vsum sacrorum Quæstorum conuersum. Inita rite possessio Kalend. Octobribus. Eodemque die horis pomeridianis præclara oratione Petrus Perpinianus consilium Regis in tradendo; & Societatis in recipiendo Collegio explicauit, fusè disputans de litteris cum pietate iungendis; cum vniuersa Academia, & Conimbricensis Antistes, & Patriarcha Nunnius, & cõcio præterea honestissima ac persequens ab auro illo ore penderent. Deceuerat hoc anno Rex etiam sacra munus Inquisitionis Olisippõensis Societati tradere: sed dum Ignarium per litteras Miro consulit, sique non libenter recipit, tum ne nouis oneribus, tot iam occupationibus districta in eo regno Societas premeretur, tum ne alij viri præstantes præcipi sibi materiam depromende virtutis, crescendique, & cuncta in vnum recens natum conferri Ordinem quererentur: tum demum, ne quid magistratus ille domestica disciplina olim officeret, aperiretque siue ambitioni aditum, siue licentia, cum eum qui gereret, solvendus legibus videretur, ac de suorum potestate Præsidum eximendus; data sunt ex parte de Dominicana familia tot iam annos in hoc muneris genere cum laude summa versante, sacerdoti, qui eas cum approbatione gerebat Eboræ; & in sua humilitate relicta Societas. Per autumnum, cum triennio exacto, Miro vt sibi succederetur, instaret, ac Regina Catharina ad confessiones Michaëlem Turrianum sibi legisset; is de Bætica missus est in Lusitaniam Prouincialis, & Bætica (vt supra indicam) Bussamantio demandata.

Eodem anno coactis iam Patribus in expeditione Æthiopicam destinatis, cum Apostolica diplomata Patriarchæ, & Episcopis consecrandis nondum essent Roma perlata, iamque navigationis Indica dies & idonea tempestas appeteret; visum est Ioanni Regi legationis auctori decem ex eo numero Patrum in Indiam præcurrere, ne navigationis elaboraretur occasio; ipsum verò Nunium & Ouiedum donec initiarentur, Olisippone subsistere. Quanquam autem Ignatij mens fuerat, vt qui nondum solennia Professionis vota susceperant, ea summa ante discessum rite susceperent; quia tamen diu reliquos Socios expectaturi erant in India, visum est eam quoque rem posse differri. Discesserunt de Lusitana decem Æthiopiæ, duo ipsi Goano Collegio destinati Kalend. Aprilis: quattuorque post peruenit Olisippone cum Pontificijs diplomatis tabellarius, & cum Ignatij litteris ad Æthiopiæ regem Claudium quam accuratissimis. Ergo Nunnius Ouiedusque à Iuliano Albano Portalegrensi Episcopo, duobusque alijs Hipponensi, & insulæ S. Thomæ, tertio Nonas Maij, alter Æthiopiæ Patriarcha, alter Hierapolitanus Antistes, vel inuitissimi consecrantur. Nam Caterius præcurrerat Goæ videlicet consecrandus. Ab ea consecratione steterunt tamen in ordine, nec à pristinis

institutis ac muneribus discesserunt, seu prædicandi verbi Dei, seu confitentibus affidendi. Vix adduci poterant recentes Antistites, vt carbali-num induerent hyperendymia: quæ situmque ab ijs est, ecqua lex, ecqua religio obstringeret, vt eo velati amictique prodirent: adhibiti que Patribus in consilium, statuerunt denique cæterorum more Præsulum eo amiculo superindui. Nec Ouiedus afflicti sui corporis consuetudinem intermisit; qui dum nunium indulget animo, parum corpori, morbu vero sibi accerit: sed mox ab Ignatio patrem commotus, factus est in se ipse mirior. Nimirum apparebat sanetos viros non vni ambitioque prodirent, antequam acciperet, sed ipsis quoque rebus post acceptos honores ab honoribus abhorere. Antequam initiarentur, allato nuncio de Iulij Pontificis obitu, magnam venerat in spem ad pristinam redeundi vitam humilitatemque Societatis, & paratas Cathedras euadendi: sed cum spes irrita caderet, sustentabant se conscientia dumtaxat optima mentis ab omni ambitione remotæ. Quanquam cum Ouiedo etiam in eo pugnandum fuit, quod, cum intelligeret se per Coadiutoris non posse munus credito sibi Hierapolitano gregi suis oculis imminere, iuxtaque resideret; omni animi inductione statuerat, nisi se Pontifex vel eo titulo, vel Coadiutoris & successoris sollicitudine liberaret, suam ei Cathedram resignare, delatique sese titulis abdicare: quos vt omni ope supprimeret & occuleret, liberum se atque immunem fieri volebat ab ornandis annulo digitis, & carbaso vellentis. Et quoniam non ignorabant optimi Patres quante essent opes interiores atque diuitia, quas Societatis hominibus Sedes Apostolica largiretur; exorati per Ignatium a Pontifice Maximo voluerunt, vt sibi etiam tum sub illis ipsis personis inuitæ susceptis, liceret tantis potiri & gaudere thesauris. Ab eodemque Pontifice postulauerunt, vt, nisi disunctus ille Abassinorum à Romano Pontifice Patriarcha, Sedis Apostolica auctoritati parere in animum induceret, liceret lege agere in eum, proque potestate, sibi tradita coercere. Quæ dum geruntur, hic annus effluxit. Inter hæc Ignatij ad Patriarcham monita, & ad regem Claudium litteras cum Rex Lusitanus vidisset, mirum quantum vtrumque collaudauit. Et sanè earum hæc ego litterarum exemplum, quoniam non vulgarem prudentiam continent atque doctrinam, non grauare subiiciam. Id est eiusmodi:

Domine mi in Domino nostro
IESV CHRISTO.

Gratia tua Celsitudini, & salus, & affluentia
donorum spiritualium à D. N. Iesu Christo.

Serenissimus Portugallie Rex pro ea sollicitus, 105
minus dedit, gloriæ sancti sui nominis, & salutis, 106
animarum, quæ vnigeniti eius Filij pretioso san- 107
guine & vita redemptæ sunt; non semel ostendit 108
mihi per litteras pergratum sibi fore, si de Religio- 109
nis nostræ minima Societatis, quam vocant Iesu, 110
duodecim viros designarem, & quibus ille Patri- 111
archam

101

Michaël
Turrianus
fit Prouin-
cialis Lusit-
ania, &
Bussaman-
tium Bætica.

102

Discedunt
duodecim
in Indiam.

103

Ioan. Nun-
nius Patri-
archa, &
Ouiedus
Episcopus
consecran-
tur.

archam vnum, duos Coadiutores pariter & successores eligeret, ipsdemque a Summo Christi Domini nostri Vicario suppliciter peteret auctoritatem & ius; quo iure ad suas quisque partes rite obeundas, ipsi cum sacerdotibus alijs in tuae Cellitudinis regna transmitti possent. Ego, pro etiamjs inter ceteros Christianos Principes, eiusdem Serenissimi Regis Portugalliae meritis erga Societatem nostram vniuersam, nostraque vicissim omnium in illum obseruantia & pietate, feci quod iusserat: consultoque secutus numerum, qui Christi Domini nostri, Apostolorumque eius Collegium referret, praeter ipsum Patriarcham, sacerdotes duodecim supplementi ac velut seminarij causa e corpore nostro cunctos excerpti: qui ad subleuandas iuuandalque animas tuae Cellitudinis imperio ac ditioni subiectas sese, vitamque suam in omnem laborem atque discrimen offerrent. Atque hoc beneficium parui, quod praecipua quadam alacritate sentio me, Sociosque meos omnes ferri ad obsequium & cultum Cellitudinis tuae; haud immerito: quippe quae inter tot circumfusas vndique nationes infidelium & hostium nominis Christiani, vestigijs maiorum suorum insitens ad conseruandam ac promouendam Christi Domini ac Dei nostri religionem & gloriam diligenter incumbit. Quam ipsam ob causam optandum fuerat vti ad haec tam recta tuae Cellitudinis studia conatusque, subsidium accederet spiritualium Patrum, quibus & legitima potestas ab hoc sanctae Sedis Apostolicae fastigio deriuata, & fidei Christianae pura & sincera doctrina suppeteret: quae nimirum duae sunt clauae illae regni caelorum, quas Christus Dominus noster S. Petro, & omnibus, qui deinceps in eius erant folio lecturam promissit prius, dein ipsa re tradidit. Promissit tantummodo eum ad eum dixit (vt legimus apud Diuam Matthaeum Euangelistam) *Ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam; & tibi dabo clauae regni caelorum; & quicquid ligaueris super terram, erit ligatum & in caelis; & quicquid solueris super terram, erit solutum & in caelo.* Tradidit ac promissa patrauit, cum post resurrexerit, antequam in caelum ascenderet, sollicitatus ex eo tei (quem admodum affirmat D. Ioannes Euangelista) *Simon Bariona dillus me plus hu: subiunxit in singula responsa, Pasce oues meas:* committens illi non partem aliquam ouium suarum, sed totum profus gregem vniuersa cum plenitudine potestatis, ad alendos vitali Christianae religionis pabulo cunctos ubique fideles; eosdemque ad ecclesiam sempiternae beatitudinis pascea perducendos. Ac ceteris quidem Apostolis auctoritatem Christus Dominus nolter impertit delegatam, ac veluti extra ordinem; at S. Petro eiusque successoribus ordinariam dedit ac plenam: vti ab hoc summo Pastore, tanquam a fonte reliqui animarum Pastores peterent, eidemque acceptam ferrent, quicquid omnino iuris ad suum quisque munus ac regimen obtinerent. Quod olim adumbrasse per Isaiam videtur Dominus, cum de Eliacim loquens Pontifice maximo, *Et dabo, inquit, clauem domus David super humerum eius, & aperiet, & non erit qui claudat: & claudet, & non erit qui aperiat.*

Hist. Societ. Iesu Tom. 1.

quo videlicet typo figuratus est Petrus, eiusque successores, quibus datam integram potestatem declarant clauae, consuetum vique symbolum & insigne pleni atque absoluti dominij. Quae cum ita sint, Cellitudo tua gratias debet ingentes Domino Deo nostro, quod ipsa regnante, potissimum dignatus fuerit illis nationibus mittere veros animarum Pastores, qui a summo pendant Pastore ac Vicario, quem reliquit in terris Iesus Christus Dominus noster; & quantamcunque habent potestatem, quae sane per ampla est, hanc ab eodem illo Vicario totam acceperint. Nec sine causa patri auoque tuae Cellitudinis displicebat sumi ab vrbe Alexandria Patriarchae, quippe sicuti diuillum a corpore membrum neque motum, neque sensum, neque omnino vitam a corpore accipit suo: ita Aegyptius Patriarcha, siue ille Alexandria, seu Memphi degat, cum schismaticus sit, ac disunctus ab hac sacrosancta Sede Apostolica, & ab Ecclesie totius capite Pontifice Summo; videlicet vitam gratiae, & pastorem auctoritatem, nec sibi recipit ipse, nec alteri cuiquam valer legitimum impertire. Ecclesia namque Catholica vna tantum est in orbe terrarum, neque fieri potest, vt alia Romano Pontifici, alia pareat Alexandrino. Vni sponfus eius Christus vnus est, sic sponsa illius vnica: de qua Salomon ait in Canticis ex persona Christi Domini nostri, *Vna est columba mea.* Et Oseas Propheta, *Congregabuntur filij Israel, & filij Iuda pariter, & ponent sibi caput vnum.* & in eadem sententia multo deinde post S. Ioannes: *Fieri, inquit, vnum ouile, & vnus Pastor.* Vna erat, quemadmodum in Genesi legimus, arca Noe, extra, quam nulla omnino salus. Vnum tabernaculum, quod fabricatus est Moyses. Vnum Hierosolymae templum a Salomone conditum: quo in templo sacrificare & adorare oportebat. Vna, cuius staretur iudicio, Synagoga. Haec nimirum omnia Ecclesiam denotabant, quae vna est item, extra quam nihil boni. Etenim qui cum eius corpore communis non fuerit, nempe nullum a Christo capite recipiet influxum gratiae viuificantis animam, ac praeparantis ad beatitatem aeternam. Haec vntatis declaranda causa, contra quosdam haereticos in Symbolo canitur, *Credo vnam, sanctam, Catholicam & Apostolicam Ecclesiam:* damnanturque a sacris Concilijs error est, priuatis Ecclesijs, seu Alexandrinam, Constantinopolitanam, aut similes dari, quae communi omnium capiti subiunctae non sint Pontifici Romano: ex quo perpetua serie ab sancto vsque Petro (qui Christi Domini vultu, vti a D. Marcello Martyre traditum est, Romanam elegit sedem, eamque suo cruore sanciuim) perducti Romani Pontifices Vicarij Christi citra controversiam a tot ac tanta sanctitate Doctoribus Latinis, Graecis, omniumque nationum habitis; ab sanctis Anachoretis, Episcopis, & alijs Confessoribus adorati; tot signis atque miraculis, tot denique Martyru, qui in hac fide & vntate Sacrae Romanae Ecclesiae vitam profudere, testimonio comprobati sunt. Merito igitur consentienti Episcoporum omnium voce, qui ad Chalcedonensem conuenerant Synodum, Papae Leoni pariter acclamatum, *Sancitissimus, Apostolicus, Vniuersalis Erin Constantinensi damnata est haereticis negantiu super omnes*

K k a

&

106
Petrus
caput Ec
clesiae
vntatis
sacrosan
ctae

107
Ecclesia
Catholica
vna.

108
Ecclesia
Catholica
caput Ro
manae
Pontificis

& singulas omnium terrarum Ecclesias Prima-
 tum Romani Pontificis eminere. Ad quas tam
 disertas firmasque Patrum sanctiones atque de-
 creta, Concilij quoque Florentini, quod sub Eu-
 genio IV. præter alias nationes à Græcis etiam,
 Armenis & Iacobitis tanto studio celebratum
 est, in hæc verba accessit auctoritas: *Definimus
 sanctam Apostolicam Sedem, & Pontificem Roma-
 num in vniuersum orbem tenere Primum, ac suc-
 cessorem esse Petri, & verum Christi Vicarium, totiusque
 Ecclesie caput, & omnium Christianorum patrem
 & doctorem existere. Et ipsi in Beato Petro pascendi,
 regendi, gubernandi vniuersalem Ecclesiam à Domino
 Iesu Christo potestatem plenam esse iraditam. Iure
 igitur Serenissimus rex David tuæ Celsitudinis
 genitor, misso ad obsequium Romano Pontifici
 deferendum legato, sanctam hanc Sedem om-
 nium matrem ac principem agnouit. Cumque alia
 multa & præclara ipsius pariter, & tuæ Celsitudi-
 nis acta numeretur, tum duo hæc eiusmodi sunt,
 vt eorum præstantiam nulla vnquam obscuratu-
 ra videatur obliuio: ac proinde ab omnibus, qui
 sub isto viuunt imperio, immortales auctori bo-
 norum omnium Deo debentur gratiæ pro tam
 singulari in eos beneficio, vestra duorum opera,
 industria, virtute collato: cum alter omnium pri-
 mus se in illius potestate, qui Christi vices gerit
 in terris, perpetuò fore professus sit: alter item
 primus dictum ab eodem Christi Vicario Patri-
 archam verum ac legitimum sanctæ Sedis
 huiusce filium in sua regna perduxerit. Etenim si
 in magni cuiusdam beneficij loco habendum est,
 vt profectò est, in istos esse corpori mystico Ec-
 clesie Catholice, quod à Spiritu sancto viuifi-
 catur ac regitur, quam teste Euangelista idem
 Spiritus docet omnem veritatem: si eximium est
 munus, lucem sanæ doctrinæ intueri, & Ecclesie
 fundamentis insistere, quam Apostolus Paulus
 ad Timotheum scribens domum Dei, columnã
 & firmamentum veritatis appellat, cui se promi-
 sit in eternũ affore Christus Dominus, in quiens:
 Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem se-
 culi, vt legimus apud Marthæum Euangelistam;
 est sanè cur sine fine gratulentur istæ nationes
 Deo Domino & Conditori nostro, cuius prout-
 dentia per tuam parentisque tui Celsitudinem,
 tanto illos bono dignata est: præsertim cum iure
 sperandum sit, ex hac ipsa conciliatione consen-
 suque fore, Christo Domino moderante, vt cum
 spiritualibus temporaria quoque incrementa non
 sine amplificatione imperij tui, & hostium ab-
 iectione proueniant. Sacerdotes, qui mittuntur
 istuc, omnes quidem, sed præcipuè Patriarcha,
 coadiutoresque & successores eius duo, specta-
 ta admodum virtute sunt, & nostra in Societate
 probati per omnia; ac propter illustrem carita-
 tem & exquisitam rectamque doctrinam ad hoc
 tanti momenti opus adsciti. Neque verò illis ani-
 mus in id ipsum aut alacritas deest, haud leui cõ-
 cepta fiducia, labores suos ad Christi Domini
 gloriam, tuæ Celsitudinis rem, animarum auxi-
 lium pari cum operæ pretio collocandi. Huma-
 næ quippe salutis amor illos, & Christi Domini
 aliqua saltem ex parte imitandi extimulat stu-
 dium; qui cruciatus ac necem subiit volens ac
 libens, vt mortales ab æterna calamitate redi-*

109

110
 Testimo-
 nium Be-
 ati Igh-
 nacy de vir-
 tute Pa-
 trum, qui
 mittentur
 in
 Ethio-
 piam.

meret: atque per Euangelistam, *Ego sum Pastor
 bonus, bonus pastor animam suam dat pro ouibus suis.*
 Hoc exemplo incitati Patriarcha & ceteri parati
 veniunt, non verbo dumtaxat, consilioque; & spi-
 ritualibus adiumentis; sed ipsa morte, si res ferat,
 periclitantibus animis opitulari. Tua Celsitudo,
 quo interiore illos ad consuetudinem ac fami-
 liaritatem admiserit, eo maiorem, vt spero, capi-
 piet in Domino voluptatem. Iam verò quod per-
 tinet ad fidem ac pondus eorum, quæ ab ipsis vel
 publicè, vel priuatim exponentur, non ignorat
 Celsitudo tua, omnium, quatenus rite legati
 sunt, sed Patriarchæ præcipuè dictis, Apostolice
 fidei pondus & auctoritatem inesse, ac perinde
 illis ac Ecclesie credi oportere; cuius ab ipsis in-
 terpretanda sunt verba & sententiæ. Et quoniam
 Christi fideles cunctos Ecclesie firmiter assenti-
 ri, eiusque decretis obtemperare; & si quid exi-
 stat ambiguum aut obscurum, eandem cõsulere
 necesse est: non dubito quin tua excellens pie-
 tas probitasque publico dicto curatura sit in
 suis regnis, vt omnes omnium ordinum homi-
 nes tum Patriarchæ ipsius, tum eorum, quos ille
 sibi substituet, dicta, præcepta, responsa citra vl-
 lam dubitationem sequantur. Constat ex Deute-
 ronomio de controuersijs omnibus ac nodis ad
 Synagoga Ecclesie prænuntiam referri solitũ.
 Hinc illa quoque Christi Domini verba, *Super
 cathedram Moysi sederunt Scribae & Pharisei: id
 ipsum in Proverbij docet sapientia Salomonis,
 cum ait, Ne dimittas præcepta matris tuæ (æc est Ec-
 clesie.) & alibi, Ne transgrediaris terminos, quos possu-
 erunt patres tui; ij sunt eiusdem Antistitis. Deni-
 que tantum Ecclesie suæ tribui ac defertur vult
 Christus Dominus, vt per sanctum Euangelistam
 Lucam aperte denunciaret: *Qui vos audit, me audit;
 qui vos spernit, me spernit.* & per S. Marthæum: *Si
 Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publi-
 canus.* Ex quo apparet, ne aures quidem præben-
 das ijs, qui alienum quæpiam à sensu & interpre-
 tatione Catholica Ecclesie attulerint, sancto
 quoque Paulo in Epistola ad Galatas id ipsum
 præmonente, cum ait: *Sed licet nos, aut Angelus de
 celo euangelizet vobis præterquam quod euangeliza-
 uimus vobis, anathema sit.* Ad summam hoc idem
 sancti Doctores, Conciliorum Canones, fide-
 lium omnium consensus & consuetudo planè
 demonstrant. Ac vicissim Patriarchæ ac locijs
 pariter omnibus certum est fixumque tuam Cel-
 situdinem assiduo cultu, submissione, atque etiam
 quoad fas piunque ferat, indulgentia profequi.
 Nos verò quorquor in hisce rebus è minima no-
 stra Societate retinemur, tua Celsitudo ad omne
 obsequium in Domino paratissimos habeat. No-
 stis quidem certè precibus & sacrificijs, vt iam
 instituumus, Deo supplicare petgemus, vt regiam
 Celsitudinem tuam, regnumque; istud amplissimũ
 in sancto Christi famulatu conseruet: detque illi
 ita transire per bona temporalia, vt non amittat
 æterna. Idem ipse Deus ac Dominus noster om-
 nibus nobis ad sanctissimam ipsius voluntatem,
 & clarè cernendam, & rite exloquendam perpetuum
 lumen ac vires pro sua infinitate suppeditet.
 Romæ vii. Kal. Martias, anno M. D. V.
 Vix initiatis Præsulibus duobus illis de Socie-
 tate Patribus, haud mediocriter reliquis iniectus est*

111

est metus, ne Ioannes Rex alium rex eodem numero postularer Episcopum, cui Congensis Cathedrala traderetur. Erat enim in animo pio Regi Congi regnum, & eam Christianorum Ecclesiam magna ex parte, ut supra ostensum est, vitio sacerdotum mentem omni ratione fulcire. Cornelius, cuius in eo regno curas cogitationesque desudare dicebamus, nec fructus pro voto ferebat ac contentione laboris, & quotidiana inter pericula dimicabat, qua perditis ab hominibus eius capiti creabantur. Ergo Ecclesiae illi laboranti succurrere pro sua pietate Rex Lusitanus cum veller, idoneum ei quarebat Antistitem: & ut viam sibi munit ad haec consilia, legatum ad Congi regem iam designauerat. Sacerdotes etiam idoneos animo designauerat, cum ex Societate nostra, qui suis doctrinis atque functionibus Congensium animos ad virtutis amorem excitarent, tum ex libero Clero, qui Parochorum partes subirent. Ad haec quo possent facilius deprauata corrigi, & emendari corrupta, statuerat etiam pius Rex contubernium instituentis adolescentibus excitare: qui a suorum auulsi gremio complexuque haud aegre ab ipsis quoque vitijs, moribusque paternis auellerentur. Antequam legatum Rex mitteret, haud ignarus Cornelium operam pretium non facere, si longiores in ea sede moras duceret, suspicans quod euenit, abiturum; monendum eum per litteras censuit, ne Congo se commoueret: sed legatum expectaret ab Lusitania, quem pro sua ipse peritiam, quippe homo diu in eo regno versatus gnarusque, consuetudinis regionis, de rebus omnibus edoceret, & sui consilij luce in obeunda legatione iuaret. Iam secesserat in portum Pindam Cornelius, leucas ab vrbe regia quadraginta, cum has litteras Lusitani Regis accepit. Nec mora, quamuis ad discrimina fructu cassa se reuerti non ignoraret, ne optimae Ioannis voluntati deesset, ne quidquam intentatum relinqueretur, Congum magno animo repetit. Sed cum nec legatus apparet, nec suae disciplinae muneribus in ea vrbe defungi peritiam pateretur impietas; iterum sese Pindam recepit. ibique Lusitanis aduenis, praesertim quod redeuntem ex India nauim illuc tempestas depulerat, magno fructu operam dabat, cum ab Congi rege minax affertur edictum, omnes ut albi, (sic enim nostrates Europaeos appellant) regno facessant, misso insuper armato agmine, qui per vim exigant repugnantes. Hoc compulsus edicto Cornelius cum duobus orphanis, quos ad catechesim adhibebat (nam tertius dudum occiderat) secessit in insulam sancti Thomae. Hic eos fecit in animis motus, & tam iucundum de se late odorem sparsit, tota ut insula ab Lusitania Rege nonnullos, qui Collegij fundamenta iacerent, postularit. Ab hac insula in Lusitaniam denique soluit, & de Christiana Congensi Regem singillatim accurateque docuit.

Tituani vero post Nunnij digressum, quem ad Patriarchatum euectum esse diximus, vnus eius socius, qui remansit Ignatius, ad captiuorum solatium pariter & exemplum, caritate laboriosa multorum obibat hominum partes, vbi nihil esset prope miseris, quod desiderarent ad animarum subsidia praeter sacerdotem.

Hist. Societ. Iesu Tom. 1.

Ab eodem Lusitaniae Rege duodeviginti catechismi causa in Brasiliam missi sunt orphani. Propagabatur pedetentim, & sine strepitu Christi cultus; sed conatus erat propagatione maior, vel quia populi illi nimium erant virijs addicti, vel quia facta semel amplexati Christiana perleui momento resiliabant, nec in sententia propositoque perstabant. Maiorem spem dabat educatio puerilis gratis, quae patrijs imbuta ritibus nondum erat: tamen ne hoc quidem difficultate vacabat, partim quia ad Societatis disciplinam pueri illi verabantur accedere, & eos matres, ne quis alliceret, siluarum intra latebras occultabant: partim, quia parentum insueti verberibus, cum ob noxam aliquam vapulabant, nuncium continuo scholae remittebant. Non enim temere virgis in Brasilia parentes, sed acrioribus oburgationibus infirmam coercerent aetatem. Remorabatur etiam rei Christianae cursum infantium frequens obitus a baptismo. quod quamquam sine magno Dei consilio non fiebat, lustras illas animas properantis educere, ne malitia, quod nimium saepe vsu veniebat, mutaret intellectum; tamen superstitiosi perperam interpretantes, id aquis illis salutaribus, ut mortiferis assignabat: tamen ad confirmandam rem Christianam ex altera parte Dei prodigia non deerat. Nam in S. Saluatoris praefectura, cum vis Brasiliorum magna ex Ethnicis Christianisque permixta in bellum proficiscens, canoas (genus est lincitrium) conscendisset; demersis canois, Ethnicisque omnibus ad vnum extinctis, omnes superauere Christiani. Er apud sanctum Vincetium in pago Manicoba, cuius alias memini, vbi Christum disseminabat Societas, cum esset ab Ethnicis impietate inde repulsa; ij postmodum, qui repulerunt, aut ingentes calamitates ad vnum omnes, aut extremam hausere perniciem. Non tamen malignitate soli colonorum Christi languidior fiebat, sed potius (quod videre est in populis exiguis, nec admodum felices terras fortitis) excitabatur & intendebatur industria. Itaque cum circumiectos Piratingae pagos assidua catechesi obirent, etiam Iamibatiba sex inde passuum millibus, ut ipso perpetuo vsu magis prodesse, nouas fixere sedes. Verum in domicilio Bayensi opera sane insignis amissa est Ioannes Azpilcueta Nauarrus. Ex longa maximeque laboriosa peregrinatione, quam militum pretiosas metallorum venas inuestigantium pastor consecerat, quamuis labor irritus, militum cecidisset; ipse tamen laboribus diues suis reuersus & peregrinationis aerumnis, migravit à terris in caelum: vbi thesaurorum, quos nouo illo in orbe collegerat, benigna aestimatio & cumulata est merces.

Initio anni dum Ethiopica expeditio tam sedulo adornatur in Europa, in India Petro Mascarenia Prorege placuit, ut in Aethiopiam praerent qui regis explorarent animum, & aduetum Patriarchae comitumque nunciarent; ne, si qua rerum ac voluntatum commutatio facta esset, id quod postea euenit, eò Patriarcha contra suam & Sedis Apostolicae dignitatem, personam suam ferret, & ad ludibrium & contumeliam genti illi ab Catholico cœtu seiunctae praeberet. Decreta est igitur à Prorege legatio Iacobo Diazio, ad-

K k 3 iug

114

Brasilia.

115

Ioan. Azpilcueta Nauarrus moritur.

116

Res Indicae.

117
*Consalvus
 Rodericus
 mittitur in
 Æthiopiã
 ad statum
 verum cog-
 noscendum,
 reperitq;
 non bonum.*

118

imctique illi de Societate Consalvus Rodericus vir pius, & satis eruditus, sociusque alius non initiatus sacris Fulgentius Freires: qui multis magnisque periculis seu ferarum, siue Turcarum terrarumque perfuncti, denique xvi. Kalend. Iunij in magnam feracemque planitiem Æthiopiæ perueniunt, vbi sedem, quam subinde mutat, Claudius rex tum habebat. Biduo post ad colloquium admissis, Lusitani Regis littere Chaldaicè conuersæ in Lusitanorum corona publicè recitantur. Lusitanerant è reliquijs militum, qui anno sæculi huius quadragesimo primo Christophoro Gamma duce Abassinis auxilio missi aduersus Mahometanos, accepta clade, amissoque duce, sedes ibidem fixerant. Summa litterarum erat, quòd inherens Claudius qui parentisque vestigijs orthodoxæ fidei se & Catholicæ communionis cupidum ostendisset; id Christianis omnibus, sibi que præsertim gratissimum accidisse, eaque de causa missurum se propediem certum è suis domesticis virum; cumque eo spectatæ sanctitatis atque doctrinæ Patres, qui præclaris eius consilijs fidelis operæ ac studio præstidissent. Recitatis his litteris rex veluti oppressus, obducto vultu, sermone confuso, perplexa quadam & incerta respondit, vt apparet, vel improborum suavis, vel ingenij mobilitate mutatum: triduoque post desertis ibidem Patribus atiam salutaturus octo dierum itinere abscessit. Diuersati sunt interim Patres apud Consaluum Herteram Lusitanum, qui regis in aula versabatur: & dum regis reditum expectant, rex ipse ad Lusitaniam Regem litteras vltro dedit, quibus significabat nulla se ratione posse aut Societatis Patres in suum regnum admittere, aut Romani Pontificis auctoritati parere, Procereque suos multò malle Saracenis hostibus se subijcere, quam vt à maiorum institutis ritibusque discederent. Hec qui regis litteras exarauerat Lusitanus, vnus è regis intimis, cum Consaluo narraffet, Consalvus autem omnes sibi ad regem aditus, prædicandamque veritatem videret obstructos; de Lusitanorum sententia, qui norant hominum ingenia moreque, constituit ea persequi stylo, quæ disputatione non poterat; & Chaldaicè libellum vtrunque conficere, vbi & veram Catholicamque doctrinam assereret. & Abassinæ gentis errores ac falsa dogmata confutaret: tum vt in ijs, quæ illa præuè sentiebat, proque certis & exploratis habebat, scriptulum dubitationis iniiceret, tum vt regis animum pertentaret penitusque perspiceret. Id quo faceret accuratius, à peritissimis Monachis de eorum opinionibus singulatim, deque tota illius Ecclésiæ disciplina doceri voluit. Deinde multorum dierum itinere profectus ad regem, per internuncios & litteras, vt Abassinæ genti mos est, duo postulauit: primum, vt Monachos sibi aliquot assignaret, qui, quæ ad tuenda Catholica dogmata collegisset, Chaldaicè redderent; deinde, vt, quoniam Alexandrini contra Chalcedonense Concilium (quòd ibi Dioscorus, quem ipsi virum sanctum numerant, condemnatur) librum conscripserant, eius libri copiam sibi fieri pateretur. Stomachus est hic rex, quòd eius libri notitia ad aures Consalvi peruenisset, datisque ad interpretandas eius elucubra-

119
*Consalvus
 Rodericus
 conatur es-
 sam scripsi
 libellis eru-
 dire Abassi-
 nos.*

tiones Monachis, quos petebat, ipsum codicem denegauit. Consalvus summam quamdam Catholicæ veritatis, refutandis interim Abassinorum erroribus tota fasis Æthiopia, dictauit, librumque ad regem detulit. Quem cum rex inspexisset, reperissetque in eo confutatos suæ gentis errores, indignabundus ait, falsò Æthiopijs errores illos adscribi: nec ab se datos interpretes, vt illa conscriberet, sed vt suæ fidei dogmata articulosque colligeret. Verà cum reuinceretur à Consaluo Monachorum locupletissimo testimonio, qui fatebatur & admittebat errores; versus ad alia rex negauit ea in eo libello à priuato sacerdote fuisse tractanda, sed id Episcoporum fuisse munus atque Pontificum: ipsum autem ab Lusitanicæ Rege missum, vt Lusitanis Sacramentorum administratione cõsuleret, non vt ijs se rebus amisceret. Ad hæc respondit Consalvus, nec alienum à sacerdote fuisse priuato scribere quæ scripsisset, cum ea, quæ in eum librum contulisset, illa ipsa essent, quæ Catholicis Pastores & Romanus Pontifex loquerentur: eademque ex Euangelijs essent omnia, & sanctis excerpta Concilijs: nec à Lusitanicæ Rege se missum tantum, vt popularibus operam daret, sed vt cunctis Abassinis, si quare posset, totis viribus deseruaret: simulque ab eorum Rege sciscitaretur, placeret ne vnum omnium Christianorum caput & Pastorem agnoscerent Romanum Pontificem, sacerdotisque ab eo missos doctos religiosèque viræ suum in regnum admittere. Nò enim tanti Regis ferre prudentiã, vt rebus inexploratis viros tales, vbi recipiendi non essent, sumptibus magnis obruderet. Cum rex hæc abnueret: negaretque se alium Antistitem atque Pastorem præter Alexandrinum Patriarcham agnoscerent, aut in suo regno viros æque doctos ac pios desiderari; Consalvus ne tempus & operam perderet, relicto libro ad suum diuersorium se recepit. Eo digressò sedatione & attentiore animo rex librum illum enoluere & lectitare cepit: & vt in liberis vacuasque perturbatione mentes faciliè descendit veritas, sic affici tenerique ea lectione visus est, vt eum etiam legendum matri tradere germanoque fratri, cunctisque regi Proceribus non dubitaret, tantam demiratus in iuvene sapientiam atque doctrinã. His Abuna cognitis, dudum Alexandria missus in Æthiopiã (Abunam gens suum Patriarcham nominat) graui anathemate cauit, librum illum ne quis attingeret. Sed cum eius lectione rex mirificè teneretur, per internuncium legendi veniam petijt. Quam cum Patriarcha non daret, imò verò incussa religione, quòd impia scripta legeret, reprehenderet; ea re grauius rex commotus, absentem maledictis incessere, hæreticum appellare ac Saracenum: qui cum Alcoranum ipse nulla religione tractaret, libri tamen adeò sancti lectione (sic enim Consalvi librum appellabat) ceteris interdiceret, & religionem legentibus obieceret. Proinde prouocare hominem ad certam cum sacerdote aduena committendum: tum demum ipsum intellecturum, quanti essent Latini faciendi Christiani. Cui Patriarcha renunciari iussit, non se in Æthiopiã altercandi cum peregrinis, sed ordinandi Cleri gratia destinatum. Hinc partium orta contentio

120

121

*Perturbatur religio-
 nis status
 inter Abas-
 suos.*

regis

regis inter, eiusq; matris reginae familiā: cum hæc vna cum Proceribus Patriarche, ille sacerdoti Latino faueret. Sed ea lis magnū peperit Conſaluo nomē, diſſipato interim per Æthiopiā ſecūdiſſimo de eius libri doctrina ruoſe: quo exciti complures vndique cunctis ex ordinibus, vt eum de facie noſcerent, conſuebant, mirabanturq; tantam in iuuentute doctrinā. Augebat doctrinę miraculum, famamq; confirmabat, Monachorum, qui librum illum viderant, & Chaldaicę conuerterant, auctoritas: qui ſummis eum laudibus extollebant, negabantq; ſe tale aliquid vquam vidiffē: nec dubitabant profiteri palām Æthiopas in errore verari, ſeſeque in Indiam cum Conſaluo, niſi ſuas rex opiniones deponeret, vt inde Romam diſcederent, conſeſſuros. Rex quanquam vna ex parte videbatur ſtudere Conſaluo: ex altera tamen, vt eius libri cauſa tantos clamores excitatos animaduerrit, ne partium diſſidium aleret, ſupprimendum eum nec auctori reddendum exiſtimauit: quin etiam petita ē varijs cenobiorum bibliothecis magna voluminum copia, quarere diligenter inſtituit, quemadmodum reſtaret. Cumque nihil extricaret, ad extremum eō confugit, vt eamdem eſſe diceret religionis colendę rationem Æthiopiibus ac Latinis. Inceſſit etiam cupiditas ſpectandi Romanos in re diuina faciendā ritus: & inſtructo paratoq; ſub tabernaculis ab Luſitanis altari (mutabat enim de more ſtatua) Conſaluo operatus eſt ſactis, rege ipſo inſpectante, viriſq; pūncipibus, qui eam ſacrorum rituum maiſtatem valde probarunt. Ac dum regis deliberationem expectat, dabat operam Luſitanorum animis expiandis, qui longo interuallo ad ſacerdotum, quod nullus ad eſſet Catholicus, genua non acciderant. Fructus ē labore manauit vberriſſimus. In ijs rei alienę plurima reſtitutio, quod tantum commendationis in vulgus habuit, vt negarent ſacerdotem vllum Conſalui ſimilem iuenerit: cuius nutibus atque conſiliis, vel ea, quę fraus vetus ademerat, quęque in obliuionem longa dies adduxerat, ſuis queque dominis redderentur. Ad eam famam excitati permulti veniebāt ad Conſaluum vt ſua recuperarent. Nec committendum putabant, vt talis vir, publicęque rei tam vtilis ac ſalutaris inde diſcederet. Iam dies reuerſionis obrepererat, cum Conſaluo legatūſq; Iacobus veniam abeundi petierunt ab rege, ſimul obſecrantes, miſſis vt ambagibus promerret, quid ſuper aduentu Patriarchę comitumque referri placeret Goam. Ille, quod ad Patrum pertineret aduētum, excepturum eos ſe recepit, & vbi eos coram auდიſſet, tum ſe quid factū opus eſſet, deliberauerunt. Simul autē decem vncias abeunt Conſaluo in viaticum dari iuſſit, quas ille regis voluntate accepta, remiſit. Et confirmatis in officio Luſitanis, compoſitis iris, collocatis in matrimonio concubinis, luſtratisq; baptiſmate pueris, Goam denique remeauit. In reditu præſenti Dei Matris ope periculoliſſimam vim tempeſtatis effugit. Ad oram Zellanam repentino turbine ita in latus impulſa biremis eſt, vt altera pars intra æquor depreſſa & obruta, totum nauigium traheret in profundum, cum inuocato Beatiſſimę Virginis auxilio, ſubitō demerſum latus extitit: & redijt

ſuam in ſedem carina, & exhaustis fluctibus biremis ſuam deinceps curſum incolumis tenuit. Cuius beneficii memoriam vortua Goę tabula reſert, in eiufdem Dei Matris templo ſuſpenſa. Is cum eſſet tam incertus & anceps Abaſſinarum rerum ſtatus, longē aberat ab opinione Patrum, qui ei nationi curas ſuas viſasque deuouerant. Ad ardua illi quidem omnia, omnemque caſum caritatem tolerantiamque firmanant, tamē expediorem aditum ſibi pollicebantur, regemque commodiorem. E duodecim, qui (vti ſuprà natraui) Oliſſipone in Indiam ſoluerunt Kalend. Aprilis, præter Marcum Nunnium, & Iosephum Ribetium, qui Latinitatis ſeholas habituri Goę tendebant, omnes erant in Æthiopiā deſtinati. Melchior Carnerius deſignatus Episcopus: Antonius Quadrius propter inſignem & doctrinę & prudentiã indolem cum pietate ſingulari coniunctam, cæteris Socijs præſuturus. Emmanuel Fernandus, vir omnium teſtimonio probatiſſimus, & rituum Eccleſiæ peritus cum primis, hæc præcipuē diſciplina Æthiopię Eccleſiæ vſui futurus. Michaël Barulus in Collegio Peruſino alibi que ad docendum exercitus, vt ſeholis inſtituendis præſeſſet. Tum Ioannes Bocchius Belga, Hieronymus Concha, Andreas Cōſaluius, Paſchalis, omnes ſacerdotio præditi, & ad ſacerdotum varia munia peridonei: nominatimque Paſchalis contuberniis orborum formandis deſtinabatur, cum in hoc genere diu Oliſſipone plenam caritate prudentiam, piãque probaſſet induſtriam. Præter hōs erant duo non ſacerdotes Alfonſus Lopiſus Compluto miſſus, doctus iuuenis ſpei que magnę, & Antonius Acoſta Nouitius. Hunc, cum arte muſica excelleret, ea que reinter domeſticos Cardinali Henrico famularetur, ille ipſe Æthiopię expeditionis apparatus impulit, eius vt in partem venire percuperet. Itaque cum ſimul (quod caput eſt) moribus commendaretur optimis, in Societatem receptus, ad ſacrum præcipuē cantum ordinandum regendumque in Æthiopia, ducebatur. Omnes hi terni quattuor in naues impoſiti, Mozambicum incolumes appulerunt. A Mozambico, dum vaſtum præcidunt Oceanum, abducta à cæterarum conſpectu oneraria vna (Conceptionem vocabant) qua ducenta quadraginta capita vehabantur, & in ijs de Societate tres Andreas Conſaluius, Paſchalis Caralaunus, & Alfonſus Lopiſus, xi. Kalend. Septembris per tenebras noctis in ſyrtes impacta hæſit quingentis circiter à Goa leucis, vti tum ſcriptum eſt: trecentas poſterri numerarunt. ſit gemitus & comploratio: & nox inſomnis in conſuſa querimonia ſeruque traducitur. Vbi primū diluxit, ac idē circumſpectantibus atid quiddam non procul apparet. Aceruus arenę potiūs, quam inſula erat, trecentos ambitu paſſus haud plus colligens: nudum ſolum, & ab omni humano cultu deſertum. Fontem aquę non importunum habebat. Huc tranſuecti omnes lembo & ſcapa: & quidquid ex comœatu potuit comportatum. Nauarchus re conſultata cum ſuis, neceſſario comœatu & cophinis regijs in lembum impoſitis, propē futum, ad concertationes vitandas, eximijs cum vitis triginta, plerisque mari aſſueris Goam contēdit,

112.
Conſaluo
epiſcopus
Luſitanis
inter Abaſſi-
nos ver-
ſabitur.

123
Nauigant
ex Luſita-
nia in In-
diam Mel-
chior Car-
nerius, An-
tonius
Quadrius,
Emmanuel
Fernandus,
& alij no-
num, &c.

124
Andreas
Conſaluius,
Paſchalis,
& Alfonſus
Lopiſus ſicō
nauſragio
ſame per-
eunt, ne
deſerant
turbam
nauſragorū.

dit, ijs, quos deserēbat, si saluus appelleret, auxilium curaturus. Eo digresso relicta turba, quò summa calamitas aliquo regeretur ordine, principem sibi constituit Aluarum Taidium Comitis Castaneria nepotem duodeviginti annorum adolescentem, addito à consilijs viro aui maturo, casibusque grauisimis terra marique in Europa & India erudito. Qui aliquamdiu nauarchi reditu expectato, ne, quod futurum metuebant, incerta spe atque expectatione suspensū inedia contabescerent, è naufragij reliquijs concinnata rāte, cui Misericordia Dei, nomen fecere (quòd planè nisi singulari Dei misericordia tam fragili incompositoque machinamento per tantam Oceani vastitatem salui esse non possent) cum alijs quadraginta tribus Dei se misericordiae crediderunt, haud sanè irrita fiducia. Per innumerabilia discrimina, ac potiùs continuam mortem, admirabilia vbiq̃ succurrentis Dei documenta experti, Cocinum incolumes tenuerunt, vulgo eos tanquam bis natos homines spectatum concurrente. Restabant in deserto illo pusilloque arena tumulo centum ferme ac septuaginta, cumque ijs tres illi de Societate quos dixi: qui suam in ratem ab antecedentibus inuitati præcipuam conditionem in communi discrimine recusauerunt, ne tor animas afflictas petulantēque suis quoque destitutas officijs (quo erant caritatis ardore) desererent. Verfabatur videlicet eorum ante oculos diuinum illud Euangelistæ Ioannis præceptum: *Si Deus animam suam pro nobis posuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere.* Patuerunt præcepto, posuerunt animam suam pro multis fratribus: nec eorum passū sunt animos diuini verbi pabulo fraudari, quorum iam deerant sua alimenta corporibus. Præerat tū Indiæ Franciscus Bartettus, qui Petro Mascarenia Proregi magno bonorum dolore vita functo ex regio chirographo successerat. Is eorum periculo cognito, cum duabus celocibus eundem nauarchum ad naufragos conquirendos ac deportandos abire concessit iussit: tamen, cum & ingenti, vt diximus, interuallo distaret, & in insula quo minor, eo etiam ad inuestigandum esset oblectior, diuturna cunctatio spem opis & commearus ademit. At tanto Patres impensius spe vitæ futuræ, patriæque, caelestis erigere exorsī, quos spes defecerat vitæ præsentis, hortari ad tolerandos inedia cruciatus, admonere suæ quemque salutis, excipere pro viribus confessiones, diem sanctè fallere, supplicationes instituere, & calitum nominatim patrocinia poscere: nullum non genus adhibere solatij. Sed cum fames acueretur in horas, & languida membra depalceret, existimari potest, qua misericordia Patrum viscera tangerentur: qui non minùs alienis, quàm suis commonebantur angonibus. Quæ tum illis mens, qui sensus, cum ex ijs quosdam cernerent defatigati querendo num quid vsquam reperirent escarum; alios aciem in speculis perdere, num rediret cum commeari nauarchus, aut afferretur aliquid alicunde subsidij; nonnullos Deo ac caelestibus vota facere, vt extremum illud tempus ac discrimen euaderent; nonnullos execrari diem & horam, qua caput suum pelago commisissent, lucri commoda detestari tanto vitæ quaesita dispen-

125

dio: At contra Patres, Si Deus, aiebant, sollicitus est nostri, nec humana negligit (quod diffiteri sine scelere nemo audet) si nullo negotio potest his cibaria parare corporibus, qui volucres caeli pascit, nec tamen extremæ fortunæ succurrūt; documēto esse potest nostris id animis non condicere. Quod in nobis est iam præstitimus, functi sumus officio, non defuit quærendi labor, non precandi studium, non expectandi patientia. Quid igitur reliquum est, aut quid à nobis aliud exigat Deus, nisi vt in eius sinum conijciamus has animas, quarum vnus ipse laborem doloremque confiderat: Nouit ipse quid animarum salutem cōducatur, & apud eum est iam inde ab æternitate decretum, quotandem nobis ad eum sit itinere reuertendum. Si denegandis vitæ subsidijs morti nos destinar, cur reculemus morte? Semel est omnibus occumbendum, ferius, ocuis: non magni interest vtrum hic alibiue; hoc, vel illo letigere quis occumbat, si sit iter ad vitam. Vndique tantumdem spatij ad caelum est. Turius fames, enecat, quàm tempestas. Muneris diuini fuit ex teterrimo naufragio in hanc insulam euasisse, quo tranquillius paratiusque diem vltimum claudamus. Si moriendum est, integris sensibus præstatemori, non morbo obstupetactis; pacatis animis, non turbulentis; in solo constanti, non inter fluctus & vndas. Tutior hæc mortis ratio quamuis longior; palmæ & coronæ maioris, quâuis fortasse molestior. Dat pœnitendi locum, non subito ad Iudicem rapit: dat componendi animi spatium, non occupat ex insidijs; dat conciliandi placandique sibi Dei facultatem, non importunè trahit ad tribunal. Similia his monebant optimi Dei famuli, famem corporum, vt licebat, pabulo mentium lenientes. Præstō fuit ad producendam diu vitam magna vis maritimarum auium, quæ facillè vel manu capiebantur: aliquid etiam piscium fallebant. Sed cum iam mensis nonus fluxisset, planè mors erat in limine, & res iam in extremum adducta discrimen. Iam color miseris, vita se ipsam absumēte, defluerat; iam introitus se condiderant oculi, obtutusque recesserat: iam arida fluebant buccæ miserabili oscitatione hiantes: genua succidebant: artus languore lababant: & cum hære vestigio membra non possent, abijciebantur & sternebantur in terram. Quid non tentatum credimus ad vitam in expectati subsidij diem prorogandam? Vnde nõ quantum necessitati leuamen? In summa, vt est pertinax vitæ amor, cum frustra adhuc quædam fractæ nauis restarent, quæ æstus & fluctus ad insulam compulerant, ratem aliam molitūtur haud quidem spe Indiam attingendi, sed vt circa specularentur, si quid vsquam appareret effugij. In hanc vnus & triginta viri concenderunt, duobus aquæ cadis, & aliquanto aridi piscis imposito. Ad eò mors vrgebat vndique. Cum his pari omnium voluntate etiam Patres abire. Nam & qui abibant, eos optabant ad solatium comites; & qui manebant, sperabant, si quid inueniretur opis, sua illos caritate facturos, vt & ipsi participes fierent. Alterum iam mensē per auiā Oceani turba infelix errabant: & rebus omnibus ac viribus quoque exhaustis quatuor comitum cadauera, quos imbecillitas & inedia consum-

117

pletat

perat, marinis monstris escam abiecerant, cum plures numero conspiciantur insulas. Quo aspectu paululum recreati, cursum ad vnam dirigunt, in qua palmae pulcherrimae cernebantur. Sed tanta fuit imbecillitas hominum, adeo inhabile nauigium, vt saepius conati, appellere nunquam potuerint. Consilium ergo capiunt ad insulam humilem, ac prope demersam fluctibus, eamque omnino sterilem leuandi nauigii gratia partem vectorum exponere. Quod cum fecissent, ac Patres quoque exposuissent, ad fertilem leuiore nauigio reuerti, conati que tandem appellunt. Hic vero latissima rerum facies offertur, palmarum maxima vis matura cum fruge, vitium graminum vbique prompta copia. Caeterum, vt sepe fit, ab longa fame & lassitudine saturatos atidiis, continuo vniuersos grauissimum prostrauit languor tam diu; tenuit, vt cum ad comites expositos in maligna insula redierunt, praeter duos, qui etiamnum spiritum egregie trahebant, cum caeteros, tum illos de Societate fame consumptos inuenerint. Hac gloria patientiae & caritatis illustres, tres illi fideles Christi imitatores exierunt e vita. Eterant singuli probatae excellentisque virtutis. Consaluius, & Lopius ex omnibus Castellanae provinciae, qui Aethiopicas ambierunt arumnas, felici sorte lecti. Paschalis natione Cathalaunus Olisippone degebat in docendis regendisque pueris orbis, vt supra dixi, diu cognita exercitiae prudentiae; eoque nomine in eam expeditionem adscitus, vt eius generis contubernijs in Aethiopia instituendis praesesset. Felices animae, quae tam decoris caritatis insignibus, tam illustri purpura prodierunt obuiam Domino suo, penetrarunt ad beatos, ingressae sunt caeleste conuiuium, & iam recumbunt in caena illa magna, quam Dei Filius arumnoso illi ieiunio preparauit. Fortunata fames, quam mensa talis excepit, quam epularum incunditas Dei Filio ministro & aeternitas satiat. Breuis fames illa fuit, saturitas sempiterna. Porro hic Patrum exitus non ante autumnum anni insequens est cognitus, cum aliquot ex eorum comitibus aliquantum recreati in insulis illis reperito cursu tandem Cocinum vix in hominum figura delati sunt; vbi & prodigij instar spectaculo erant. Caeteram naufragorum turbam in prima illa perexigua desertam insula scilicet fames absumpsit. Reliquae naves cursum feliciter tenuerunt, in easque distributi Patres caeteri numero nouem sospites peruenere. Goam: tantisque excepti sunt plauibus ac laetitiis, vt ad eorum Goenses aduentum diem festum egerint, ac magna vis hominum sese obuiam ad litus effuderit, vt nouos inde Religiosos in suum Collegium tanto intervallo reducerent. Ibi vero maioribus multo gaudijs fratrum dulcissimorum, ac sanctiore gratulatione suscepti. Deinde prolata per otium Constitutiones, quas B. Pater ediderat, quae vterant diu ab omnibus expetite, ita communem cum laetere laetitiam. Haec vero tantam legendi cupiditatem omnium animis iniecerunt, vt ad horae spatium recitandae diebus singulis in conuentu explanandaeque fuerint. Sumpsit has partes vnus e praecipuis qui recens aduenerat, Antonius Quadrius. subitumque fructus tantae auaritati studioque re-

spondit, reuocandis sensim ad actionem, quae in ijs Constitutionibus prescribuntur, & ad eorum normam vita & moribus effingendis. Cumque caetera inter statuta atque praescripta, bina sit votorum in annos singulos renouatio, cuncti se ad eam Rectoris admonitu compararunt; & Nouembris inter initia ingenti vi lacrymarum, atque inusitato quodam ardore spiritus & animorum, tum in India primum ritu communi instaurari sunt cepta: tamen diuinum hoc inuentum, caelestemque cerimoniam, vtracque telum contra versutias Satanae subtilisque fallacias Xauerius ipse iam antea suadere priuatum, & commendare non destitit; vt Ignatii discipulus posset agnosci, intelligique quam mirifice in tractatione diuinarum rerum, & praecipione virtutis vtriusque sensus spiritusque congruerent. Renouatis votorum instauratione animis vegeti recentisque tum veteres Socii, tum nuper aduecti, toto impetu dederunt se in Christianae rei procurationem. Ante omnia instituta sunt studia litterarum, cum post Nicolai Lancillotti recessum in Collegio Goano externis ferme e Magistris nostri dicerent, nec iam nisi elementa prima ipsi docerent. Duae distinctae latinitatis classes, quibus tertia mox accessit. His addita schola insuper duae, Dialecticae, & conscientiae. Huic interpretandae Patriarchae socius Melchior Carnerius, illi tradendae Antonius Quadrius operam dabat. Celebrabant gymnasium auditores facile quadringenti quinquaginta: quanquam, vt est rudium numerus multo maximus, infima quaeque classis refertissima erat. Concionum vero tum ardore, tum crebritate, non plebi modo populoque Christiano, sed ipsis etiam Ethnicis subsidio erant: abluerantque salutis aqua promiscue post accuratam catechesim Braehmanas Canarinosque numero centum. cumque animaduertent sacerdotum festinatione praepropera, qui salutaribus imbuebantur aquis, suas ad impuritates, magno Christianae legis probro multos reuolui; huic vt incommodo obuiam irent, laxandam puero-rum contubernium & augendum curarunt, designata parte, vbi qui sacris essent expiandi laticibus probe Christum ante perdiscerent, & pararentur ad fontem. Quod opus miras utilitates Indiae peperit. Nam Goanam insulam, & magnam Indiae partem ea schola imbuit disciplina salutis. Recepti sunt in id domicilium Iogues celeberrimi duo, qui linguas dicebantur nosse duodeviginti. Ita hoc tempore Goanum Collegium, & nosocomio Indorum praecipue causa etiam Ethnicorum instituto, & catechumenorum domui, quae etiam prope nosocomium erudiendis feminis inchoata pie matronae commissa est, & Seminatio puero-rum e variis Indiae gentibus praerant. In hoc Seminario Proregis iussu per id tempus aiebantur nobilissimi tres, Ioannes rex Ceilani ferme octennis, & Dynasta Trichinamalenfis ex Ioannis Ceilani ditione Alfonso, & quidam Arimuzia missus Antonius. Tantaque inerat in annis teneris Christi fides, tantus ardor in educatamolliter pueritia, vt nec multa, nec magna incommoda contubernij, nec contubernium societatem longe imparis conditionis horrerent, Omnium vero ea erat constantia, vt non Magi-

129
Prima votorum in India instauratio.

130
Litterarum studia excitantur Go.

131
Inchoatur domus catechumenorum.

128
Constitutiones Societatis in India perlatae Antonius Quadrius explicat.

storum modò sub oculis atque custodia; sed mediis etiam in periculis, & custode remoto, pristinum retinerent pietatis ardorem. Inuenti sunt ex his pueris, qui cum Turcarum in potestatem venissent, captiuos Christianos ad constantiam hortarentur, & tam essent ipsi in Christi fide constantes, vt nullis ab ea precibus blanditijsue diuelli, nullis minis verberibusque possent. Cerni licuit in nauigio, quod piratas in Turcas incidit: vbi triginta cum veherentur pueri viri-que promiscue; nemo ex ijs præter vnum & alterum inter cruciatus terroresque defecit.

In cæteris Indiæ locis, alij aliò suos labores haud imitos diuidebant: nec patientiæ leges aberat, vt sæpè alias, haud exiguum operæ laborisque pretium. Desudabat more suo Comorinensi in ora Henricus Henricius, cuius de virtute laboribusque sæpè memorauimus. Sacras aedes superioribus annis Turcarum vastatas incendiis, piorum sumptibus & liberalitate restituit. Nec defuere benefici, qui templis huius benignitate collata, è morbis, quibus tentabantur, emergerent. Eodem studio Punicali in oppido xenodochium, quod Turcarum item furor incenderat, reficiendum curauit, vbi egentissimum quemque susciperet, & conuictis precariò subsidijs multorum sustentaret inopiam. Et quoniam per valetudinem non licebat regionem illam omnem, vt consueuerat, oberrare, & sparsum vbiq; gregem sua solari & confirmare præsentia; utebatur bono litterarum, & modò ad hos, modò ad illos de suis rebus ad se referentes per litteras respondebat. Satisfaciebat omnibus cumulatè, & dubitationù scrupulos eximebat. Ita seu absens, seu præsens nunquam parcebat operæ: vt mirarentur omnes hominem valetudinarium tot implicatù curis, Sociorum destitutum auxilijs tam multa posse, tam-que diu agram animam retinere.

112
Henricus
Henricij in
ora Piscaria
labores.

113
Melchioris
Nannij in
Iaponiam
nauigatio.

Ex eisdem Malacæ laboribus dum Iaponicæ navigationis opportunitatem expectat, penè amissus est Melchior Nannius, adeo periculosè ægrotauit. Is sibi restitutus, cum ne tum quidem nauigij sese facultas offerret, commodata à Malacæ Præfecto Antonio Noronia inenni quadam & imparata naui, hanc partim viatici beneficio, partim subsidio Ferdinandi Mendij, quem Societati dedisse nomen supra demonstrauimus, adornat & instruit, relictoq; doctrinæ causa Malacæ Ludouico Froë, nam & hic ibidem collaborabat, ipse cū Ferdinando, ac reliquis socijs Aprili ineunte conscendit. Verùm cum multis obeundis tempestatis prædonumque periculis frustra nititur in Iaponiam; par nauigiorum nactus, quæ Sinas transmittent, his se associat, & in Sancianum insulam venit, vbi diem Xauerius obierat, indagatoque sepulcri loco, & ab herbis vepribusque purgato (altè enim iam exereuerant) piè ibidem diuinam rem fecit. Inde Lampacaum in insulam uectus, duodeuiginti à Cantonia leucis, stationem hoc anno Lusitanorum, apud hos ferme quadringentos suam operam collocauit. Iam enim Sinæ post Xauerij mortem suam in regnum Lusitanis vltro aditum permisierant, quò propius antea citra summum vitæ capitulque discrimen accedere nemini omnino fas fuit. Ad quod

114
Melchior
Cantoniam
urbem Si-
narum adit:
quò caput
post obitum
B. Xauerij
accessus pa-
teret.

animaduersione dignum visum, & Xauerij precibus assignatù, qui quod tantopere exoptarat in terra, id cumulatius impetrarit in celo. Inde Melchior in urbem Cantoniam bis excurrit, vt per occasionè redimendi captiuos quosdam Lusitanos, Euangelij lumen aliquod in eas gentes inferret: affereratque se cum redemptionis pretium, magnam vim succini, quod Sinarum apud regem in pretio esse cognouerat, & aureos, quos in eam rem mutuos sumpserat, mille quingentos. Cantoniam igitur primùm ingressus ostendit in fano magnifico sacerdotem Sinarum, quem cum per interpretem à familiari colloquio sensum ad certamen disputationis alliceret, pugnam sacerdos abnuitt: quòd diceret munus suum esse Deo supplicare pro mortuis, nò disputationibus altercari. Iterum in eandem reuersus urbem, cum in sacerdotem alium magnæ exiltimationis ac nominis incidisset, cum eo certaminis causa coram Sinis ferme trecentis congregari cepit. Ea verò disputatione, quoniam multa Melchior affererat in medium noua & inaudita Sinis, de rerum omnium procreatione, cum earum, quæ sub sensum & tactum cadunt, tum earum, quæ nullis humanis subiiciuntur aspectibus; magna videlicet admiratione voluptateque eorum aures animosque suspenderat. Sed cum in altercando acrius premeret aduersarium, & in arctum angustumque concluderet, ille iacie accensus, quòd se irretitum videbat, nec qua effugeret, reperiebat, ingesto conuicio, de pugna se repente proripuit. Eam fugam miri Sinarum consecuti sunt ritus, multoque ab ijs Melchior in posterum auditus auidiùs: tametsi promulgandæ nouæ legis potestate nondum facta, non tulit fructum. Quocirca cum effluxisset iam illi biennium, irritò Iaponicæ nauigationis consilio, deliberauit in Indiam remeare, Pauli se consolans exemplo, qui toto item biennio detentus est Romæ, Melitæque hiemauerat. Sed maiori ei solatio fuisset, si, quod susceperat iter, Præpositorum magis nutu, quam suæ pietatis impulsu, Sociorumue Proregisque consilio, quod eum securum supra demonstrauius, suscepisset. Aiebat enim errare se cum suis Præpositis quodammodo malle, quam suæ ductu prudentiæ pietatisque rectè tenere. Et sanè laudata non est in Europa eius profectio tali rerum articulo, cum tam desertam Indiam reliquisset. Sed dum in ea deliberatione versatur, vt missò Iaponicæ profectiois consilio in Indiã remearet, aduehitur ex Iaponia repente nauis Eduardi Gamæ viri de Societate meritisissimi, qui præclarã quadam de rei Christianæ apud Iapones incrementis ac progressionem nunciabat. Eo nuncio Melchior erectus, inuitatusque præterea Firandensis regis epistola, qua plus constantiæ promittebat, significabatque se ab amplexanda Christi lege, quam consanguinei complures, regni que Procures amplexati iam essent, non abhorerent; pristino repetito consilio, statuit omnino ceptū nauigationis cursum in Iaponiam vsque persequi. Quã propagandæ religionis occasione apud Iapones ne dimitteret atque negligeret, missa sunt ei ab homine Lusitano Ludouico Almeida, qui subinde Societati se addixit, in sumptus itineris auroreorum millia duo. Tametsi Melchior aliquot nau-

naugia iam nactus, quæ transmissiois Iaponicæ
tempestatem aucupabantur, subsidio viaticosq;
non eguit.

136
Rex Iaponi-
ca. Interim in Iaponia orientis Ecclesie status hic
erat. Vna in vrbe Amangucio, quæ sedes erat Cos-
sini Turriani eò à Xaeruo delinãti, duo Chri-
stianorum millia censebantur, quos petroscenti
legis acceptæ mysteria stris ingens accenderat.
Ea verò non iam de scripto aut de codice, vt an-
tea, sed à Ioanne Fernandio Cosini comite lin-
gua iam docto memoriter, ac proinde longè ac-
citiùs explicabantur: ab eodemque ad populum
sine hæsitatione verba fiebant. Eamdem naua-
bant operam Eduardus à Silua Funai in regno
Bungenli, & vtrobique Iapones nonnulli: qui
quanquam suis iam noti, non ita multum dicen-
di auctoritate valebant; eorum tamen operã libri
duo Iaponicis descripti notis, alter de Christi vsq;
ta, alter de rerum omnium fonte principioq; di-
uulgati sunt. Nò mediocriter Christiana lex vtrò-
bique prouecta. Ex oppido prope Amangucium
Dynastate centis cum popularibus suo subiectis
impero Christianorum numerum auxit, aliiq;ue
complures; insignis verò inter ceteros in Bungo
Bonzius. Is cognita Pauli vita persequens Ec-
clesiam, deinde protegentis ac propagantis, eod-
em nomine appellari se voluit, eiusdemque æ-
mulatus est studium in adiungendis ad Christũ
Ethnicis, & eius Ecclesie propaganda. Durus &
asper in corpus suum, & superis contemplandis
addictus. Verum in numero multò maius Iaponi-
cæ Ecclesie subsidium iussit mira Dei elementia,
quæ blandissimè nouit mentes hominum à curis
negotijque terrenis ad cælestia vertere. Venerat
Funaium in Lusitana Eduardi Gamæ nauis Ludo-
uicus Almeida sollicitans & ipse pericula, quæ
nostro ab orbe natura se iunxerat, perque inau-
ditorum antiquitati ventorum arbitria, sua (vti
multi) sequens tanto errore compendia. Flos erat
iuuentutis, blandiebanturque successu ad id loci
secundo negotia; cum Deo multò magis sequen-
te animas hominum in vltimis rerum, quam au-
rum ipsi sequantur, statuit B. Ignatij meditationi-
bus tantisper vacare, exploraturus num bene tot
discrimina ponerentur, & quò demum discursus
tam præceps ferret. In eo sancto otio ad lumen
diuinum rerum veros colores dispiciens, Iapo-
niam sibi patriam delegit, ac totũ se remq; suam
Christo, eiusque religioni propagandæ dicauit.
Chirurgus erat non malus. Hac ope Iaponum
succurrere corporibus consilium cepit, animas vt
eorum pretium ferat, quas lucrificat Redem-
ptoti. Mos erat præ ceteris in Iaponia barbarus,
vt de vulgo homines seu rei familiaris inopia,
seu educationis tædio, quos genuerant ipsimet e-
necarent, parentes iidem ac parricidæ. Admoni-
tus à Balthasare Gago huius immanitatis Almei-
da certam pecuniam in opus destinat, quo vita
innocentibus & corporis ematur & animæ. Le-
gebantur nutrices Christianæ, quæ quasi cum lac-
te Christum renatis sacro lacte parulis insil-
larent. Præstò erat & supplementum ex lacte vac-
cino. Quid enim caritas Christi non excogitat?
Nec periculum erat, ne ex illo pabulo indolem
minus generosam traheret alumnorum infantia;
cum, si rectè æstimeretur, non magis belluarum

quàm caritatis alectetur vberibus. Id adeò Bun-
genli regi probatum est opus, vt, cum Gagus ad
hoc eum hortaretur, summa voluntate, non edi-
cto solum cauerit, ne quis suis infantibus eripe-
ret animam, sed etiam nutricum suppeditaturum
copiam sese vtrò receperit. Regeitem suppedita-
tante sumptus valetudinariũ Funai extractũ est,
vbi idem Almeida suam cuiq; morbo curatione
sedulus admovebat. Opus acceptissimum cæle-
sti miserorum Patri. Itaque non scientia meden-
di, qua nunquam tantum posset, sed planè diui-
no dono valetudines desperatas Almeida per sa-
pè restituit. Idem hoc anno perfectæ studio vitæ
Societati se dedit, pecuniæq; suæ fructibus ope-
rationum Christi in Iaponia multos annos diffi-
cultates sustinuit. Quæ præterea gesserit ipse fe-
liciter, passusque sit fortiter in multis fundandis
Ecclesiis, sequentium annorum profecturũ hi-
storia, vt facile æstimari non possit quantam illi
Iaponia, quamque multis nominibus debeat. In
eadem vrbe Funai Christianorum sese nume-
rus, ardor, & vitæ probitas intendebat, Ethnicis
admiratione suspensis. Exhibant ad ædem sacram
tam sitientes diuini verbi, verendique Missæ my-
sterij, duas vt ante lucem horas ad præcipienda
loca nonnulli & occupanda surgerent, aut in æde
ipsa requiescerent, totamque noctem exigerent.
Cum sepultura quispiam è Christianorum nu-
mero mandabatur, conueniebant ad parentan-
dum ceteri persequentes: quod cum pro maie-
state Christianæ legis apparatu fieret pio atque
decoro, vis ad spectandum Ethnicorum plurima
confluebat, & vehementer admirabatur, cum,
quæ in suos illi mortuos officia conferunt, nullo
essent modo cum ijs comparanda. Cernebatur
Christianorum maximè candor in aede udis cõ-
siliij causa Patribus è longinquo. Nam & in Bun-
genli & Amanguciano regno non ipsis modò in
vrbibus regijs, sed in oppidis aliquot circũiectis
cæpta erat diuina sementis. In insula quoque Fi-
rando præclarè successit labor ad finem æstatis
Balthasari Gago, Ioannique Fernandio, & Pau-
lo Iaponio, de quo nuper meminimus. Accerfe-
bat Eduardus Gama Patrem, Lusitanorum vt
animos expiaret, qui nuper in eum portum vene-
rant. Profecturo rex ipse Bungenlis occurrit,
domum adijt, ducem itineris dedit, quocum in-
ter latronum pericula irret ac rediret incolumis: &
quidquid ad vsus vitæ necessarios & itineris com-
modum pertineret, suppeditari iussit. Non igitur
Lusitanis dumtaxat opportuna ibi animorum te-
media præbuerit, sed multas ex Ethnicis miserè
errantes ad Christi septa oculos compulerunt.
Augebat vbiq; opinionè diuinæ legis miraculorũ
fama, quæ diuinitus interdum modò per Patres,
modò per neophytos patrabantur, præsertim in
abigendis excutiendiq; demonijs: quorũ vnum
feminam ab ætatis anno septimo cum vexaret,
obsessamque teneret, neophytorum precibus, &
aqua sacra, innocatisque super eam augustissimis
Iesv Mariæque nominibus eiectum est. Quæ
fama longè lateque vagata plurimum vtique
valuisset ad conuincendos Ethnicos, & conuer-
tendos ad Christum; si nobilitas, quam multitu-
do sequitur, manus daret, principesque viri
se flecterent. Nam cum plebi Iaponicæ nihil
ferè

139
Estruuntur
valetudi-
narium
Bungi.

140
Christiano-
rum Iapo-
num seruos.

137
Ludovicus
Almeida
magno bono
Iaponica
Ecclesia iu-
dam Socie-
tatem imit.

137
Multis in-
fantibus vi-
ta animi
corporisq;
seruatur.

ferè ad vitam tuendam sit, præter subsidia, quæ Dynastæ impertunt, inde sit, vt penitus illis obnoxia, quò se cunque iij religione, aut alio animi studio verant, ipsa vel compulsa fame sequatur.

Sed ne sanctas Dei leges facilè Dynastæ complecterentur, peccata, quibus implicabantur obstabant. Ita nec ipsi, nec qui eorum parebant impetio, suis è tenebris emergebant.

HISTORIÆ SOCIETATIS IESV

LIBER DECIMVS SEXTVS.

1556

1
Statu Societatis
Roma.

2
Multa à
B. Ignatio
decreta.

Nniam superest sextus & quinquagesimus operis huius clausula, quem Societati B. Ignatij Parentis eius excessus memorabilem & honoratum fecit. Hoc ineunte anno, tamen æquum se ac propitiū nostris rebus præbebat Romæ Pontifex; tamen Ignatius, vt causam ei quidpiam innouandi præciperet, diebus Dominicis Sacrum ac vespertinas preces in Professorum templo cum cantu peragi iussit; hac re Paulum, qui chorū maximè videbatur in Societate requirere, ratus fore contentum. Metus de Cardinalatu Lainij magna ex parte remiserat; quanquam Pontifex eius & Olauij operâ in consultationibus quas ad ordinandas Datarie res instituerat, egregiè vtens, veritus ne metu purpuræ Lainius se fuga eriperet, se uero obedientia iussu exire Vibe vetuerat. Fecit potestatem in Collegio Romano tum Societatis Scholasticos, tum Germanicos alumnos ad quoscunque litterarios gradus promovendi. Primi quæ omnium in eo Gymnasio cum ritè triduo disputassent, scholasticæ Theologicæ habuissent, sacre Theologiæ Doctores à Doctore Olauio Henricus Blissemius, & Ioan. Tilia creati sunt. In Indiam postulantibus Patribus ex Europa Prouincialem Consaluum Silueriam Ignatius misit; Borgiæ quæ ad Indias quoque Commissarij ditionem extendit. Conuictorum procuracionem, quam Conimbricensi Collegio Ioannes Rex offerebat, iudicauit suscipi posse, dum sanctas haberent à Collegio ædes, atque æconomum externum, qui res domesticas procuraret. Cùm verò pertinere permultum existimaret, siue ad coniungendos inter sese domesticos, siue ad proximos adiuuandos, vt mente idem sentire Socios, ita & lingua sonare; legem de ediscenda nationis, apud quam deditur, lingua ab se ante latam renouauit, & quotidie in Romano Collegio eam ob causam voluit primatim explicari Italicæ linguæ præcepta. Exercitiorum quoque spiritualium vehemētē vsum commédans, quo latius eorum manaret utilitas, admonuit, vt, quæ ad primam hebdomadam pertinent, coniunctis etiam matrimonio viris ac feminis impertirent. In superiore atque inferiore Germania singulas instituit prouincias. Cùm enim ad Viennense Collegium, Pragæ alterum, tertium Ingolstadtij (de quibus infra narrabitur) accessissent; Prouinciæ ex his institutæ Petrum

Canisum licet è Christiana humilitate reluctan-
tem præfecit. In Belgio erant Louanij Tornaciq;
de Societate nonnulli, Colonia item aliquot,
spes quæ erat hinc vnus è Collegijs publicis, vt
euenit, impetrandi. & Petrus Ribadeneira apud
Philippum Regem, vt Societatem in eas prouin-
cias admitteret, exitum è sententia sperans, ad-
nitebatur. Quæ omnia cùm secunda incrementa
pollicerentur, fecere, vt noua prouincia Germa-
niæ inferioris nomine conderetur. Quanquam
Bernardo Oliuero, qui fuerat designatus Pro-
uincialis, antequam munus iniret, idem sub tem-
pus, quo B. Pater sublatus est, ex humanis excep-
to; habet hæc prouincia quidem, vt gaudere possit
se ab Ignatio institutâ, ceterum Prouinciali Pæ-
posito diu caruit. Collegia miro planè studio
vbique terrarum experebantur. Vna in Italia, vt
omittam minùs nobiles ciuitates ac populos,
Brixienfes, Aretini, Asculani, Anconitani, Mace-
ratenfes, Callienfes, Spoletini, Narnienfes ten-
debant supplices manus, & prolixè omnia polli-
cebantur; quibus tamen satisfactum non est, par-
tim ob Sociorum paucitatem, partim quòd sta-
bat Ignatio, quantum liceret, Collegia non insti-
tuere, vbi iustum familia corpus haberi non pos-
set. Amerinis tamen in Vmbria, ac Senensibus in
Hetruria, atque in Sicilia Catanensibus fuit ali-
quid indulgendum. Michael Botellius valetudi-
nis gratia missus Ameriam, cùm ciues vitæ suæ
dicendi quæ genere commouisset, vt eiusmodi
hominum perennem vsum expeterent; existima-
uit Ignatius præter utilitatem, quæ conferri pos-
set in ciues, tum propinquitate, tum salubritate
cæli, opportunum Collegij Romani valetudi-
narijs eo loco fore secessum: eo quæ non absolu-
tam per se ibi locare familiam, sed quasi membrū
Collegio Vrbis meditabatur adiungere. Igitur
cùm Amerini instarent, ardentissimeq; Doymus
Naucius virtutis iuxta & auctoritatis magnæ sa-
cerdos; Georgius Passius natione Sardu, Botel-
lij loco susceptus est, qui noui domicilij adorna-
ret ac moderaretur initia. Victus ex eleëmofynis
affarim suppetebat, qua benignitate ciuium, qua
vilitate annonæ: quæ tanta erat, vt, cùm propter
exortum inter Paulum IV. & Philippum Regem
bellū de diuidendo vrbano Collegio spargēdo-
que per Italiam ageretur, compertum sit vnde-
nos Ameriæ nummos aureos in annua singulo-
rum alimenta satis fore.

3
Multa pe-
trantur
Collegia.

4
Amerina
sedu totum.

Longè